ALGEMEEN VERSLAG

VAN DEN STAAT

VAN HET

MIDDELBAAR EN LAGER ONDERWIJS

VOOR

EUROPEANEN EN MET DEZEN GELIJKGESTELDEN

IN

NEDERLANDSCH-INDIË

OVER

1883

Samengesteld uit de verslagen van het Collegie van Curatoren van het Gymnasium Willem III, van de Commissciën van toezicht der Hoogere Burgerscholen te Samarang en te Soerabaija, van de Inspecteurs van het Lager Onderwijs en van het Bestuur der Normaalschool voor hulponderwijzers te Batavia.

BATAVIA
LANDSDRUKKERIJ
1884

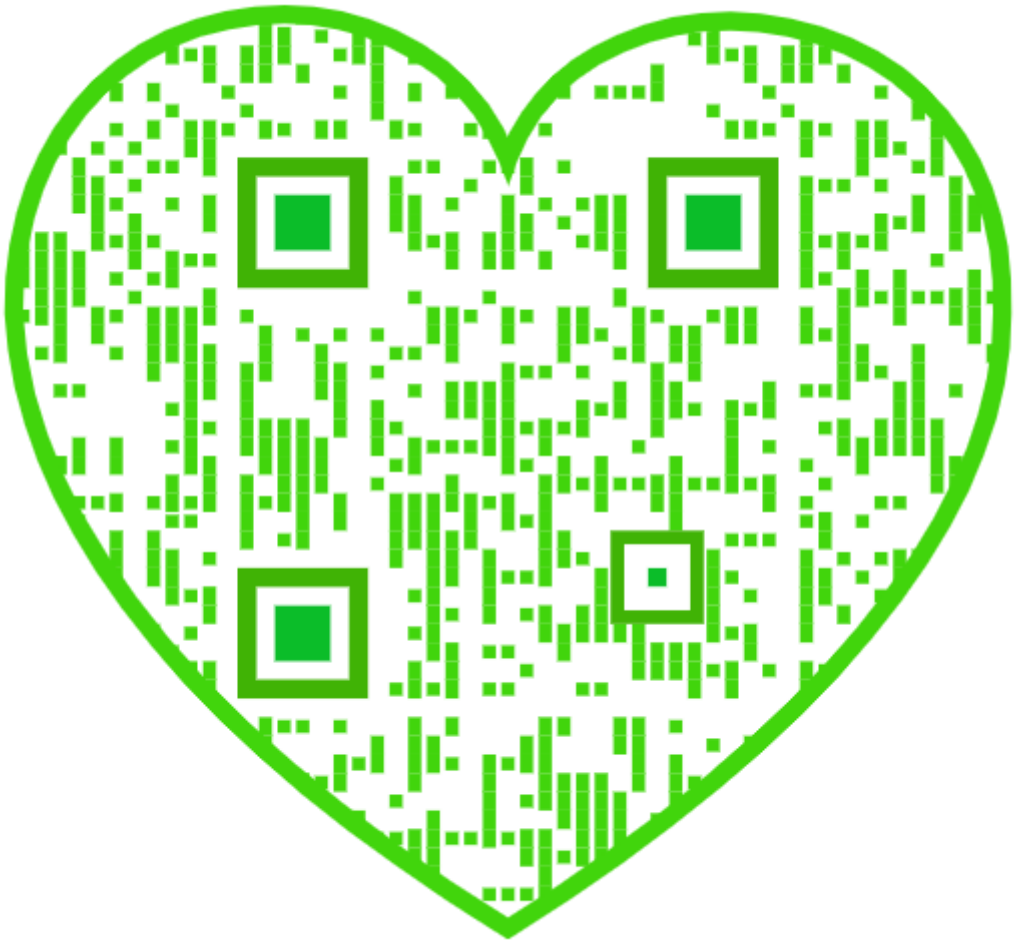

INHOUD.

A.

MIDDELBAAR ONDERWIJS.

BLADZ.

I. Algemeene mededeelingen 1

A.

Omvang 1

B.

Beheer 1

C.

Begrooting 1

D.

Onderwijzend personeel 2

E.

Leerlingen 3

1. Aantal 3

2. Ontleding der cijfers 3

3. Resultaten van het onderwijs 3

a. Eindexamen 3

b. Overgangsexamen 4

c. Toelatingsexamen 4

d. Recapitulatie 4

4. Verdeeling in studiejaren 5

Batavia 5

Semarang 5

Soerabaja 5

BLADZ.

5. Staking der studiejaren 6
6. Redenen dier staking 6

F.

Schoolverzuim 6

G.

Beschikking over bijzondere ondersteuningsfondsen 6

H.

Niet Europeesche leerlingen 6

I.

Gedrag en ijver der leerlingen 7

J.

Verzamelingen, bibliotheken en gebouwen 7

II. Inrichtingen van Onderwijs.

A. GYMNASIUM WILLEM III TE BATAVIA.

Afdeelingen A Hoogere Burgerschool en B Inrichting voor de Indische Taal-, Land- en Volkenkunde 7
1. Algemeene mededeelingen 7
a. Toezicht en beheer 7
b. Onderwijzend personeel 8
2. Bibliotheek en verzamelingen 9
3. Gebouwen 9
4. Siamfonds 9
5. Leerlingen 10
a. Afdeeling A. Hoogere Burgerschool 10
1. Aantal 10
2. Vermeerdering en vermindering vóór de vacantie 10
3. Resultaten der examens 10
a. Overgangsexamens 10
b. Herexamens 11
c. Toelatingsexamens 11
d. Toelating van oud-leerlingen enz 11
4. Vermeerdering en vermindering na de vacantie 12
5. Verschillende mutatiën 12
6. Aantal leerlingen sedert de stichting 14
7. Toelichting tot bovenstaand overzicht 14
8. Leeftijd 15

BLADZ.

9. Schoolverzuim, gedrag en ijver. 16
10. Sterfte 16
11. Eindexamen 16
12. Splitsing der klassen in parallel-afdeelingen..... 17

b. Afdeeling B. Inrichting voor de Indsche Taal-, Land- en Volkenkunde..... 17

1. Aantal, vermeerdering en vermindering vóór de vacantie 17
2. Vermeerdering nà de vacantie..... 17
3. Reden der beperkte inschrijving..... 18
4. Ontleding der cijfers..... 18
5. Inschrijving van oud-leerlingen 18
6. Resultaten van het onderwijs..... 18
7. Mutatiën..... 18
8. Inschrijving van officieren 19

B. HOOGERE BURGERSCHOOL MET DRIEJARIGEN CURSUS VOOR MEISJES TE BATAVIA.

1. Algemeene mededeelingen 19
   a. Toezicht en beheer..... 19
   b. Programma en dienstregeling..... 20
   c. Onderwijzend personeel..... 20
2. Leerlingen..... 21
   a. Aantal 21
   b. Vermeerdering en vermindering vóór de vacantie..... 21
   c. Resultaten der examens..... 21
      1. Overgangsexamens..... 21
      2. Herexamens..... 22
      3. Toelatingsexamens 22
   d. Vermeerdering en vermindering nà de vacantie..... 22
   e. Leeftijd..... 23
   f. Schoolverzuim, gedrag en ijver..... 23
3. Bibliotheek en verzamelingen..... 23
4. Gebouwen 24

C. HOOGERE BURGERSCHOOL MET VIJFJARIGEN CURSUS TE SEMARANG.

1. Algemeene mededeelingen 24
   a. Toezicht en beheer 24
   b. Onderwijzend personeel 25

BLADZ.

2. Leerlingen ... 25
a. Aantal ... 25
b. Vermeerdering en vermindering vóór de vacantie ... 25
c. Resultaten der examens ... 26
1. Overgangsexamen ... 26
2. Eindexamen ... 26
3. Toelatingsexamen ... 26
d. Vermeerdering en vermindering nà de vacantie ... 26
e. Aanwezig bij aanvang van den cursus 1883/84 ... 27
f. Splitsing in parallel-klassen ... 27
g. Aanwezig op ultimo 1883 ... 27
h. Inschrijving van nieuwelingen. Vermelding van klassen en leeftijd ... 27
i. Schoolverzuim, gedrag en ijver. Ondersteunde leerlingen ... 27
3. Bibliotheek en verzamelingen ... 28
4. Gebouwen ... 28

D. HOOGERE BURGERSCHOOL MET VIJFJARIGEN CURSUS TE SOERABAJA.

1. Algemeene mededeelingen ... 28
a. Toezicht en beheer ... 28
b. Programma en dienstregeling ... 29
c. Onderwijzend personeel ... 29
2. Leerlingen ... 30
a. Aantal ... 30
b. Vermeerdering en vermindering vóór den cursus 1883/84 ... 30
c. Resultaten der examens ... 30
1. Toelatingsexamens ... 30
2. Overgangsexamens ... 30
3. Eindexamens ... 31
d. Vermeerdering en vermindering nà de opening van den nieuwen cursus ... 31
e. Leeftijd ... 32
f. Schoolverzuim ... 32
g. Gezondheidstoestand ... 33
h. Gedrag en ijver ... 33
1. Ongunstige resultaten van sommige overgangsexamens ... 33
3. Bibliotheek en verzamelingen ... 34
4. Meubilair ... 35
5. Gebouwen ... 35

BLADZ.

E. BURGERAVONDSCHOOL, VERBONDEN AAN DE HOOGERE BURGERSCHOOL TE SOERABAJA.

1. Algemeene mededeelingen 35
   a. Toezicht en beheer 35
   b. Onderwijzend personeel 35
   c. Programma en dienstregeling 36
2. Leerlingen 36
   a. Aantal 36
   b. Vermeerdering 37
   c. Indeeling 37
   d. Aard der gekozen bestemming 37
   e. Leeftijd 38
   f. Eischen voor de toelating 38
   g. Gemaakte vorderingen 38
   h. Resultaten van het onderwijs 38
3. Bibliotheek en verzamelingen 39
4. Meubilair 39
5. Gebouwen 39

B.

LAGER ONDERWIJS VOOR EUROPEANEN EN MET DEZEN GELIJKGESTELDEN.

§ 1. Mededeelingen van algemeenen aard 40
» 2. Toezicht op het lager onderwijs 41
» 3. Akten van bekwaamheid tot het geven van onderwijs 41
» 4. Getal en aard der scholen 42
» 5. Omvang en toestand van het onderwijs 45
» 6. Onderwijzend personeel 46
» 7. Getal en aard der leerlingen 48
» 8. Onderwijzerswoningen, schoollokalen, schoolmeubelen en leermiddelen, schoolbibliotheken 50

Uitgaven en ontvangsten van het openbaar lager onderwijs in Ned.-Indië gedurende 1883 51

BLADZ

BIJLAGEN:

La.	A.	Soort der akten van bekwaamheid	52
»	B.	Getal en aard der scholen in Ned.-Indië onder ultimo December 1883	53
»	C.	Onderwijzend personeel bij de lagere scholen in Ned.-Indië onder ultimo December 1883	55
»	D.	Nominatieve staat der inspecteurs, onderwijzers, onderwijzeressen en kweekelingen bij het openbaar lager onderwijs in Ned.-Indië onder ultimo December 1883	57
»	E.	Mutatiën onder het personeel van de openbare lagere scholen in Ned.-Indië gedurende het jaar 1883	70
»	F.	Staat van den ouderdom der kinderen van Europeanen en met dezen gelijkgestelden, die onder ultimo December 1883 de openbare lagere scholen in Ned.-Indië bezochten	74
»	G.	Staat van den ouderdom der kinderen van Europeanen en met dezen gelijkgestelden, die onder ultimo December 1883 de bijzondere lagere scholen in Ned.-Indië bezochten	78
»	H.	Staat van den ouderdom der kinderen van Europeanen en met dezen gelijkgestelden, die onder ultimo December 1883 de openbare en bijzondere lagere scholen in Ned.-Indië bezochten	80
»	I.	Staat van het onderwijzend personeel en van de leerlingen aan de openbare lagere scholen in Ned.-Indië onder ultimo December 1883	84
»	K.	Staat van het onderwijzend personeel en de leerlingen aan de bijzondere lagere scholen in Ned.-Indië onder ultimo December 1883	94

A.

MIDDELBAAR ONDERWIJS.

I. ALGEMEENE MEDEDEELINGEN.

A. Omvang.

In het aantal inrichtingen van openbaar middelbaar onderwijs kwam gedurende het jaar 1883 geen verandering.

B. Beheer.

In enkele artikelen van de voor die inrichtingen bestaande reglementen — omtrent de regeling van de betaling der schoolgelden en de vacantiën — werden, bij het Gouvernements-besluit van 1 Juli 1883 n^{0}. 2, eenige wijzigingen gebracht, welke bij de betrekkelijke paragrafen hieronder nader vermeld worden.

C. Begrooting.

De uitgaven voor het openbaar middelbaar onderwijs en de daartegenover staande ontvangsten over 1882 en 1883 zijn vermeld in het hieronder volgend overzicht, waarbij valt op te merken, dat de cijfers van 1883 berusten op voorloopige — en die over 1882 op verbeterde opgaven; terwijl onder de uitgaven niet zijn in rekening gebracht die voor de gebouwen, bedragende in 1882 *f* 14.900 en in 1883 *f* 65.992.

INRICHTINGEN.	Uitgaven.		Ontvangsten wegens schoolgelden.	
	1882.	1883.	1882.	1883.
Gymnasium Willem III te Batavia.....	*f* 217.461	*f* 215.521	*f* 32.202	*f* 31.110
Hoogere Burgerschool te Semarang....	» 89.667	» 92.909	» 10.045	» 10.900
Hoogere Burgerschool te Soerabaja.....	» 109.377	» 106.315	» 14.545	» 11.244
Burgeravondschool te Soerabaja.....	» 8.910	» 8.618	» 606	» 596
Hoogere Burgerschool voor Meisjes te Batavia.....	» 10.797	» 31.699	» 45	» 9.015
Te zamen....:	*f* 436.212	*f* 455.062	*f* 57.443	*f* 62.865

De vermeerdering der uitgaven in 1883 is te wijten aan de omstandigheid, dat de hoogere burgerschool voor meisjes te *Batavia* in 1882 slechts 3 maanden in werking was geweest. Bij de hoogere burgerscholen te *Batavia* en *Soerabaja* is eene vermindering verkregen, respectievelijk door bezuiniging op de uitgaven voor schoolbehoeften en meubilair en door mutatiën in het personeel. De meerdere uitgaaf te *Semarang* is veroorzaakt doordien de vroegere directeur der school dáár als leeraar op het maximum-traktement is ingevallen.

De vermindering van inkomsten te *Batavia* en *Soerabaja* moet aan de omstandigheid worden toegeschreven, dat aan het einde van December nog niet al het verschuldigde in 's lands kas gestort was.

D. Onderwijzend personeel.

Behoudens eenige, bij de betrekkelijke paragrafen, hieronder te vermelden mutatiën, bleef het onderwijzend personeel onveranderd. Bij de hoogere burgerschool (afdeeling A) van het Gymnasium *Willem III* te *Batavia* kwam geen enkele mutatie voor.

Hoewel in 1882 reeds twee tijdelijke leeraarsplaatsen bij deze inrichting waren opgeheven, bleek het onderwijzend personeel toch nog te groot voor de tegenwoordige behoefte, zoodat sommige leeraren eene minder dan normale taak te vervullen hebben. Op grond daarvan is het denkbeeld in overweging genomen, de formatie van het onderwijzend personeel dier inrichting nogmaals te herzien.

Behalve bij de inrichting voor de Indische taal-, land- en volken-

kunde te *Batavia* (afdeeling B van het Gymnasium *Willem III*) en de hoogere burgerschool te *Semarang*, waaromtrent nadere mededeelingen ter zake hieronder later volgen, had het onderwijzend personeel over het geheel weinig met ongesteldheden te kampen.

E. Leerlingen.

1. Aantal.

Het aantal leerlingen, waarmede de lessen aan de hoogere burgerscholen voor jongens in de laatst verloopen vijf jaren aanvingen, wordt vermeld in de onderstaande tabel:

HOOGERE BURGERSCHOOL TE	AANWEZIG BIJ DEN AANVANG VAN DEN CURSUS.				
	1879/80.	1880/81.	1881/82.	1882/83.	1883/84.
Batavia	217 (4)	193 (2)	185	187 (1)	186 (1)
Semarang	65 (1)	92 (6)	81	82 (1)	90
Soerabaja	88	104	103	97	94 (3)
Totaal	370 (5)	389 (8)	369	366 (2)	370 (4)

Deze totalen bevatten zoowel de gewone leerlingen als de toehoorders (leerlingen voor enkele lessen); zijnde het aantal dezer laatsten in de cijfers tusschen haakjes afzonderlijk vermeld.

Uit bovenstaande cijfers blijkt, dat het aantal leerlingen der hoogere burgerschoolen in de laatste jaren geen noemenswaardige verandering onderging en thans als normaal kan beschouwd worden.

2. Ontleding der cijfers.

Van de 370 leerlingen, waarmede de cursus 1883/84, blijkens bovenstaande tabel, begon, hadden er 263 ook in het afgeloopen schooljaar de lessen gevolgd. De overige 107 waren nieuwe leerlingen, waarvan 98 het toelatingsexamen met goed gevolg hadden afgelegd en 9 van dat examen waren vrijgesteld, als oud-leerlingen eener Nederlandsche of Nederlandsch-Indische hoogere burgerschool.

3. Resultaten van het onderwijs.

a. Eindexamen.

Van de leerlingen, die de drie hoogere burgerscholen in 1883

verlieten, waren er 14 in het bezit van een diploma van goed volbracht eindexamen. De 12 anderen, die zich aan dat examen onderwierpen, werden afgewezen. (In 1882 werd het eindexamen door 32 leerlingen, waaronder 2 toehoorders, afgelegd, waarvan 26 leerlingen en 1 toehoorder slaagden.)

b. Overgangsexamen.

De uitslag van de overgangsexamens was in 1883 gunstiger dan in 1882. In 1883 konden 195 van de 287 leerlingen tot eene hoogere klasse bevorderd worden, d. i. 68 percent, tegen 61 percent in 1882.

c. Toelatingsexamen.

Aan het toelatingsexamen werd deelgenomen door 145 jongelieden, van welke er 106, of 70 percent, slaagden; terwijl dit cijfer in 1882, 91 van de 143 adspiranten bedroeg, of ruim $63^1/_2$ percent.

d. Recapitulatie.

Omtrent den uitslag der toelatings-, overgangs- en eindexamens in 1883 wordt een overzicht gevonden in de volgende tabel, waarbij tevens is bekend gesteld met hoeveel reeds vroeger aanwezige leerlingen en met hoeveel nieuwe de lessen van den cursus 1883/84 aanvingen:

Hoogere burgerschool te	Eindexamen van den cursus 1882/83.		Overgangs-examen tot den cursus 1883/84.		Toelatingsexamen tot den cursus 1883/84.						Bij het begin van den cursus 1883/84 ingeschreven.		
					Voor de laagste klasse.			Voor eene hoogere klasse.					
	Geëxamineerd.	Geslaagd.	Geëxamineerd.	Geslaagd.	Geëxamineerd.	Geslaagd.	Ingeschreven.	Geëxamineerd.	Geslaagd.	Ingeschreven.	Leerlingen van den vorigen cursus.	Nieuwe leerlingen. (a)	Te zamen.
Batavia	17	8	138	101	57	42	41	3	3	3	(c) 134	52	186
Semarang	(b) 5	4	71	49	32	25	23	3	2	2	64	26	90
Soerabaja	4	2	78	45	50	34	29	—	—	—	(d) 65	29	94
Totaal.....	26	14	287	195	139	101	93	6	5	5	263	107	370

a. Zoowel zij, die bij het toelatingsexamen slaagden, als de oudleerlingen van Nederlandsche en Nederlandsch-Indische hoogere burgerscholen, die zonder examen werden toegelaten.

b. } Hieronder 1 toehoorder.
c. }

d. Hieronder 3 toehoorders.

4. Verdeeling in studiejaren.

De verdeeling der leerlingen in de verschillende studiejaren was op de ondervermelde tijdstippen als volgt:

VERDEELING DER LEERLINGEN.	AANTAL LEERLINGEN waarmede de cursus 1882/83 begon.	AANTAL LEERLINGEN waarmede de cursus 1882/83 eindigde.	bij het begin van den cursus 1883/84 aanwezig.	in 1883 op 1 Januari.	in 1883 op 31 December.
BATAVIA.					
1e studiejaar	62 (*a*)	50	62	60	59
2e id.	42 (*b*)	32	41	39	40
3e id.	40 (*b*)	25	35	35	33
4e id.	23 (*c*)	19	24	23	22
5e id.	19 (*c*)	8 (*d*)	23	18	21
Toehoorders	1		1	1	1
Te zamen	187	134	186 (*e*)	176	176
SEMARANG.					
1e studiejaar	29 (*b*)	30	30	29	30
2e id.	22	19	27	20	24
3e id.	16	14	16	16	15
4e id.	10	8	13	8	12
5e id.	4	4	4	4	4
Toehoorders	1	1		1	—
Te zamen	82	76	90	78	85
SOERABAJA.					
1e studiejaar	33 (*b*)	29	34	32	36
2e id.	36 (*b*)	33	31	33	28
3e id.	18	12	19	17	18
4e id.	6	4	2	5	2
5e id.	4	4	5	4	5
Toehoorders		—	3	—	2
Te zamen	97	82	94	91	91

a. Geplaatst in drie parallel-klassen.

b. » » twee »

c. Gedeeltelijk geplaatst in twee parallel-klassen.

d. De in het eindexamen geslaagde leerlingen waren bij het einde van den cursus niet meer ingeschreven.

e. Hiervan waren afkomstig: uit de residentie *Batavia* 143, uit andere gewesten van *Java* 22 en uit de buitenbezittingen 11.

5. Staking der studiën.

Zooals boven vermeld, werden in 1883 de drie hoogere burgerscholen verlaten door 14 leerlingen met een diploma van afgelegd eindexamen; terwijl in den loop of bij de sluiting van den in dat jaar geëindigden cursus er 105 hunne studiën aan die inrichtingen staakten, namelijk 52 te *Batavia*, 15 te *Semarang* en 38 te *Soerabaja*.

6. Redenen dier staking.

Hiervan waren er 29, die naar *Nederland* vertrokken; 4, die naar andere hoogere burgerscholen overgingen; 40, die betrekkingen in dienst des lands of van particulieren aanvaardden; 4, die zoodanige plaatsing zochten; 6, wegens vertrek naar elders; 1, wegens overlijden; 1, wegens ziekte; 1, om financieele redenen; 2, wier ouders bezwaren hadden tegen het gymnastiek onderwijs en 17, zonder opgave van redenen.

F. Schoolverzuim.

Het schoolverzuim bedroeg in 1883 te *Batavia* 5,36 percent, te *Semarang* 6,5 en te *Soerabaja* tusschen de 4 percent (in het vijfde) en 11 percent (in het derde) studiejaar. Nadere bijzonderheden volgen onder de betrekkelijke paragrafen van dit verslag.

G. Beschikking over bijzondere ondersteuningsfondsen.

Te *Semarang* genoten 8 leerlingen voor korteren of langeren tijd ondersteuning van het studiefonds »*Midden-Java*". Te *Batavia* kregen twee leerlingen, ieder voor de helft, der rente van het *Siam-fonds*; terwijl bovendien nog vijftien dier leerlingen van het studiefonds te *Batavia* onderstand genoten, welke zich in den regel bepaalde tot de betaling van het schoolgeld en het verstrekken van leermiddelen.

H. Niet-Europeesche leerlingen.

Aan het openbaar middelbaar onderwijs werd alléén te *Batavia* door niet-Europeesche leerlingen deelgenomen, en wel door 1 Inlander en 1 Chinees.

I. Gedrag en ijver der leerlingen.

Over het gedrag en den ijver der leerlingen luidden ook over het jaar 1883 de berichten weder gunstig; behoudens, wat den ijver betreft, die omtrent de hoogere burgerschool te *Soerabaja*, waaromtrent bijzondere mededeelingen later volgen.

J. Verzamelingen, bibliotheken en gebouwen.

De bibliotheken en andere verzamelingen kregen ook in 1883 weder eenige uitbreiding, ten aanzien waarvan, even als van de gebouwen, nadere mededeelingen volgen bij de betrekkelijke paragrafen hieronder.

II. INRICHTINGEN VAN ONDERWIJS.

A. Gymnasium Willem III te Batavia.

Afdeelingen A. Hoogere Burgerschool en B. Inrichting voor de Indische taal-, land- en volkenkunde.

1. Algemeene mededeelingen.

a. Toezicht en beheer.

Wegens vertrek naar *Europa* ontviel aan het College van Curatoren van deze inrichting een zijner oudste leden, de Heer Mr. *D. L. F. De Pauly*, die sedert 1866, en alzoo gedurende 17 achtereenvolgende jaren, het lidmaatschap had vervuld.

Ook het in het vorig verslagjaar opgetreden lid, Dr. *J. P. Van der Stok*, zag zich door ernstige ziekte genoopt, *Indië* tijdelijk te verlaten.

In hunne plaats werden achtereenvolgens tot lid benoemd de Heeren *A. C. J. Edeling* en Mr. *W. De Gelder*.

Gedurende het verslagjaar werden bij het besluit van 1 Juli 1883 n°. 2 wijzigingen gebracht in eenige artikelen van het reglement

der inrichting. De voornaamste dier wijzigingen betreffen (art. 20 en 21) de verzekering van de invordering van het verschuldigde schoolgeld voor leerlingen van afdeeling A; — (art. 23) de verandering in de regeling der vacantiën, noodig geworden door de in 1881 verordende en in 1884 haar volledig beslag krijgende vervroeging van den aanvang der schooljaren van October tot Juli; — en (art. 19) de vooruitbetaling van het schoolgeld telkens voor een geheel cursusjaar door de leerlingen van afdeeling B, alvorens tot de lessen te kunnen worden toegelaten.

Tot deze laatste — geheel met de op dat punt in *Nederland* geldende regeling — overeenstemmende wijziging werd voornamelijk besloten, om de adspiranten voor het groot-ambtenaarsexamen op te wekken tot trouwer bijwoning van de lessen gedurende den geheelen cursus, dan vroeger, toen de regeling der betaling per kwartaal gewoonlijk aanleiding gaf om, hetzij aan het begin, hetzij aan het einde van den cursus, gedurende drie maanden de lessen te verzuimen.

b. Onderwijzend personeel.

Zooals hiervoren ter zijner plaatse reeds ter loops werd aangeteekend, had gedurende het verslagjaar onder het leeraarspersoneel van afdeeling A dezer inrichting geen enkele mutatie plaats; terwijl ook niemand van dat personeel, anders dan voor enkele dagen, verhinderd werd zijn dienst waar te nemen.

Minder gelukkig was in dat opzicht afdeeling B van het Gymnasium, waar, ten gevolge van ziekte en daarop gevolgd verlof naar *Europa* van *twee* van de vier leeraars, de lessen in de door dezen onderwezen vakken respectievelijk gedurende niet minder dan drie maanden moesten gestaakt worden, en wel, in het begin (cursus 1882—83) en in het einde (cursus 1883—84) van het verslagjaar.

De leeraar in de Staatsinstellingen, Godsdienstige wetten, Volksinstellingen en gebruiken van *Nederlandsch-Indië*, Mr. *J. C. Van Eijk* namelijk, werd in den aanvang van Februari ziek en deze ziekte nam weldra zóó toe, dat hem in de eerste dagen van Maart een tweejarig verlof naar *Europa* moest worden verleend. Hij werd als leeraar vervangen door den assistent-resident van *Tjaringin*, *P. H. Van der Kemp*, die echter door bijzondere omstandigheden niet vóór de laatste helft van April zijne nieuwe betrekking kon aanvaarden.

De Heer *S. E. Harthoorn*, die sedert 15 jaren als leeraar aan de

inrichting verbonden was, eerst aan de afdeeling A »hoogere burgerschool", voor de Nederlandsche taal- en letterkunde, en laatstelijk, sedert 1875, aan de afdeeling B »inrichting voor de Indische taal-, land- en volkenkunde", voor de geschiedenis en de land- en volkenkunde van *Nederlandsch-Indië*, werd in de maand October ziek en zijn toestand verergerde weldra zoodanig, dat hij, na een tweejarig verlof tot herstel van gezondheid naar *Europa* gevraagd en verkregen te hebben, op de reis derwaarts, den 14^{en} December aan boord van het stoomschip, waarmede hij den 8^{en} dier maand de reis aanvaard had, overleed.

In de daardoor ontstane vacature werd niet aanstonds definitief voorzien, in afwachting van den uitslag der in het werk gestelde pogingen om voor die betrekking te winnen een op het gebied der Indische ethnographie gunstig bekend, doch destijds met verlof in *Nederland* verblijf houdend ambtenaar; terwijl intusschen tijdelijk op voldoende wijze in het onderwijs werd voorzien door opdracht der lessen in de geschiedenis aan den leeraar voor de Javaansche taal *D. F. Van der Pant* en in de land- en volkenkunde aan den Referendaris ter Algemeene Secretarie *A. L. Van Hasselt*.

2. Bibliotheek en verzamelingen.

De bibliotheek en de verzamelingen der inrichting verkeerden allen in goeden staat. De verzameling voorwerpen voor het onderwijs in den wapenhandel verkreeg in het jaar 1883 eene zeer gewenschte aanvulling.

3. Gebouwen.

De gebouwen verkeerden, na de gedurende het verslagjaar daaraan plaats gehad hebbende herstellingen en verbeteringen, in zeer voldoenden toestand.

4. Siam-fonds.

De twee leerlingen der hoogere burgerschool, die laatstelijk, de een in 1880 — de andere in 1881 — ieder voor de helft, in het genot gesteld werden van der renten van het fonds, gevormd uit de in 1871 door den Eersten Koning van *Siam* gedane schenking ten bedrage van *f* 10.000.—, bleven dat voorrecht ook in 1883 genieten.

5. Leerlingen.

a. Afdeeling A. Hoogere Burgerschool.

1. Aantal.

Blijkens het vorig jaarverslag waren onder ultimo 1882 de leerlingen volgenderwijze over de verschillende klassen verdeeld:

1e studiejaar	60
2e »	39
3e »	35
4e »	23
5e »	18
Toehoorder	1
Totaal	176 leerlingen,

waarvan 1 Chinees in het *eerste* en 1 Inlander in het *derde* studiejaar.

2. Vermeerdering en vermindering vóór de vacantie.

Van Januari tot Juni vermeerderde dat aantal met 3. Een oudleerling van het vijfde studiejaar, namelijk de Chineesche jongeling, die in 1882 de inrichting verlaten had, na vruchteloos aan het eindexamen te hebben deelgenomen, kwam terug, terwijl één leerling van het tweede studiejaar der eerste driejarige school te *Amsterdam* en één van hetzelfde studiejaar der hoogere burgerschool te *Leiden* in de gelijke klasse van de Bataviasche hoogere burgerschool plaats namen. Daartegen verlieten de school 45 leerlingen, en wel *tien* uit het 1e studiejaar, *negen* uit het 2e, *tien* uit het 3e, *vier* uit het 4e, *elf* uit het 5e en *een* toehoorder, en zulks om verschillende redenen en bestemmingen. De cursus sloot dus met 134 oud leerlingen, of 8 minder dan het vorige schooljaar. In het geheel werden de lessen in het schooljaar 1882—83 gedurende korteren of langeren tijd bijgewoond door 194 leerlingen.

3. Resultaten der examens.

a. Overgangsexamens.

Van de 142 leerlingen, die de 4 laagste klassen der hoogere burgerschool onder ultimo Mei telde, werden tot hoogere klassen bevorderd:

van de 56 leerlingen in het 1e studiejaar 28 onvoorwaardelijk;
8 voorwaardelijk;
20 niet;
» » 57 » » » 2e » 25 onvoorwaardelijk;
6 voorwaardelijk;
6 niet;
» » 29 » » » 3e » 14 onvoorwaardelijk;
7 voorwaardelijk;
8 niet;
» » 20 » » » 4e » 12 onvoorwaardelijk;
2 voorwaardelijk;
6 niet.

b. Herexamens.

Bij de herexamens voldeed één leerling van het 1e studiejaar niet aan de gestelde eischen, zoodat werkelijk bevorderd werden:

Aantal leerlingen:	studiejaar:	bevorderd:	percentage:
56	1e	35	62,5 %
57	2e	31	83,8 »
29	3e	21	72,4 »
20	4e	14	70 »

of over het geheel gemiddeld 71,12 percent.

Zoowel de Chineesche leerling van het 1e als de Inlandsche van het 3e studiejaar behoorden tot de geslaagden. Zij gingen respectievelijk onder n°. 13 en 5 van hunne klasse over.

c. Toelatingsexamens.

Voor de toelatingsexamens, die op 15 Juni en volgende dagen gehouden werden, hadden zich aangemeld 60 candidaten, waarvan 57 voor het eerste en 3 voor het tweede studiejaar. Toegelaten werden 42 voor het 1e en alle 3 voor het 2e studiejaar, te zamen alzoo 45 of 75% van het totaal aantal adspiranten. Van de toegelatenen kwam slechts één van die voor het 1e studiejaar niet aan de inrichting.

d. Toelating van oud-leerlingen enz.

Tot de klassen, waarin zij recht hadden plaats te nemen op de hoogere burgerscholen, die zij verlaten hadden, werden nog zonder examen toegelaten:

in de *eerste* klasse, 1 oud-leerling van de Semarangsche school, benevens 2, die aldaar, en 1, die te *Soerabaja* met goed gevolg het toelatingsexamen afgelegd hadden;
» » *tweede* klasse, 1 leerling van de 2e hoogere burgerschool met driejarigen cursus te *Amsterdam*;
» » *derde* klasse, 1 leerling van de school te *Soerabaja*; en
» » *vijfde* klasse, 1 van die te *Semarang*.

Bovendien keerde nog één oud-leerling van het 3e studiejaar tot de inrichting terug. Het aantal oud-leerlingen klom daardoor tot 135, makende, met de 51 nieuwen, een totaal van 186 leerlingen, over de verschillende studiejaren verdeeld, zooals op de onder I hiervoren bedoelde tabel is aangegeven.

4. Vermeerdering en vermindering nà de vacantie.

Gedurende de eerste vijf maanden van het schooljaar 1883—84 vermeerderde het aantal leerlingen met 10 en verminderde het met 20.

Van eerstgenoemd aantal werden toegelaten: tot het *eerste* studiejaar 3, waarvan 2 na tusschentijds alhier afgelegd examen en 1 ten gevolge van een te *Amsterdam* met goed gevolg doorstaan examen; — tot het *tweede*, 2 leerlingen van de hoogere burgerschool te *Zutfen*; — tot het *derde*, 2 leerlingen van de Utrechtsche hoogere burgerschool en een toehoorder; — tot het *vierde*, 1 leerling van de Soerabajasche school; — en tot het *vijfde*, 1 uit *Europa* teruggekeerd oud-leerling van die klasse.

Daarentegen verlieten de school 6 leerlingen van het *eerste*, 3 van het *tweede*, 4 van het *derde*, 3 leerlingen en 1 toehoorder van het *vierde* en 3 van het *vijfde* studiejaar, te zamen als vorengemeld 20, en zulks met verschillende bestemmingen.

Op ultimo 1883 bedroeg dus het aantal leerlingen 176, — over de verschillende studiejaren verdeeld als vorengemeld, — waarvan 1 Chinees in het *tweede* en 1 Inlander in het *vierde* studiejaar.

5. Verschillende mutatiën.

De verschillende mutatiën in het aantal der leerlingen gedurende het verslagjaar wordt in bijzonderheden aangegeven in de volgende tabel.

	LEERLINGEN Afdeeling »hoogere burgerschool".						
	1e studiejaar.	2e studiejaar.	3e studiejaar.	4e studiejaar.	5e studiejaar.	Toehoorders.	TOTAAL.
Ultimo van het vorig verslagjaar...	60	39	35	23	18	1	176
» Januari 1883.....	59	39	32	23	18	1	172
» Februari »	59	37	32	22	19	1	170
» Maart »	55	37	31	21	18	1	163
» April »	56	38	30	20	17	1	162
» Mei »	56	38	30	20	17	1	162
» Juni »	50	32	25	19	8	—	134
Tusschentijds { toegelaten.....	—	2	—	-	1	—	3
Tusschentijds { verlieten de inrichting	10	9	10	4	11	1	45
In den cursus 82/83 zijn de lessen bijgewoond door.....	63	46	40	23	20	2	194
Aan de overgangsexamens namen deel.	56	35	27	20	—	—	138
» » » » geen deel.....	—	2	2	—	—	—	4
Bevorderd werden.....	35	31	21	14	—	—	101
Niet bevorderd werden.....	21	6	8	6	—	—	41
Bij het eindexamen { slaagden	—	—	—	—	8	—	8
Bij het eindexamen { werden afgewezen	—	—	—	—	9	—	9
Oud-leerlingen op ult° Juli.....	17	37	33	24	22	1	134
Toelatingsexamen: { candidaten....	57	3	—	—	—	—	60
Toelatingsexamen: { geslaagd.....	42	3	—	—	—	—	45
Toelatingsexamen: { afgewezen.....	15	—	—	—	—	—	15
Van de geslaagden kwamen op de inrichting.....	41	3	—	—	—	—	44
Zonder examen kwamen van andere scholen.....	4	1	1	—	1	—	7
Oud-leerlingen keerden terug.....	—	—	1	—	—	—	1
Op 6/7 Augustus waren ingeschreven.	62	41	35	24	23	1	186
Ultimo Augustus 1883.....	63	41	35	24	22	1	186
» September »	60	40	34	24	22	2	182
» October »	61	40	34	23	22	2	182
» November »	61	42	34	23	22	2	184
» December »	59	40	33	22	21	1	176

6. Aantal leerlingen sedert de stichting.

Sedert de stichting van het Gymnasium *Willem III* heeft het aantal leerlingen, dat dáár middelbaar onderwijs genoot, — die der afdeeling »klassieke studiën" en die van het toenmalig zoogenaamd pro-gymnasium niet medegerekend, — telkens bij het einde der hieronder genoemde jaren bedragen:

Jaar.	Aantal.	Jaar.	Aantal.	Jaar.	Aantal.	Jaar.	Aantal.
1860	25	1 October 1867 de toenmalige afd. B gereorganiseerd tot eene hoogere burgerschool met 5jarigen cursus.		1871	124	1878	227
1861	34			1872	135	1879	218
1862	35			1873	132	1880	193
1863	41	1867	63	1874	152	1881	187
1864	43	1868	97	1875	185	1882	176
1865	46	1879	102	1876	215	1883	176
1866	44	1870	114	1877	225	—	

7. Toelichting tot bovenstaand overzicht.

Bij de beschouwing der vorenstaande cijfers valt evenwel in aanmerking te nemen:

1° dat die van 1881 en vroeger geen zuiver vergelijk geven met die van 1882 en 1883, omdat de in 1879 plaats gehad hebbende uitbreiding der hoogere burgerscholen te *Semarang* en *Soerabaja* tot vijfjarige, eigenlijk niet vóór het einde van den cursus 1881—1882 geacht kan worden haar volle uitwerking te hebben gehad met betrekking tot het aantal leerlingen op de Bataviasche school;

2° dat ten gevolge van de in 1881 verordende geleidelijke vervroeging van den aanvang van den cursus met drie maanden, de maand December 1882 de *vierde*, diezelfde maand van 1883 daarentegen de *vijfde* maand van den loopenden cursus geweest is en de maand December van 1884 en volgende jaren de *zesde* maand van de dan loopende schooljaren zal zijn. En daar nu de mutatiën onder de leerlingen toenemen, naarmate het verloop van het schooljaar vordert, moet dan, tot een zuiver vergelijk, in genoemd overgangstijdvak het overzicht volgenderwijze gesteld worden:

Schooljaren.	De cursus geopend met:			Aanwezige leerlingen op ultimo van elke maand:									
	Oud-leerlingen.	Nieuwe leerlingen.	Totaal.	1e	2e	3e	4e	5e	6e	7e	8e	9e	10e
1882—83	144	43	187	184	182	182	176 (December.)	172	170	163	162	162	134
1883—84	135	51	186	186	182	182	184	176 (December.)	— (December.)	—	—	—	—
1884—85	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Blijkende alzoo uit het bovenstaande dat bij het einde der *vierde maand* van het nu loopende *schooljaar* niet evenveel maar 8 leerlingen *meer* aanwezig waren dan op gelijk tijdstip van het vorige.

8. Leeftijd.

De gemiddelde leeftijd der leerlingen en het aantal hunner, van elken leeftijd, in de verschillende klassen, bij het einde van het verslagjaar, blijken uit de volgende tabel:

KLASSEN.	AANTAL LEERLINGEN.									Gemiddelde leeftijd.
	beneden de 12 jaren.	van 12—13 jaar.	van 13—14 jaar.	van 14—15 jaar.	van 15—16 jaar.	van 16—17 jaar	van 17—18 jaar.	boven de 18 jaar.	Totaal.	
1e studiejaar.....	—	6	13	8	23	5	3	1	59	14,5 jaar.
2e »	—	—	3	11	7	10	8	1	40	15,5 »
3e »	—	—	1	6	7	5	9	6	34	16,3 »
4e »	—	—	—	2	1	2	10	7	22	17,5 »
5e »	—	—	—	—	—	2	2	17	21	19,1 »

In de laatste vijf jaren bedroeg de gemiddelde leeftijd van de leerlingen in elke klasse:

DATA.	1e studiejaar.	2e studiejaar.	3e studiejaar.	4e studiejaar.	5e studiejaar.
Ultimo December 1879...	13,4 jaar	15,8 jaar	17,1 jaar	18,6 jaar	18,9 jaar
» » 1880...	14,5 »	15,3 »	16,8 »	17,8 »	18,8 »
» 1881...	14,6 »	15,3 »	16,5 »	17,1 »	17,7 »
» » 1882...	14,9 »	15,5 »	16,8 »	17,7 »	18,3 »
» » 1883 ..	14,5 »	15,5 »	16,3 »	17,3 »	19,1 »

9. Schoolverzuim, gedrag en ijver.

Omtrent het gemiddeld cijfer van het schoolverzuim en ten opzichte van het gedrag en den ijver der leerlingen wordt verwezen naar het voorkomende dienaangaande onder I hiervoren.

10. Sterfte.

De cholera eischte ook in dit jaar weder een offer in een leerling van het 3e studiejaar. weinige dagen na zijne terugkomst te *Batavia* tegen het einde der groote vacantie.

11. Eindexamen.

Aan de eindexamens der hoogere burgerscholen met vijfjarigen cursus in *Nederlandsch-Indië*, die in Juni en Juli 1883 te *Batavia* voor de dertiende maal werden afgenomen, namen deel 17 leerlingen van het 5e studiejaar der hoogere burgerschool te *Batavia*, waarvan slechts 8 het getuigschrift van voldoend afgelegd examen mochten verwerven.

Vier van de geslaagden, waaronder de bovenbedoelde Chinees, vertrokken ter voortzetting hunner studiën naar *Nederland* en wel 3 aan de Polytechnische school en 1 aan de Indische instelling te *Delft*. Drie anderen lieten zich inschrijven als leerlingen van de afdeeling B, terwijl de achtste in dienst trad bij den post- en telegraafdienst.

Voor den zeer ongunstigen afloop van het examen, wat betreft de leerlingen der Bataviasche school, kunnen geen bepaalde oorzaken, buiten de leerlingen zelven gelegen, worden opgegeven.

12. Splitsing der klassen in parallel-afdeelingen.

Ten einde van de zijde der inrichting al het mogelijke in het werk te stellen, om in de eerstkomende jaren in dit opzicht betere resultaten te verkrijgen, bepaalde het College van Curatoren, dat de 4e en 5e studiejaren in den cursus 1883—84, ofschoon beide uit minder dan 25 leerlingen bestaande, speciaal voor die vakken, welke zich het minst eigenen om met vrucht gelijktijdig aan velen te worden onderwezen, in parallel-afdeelingen zouden zijn gesplitst, voor zoover dit, zonder overmatige inspanning van het aanwezige leeraarspersoneel mogelijk zoude zijn.

Dientengevolge werden de genoemde klassen voor *elf* van de daarin onderwezen 24 vakken gesplitst.

---

b. Afdeeling B. Inrichting voor de Indische taal-, land- en volkenkunde.

1. Aantal. Vermeerdering en vermindering vóór de vacantie.

Het aantal leerlingen, dat, blijkens het vorig verslag, bij het einde van 1882, 41 bedroeg, vermeerderde van Januari tot Juni 1883 nog met 3. Voor het einde van den cursus 1882—83, en wel bij het einde der maand Juni, lieten deze 44 leerlingen zich allen afschrijven, blijkbaar ook met het doel om daardoor een kwartaal schoolgeld te besparen.

2. Vermeerdering nà de vacantie.

Bij den aanvang van den cursus 1883—84, op 7 Augustus, lieten zich 10 leerlingen inschrijven, welk aantal, bij het einde dier maand, evenwel reeds tot 26 aangegroeid was en vóór het einde van 1883 nog met 4 toenam.

3. Reden der beperkte inschrijving.

Het evengenoemd gering aantal bij den aanvang van den cursus ingeschrevenen, was vermoedelijk te wijten aan het voor velen der leerlingen wellicht bezwarende der onder I B en II A 1*a* hierboven vermelde regeling, dat het schoolgeld telkens voor een geheel jaar moet betaald worden, alvorens zij voor de lessen kunnen worden ingeschreven.

4. Ontleding der cijfers.

Van de alzoo bij het einde van 1883 aanwezige 30 leerlingen, waarvan 5 in het eerste, en 25 in het tweede studiejaar, waren 19 oud-leerlingen van de hoogere burgerschool te *Batavia*, 6 van die te *Soerabaia*, en 3 van die te *Semarang*; terwijl 2 in *Nederland* een vijfjarigen cursus eener hoogere burgerschool met goed gevolg hadden doorloopen.

5. Inschrijving van oud-leerlingen.

Van de bedoelde 30 leerlingen, die allen in *Indië* geboren zijn, waren 5 voor de 1e, 17 voor de 2e, 7 voor de 3e en 1 voor de 4e maal als leerling ingeschreven.

6. Resultaten van het onderwijs.

Aan het in Juli 1883 te *Batavia* afgenomen groot ambtenaarsexamen namen van de bovenbedoelde 44 leerlingen, waarmede de cursus 1882—83 sloot, 27 deel, waarvan slechts 13 slaagden. Deze ongunstige uitslag moet voor een groot deel geweten worden aan de onder II A 1*b* hierboven vermelde belangrijke stoornis in den geregelden gang van het onderwijs in de staatsinstellingen, godsdienstige wetten, volksinstellingen en gebruiken van *Nederlandsch-Indië*.

7. Mutatiën.

De verschillende mutatiën in het aantal der leerlingen gedurende het verslagjaar worden in bijzonderheden aangegeven in de volgende tabel:

Afdeeling B.	Ult°. van het vorig jaar.	Januari 1883.	Februari 1883.	Maart 1883.	April 1883.	Mei 1883.	Tusschentijds verlieten de inrichting.	Bij het groot ambts. examen slaagden.	Bij het groot ambts. examen werden afgewezen.	Op 6/7 Aug. waren ingeschreven.	Ult°. Augustus 1883.	Ult°. Sept. 1883.	Ult°. October 1883.	Ult°. Nov. 1883.	Ult°. Dec. 1883.
1e studiejaar....	16	17	17	17	16	16	16	—	—	3	4	4	4	5	5
2e » ...	25	26	27	27	26	26	26	13	14	7	22	22	25	26	25
Totaal.....	41	43	44	44	42	42	42	13	14	10	26	26	29	31	30

8. Inschrijving van officieren.

Van de officieren van het Nederlandsch-Indisch leger, die den volledigen cursus der krijgsschool in *Nederland* naar eisch gevolgd hebben, maakte ook in dit jaar niemand gebruik van de in 1877 verleende vergunning, om het onderwijs in deze afdeeling kosteloos bij te wonen.

B. Hoogere burgerschool met driejarigen cursus voor meisjes te Batavia.

1. Algemeene mededeelingen.

a. Toezicht en beheer.

Het bestuur over deze inrichting was, zooals reeds vroeger vermeld werd, opgedragen aan het College van Curatoren van het Gymnasium *Willem III* te *Batavia*.

Bij het besluit van 1 Juli 1883 n°. 2 werden in de artikelen 17, 18 en 20 van het reglement voor deze school, — ter verzekering van de invordering van het verschuldigde schoolgeld en ten aanzien der regeling van de vacantiën in verband met de geleidelijke invoering van den aanvang der schooljaren van October tot Juli, — wijzigingen gebracht van gelijke strekking als de ten opzichte der hoogere burgerscholen voor jongens ingevoerde, vermeld onder I B en II A 1*a*.

b. Programma en dienstregeling.

In den cursus 1883/84 was voor het eerst een *derde* studiejaar aanwezig; terwijl het eerste studiejaar, evenals in den vorigen cursus, gesplitst werd in twee parallel-klassen.

Ingaande met genoemd schooljaar werd ook voor het eerst eene proef genomen met de verdeeling der dagtaak in 3 lessen van een *geheel-* en 2 van *driekwart* uur, alzoo te zamen 5 lessen, instede van zes van driekwart uur. Men was namelijk van meening, dat door deze regeling het onderwijs in de het meest inspannende vakken, minder dikwijls verwisseld wordende, voor de leerlingen minder afmattend en daardoor meer vruchtdragend zou zijn.

Omtrent de uitkomsten dier proef moet nadere ondervinding leeren of het wenschelijk kan geacht worden die regeling te bestendigen.

Met den aanvang van den cursus 1883/84 werd voorts tweemaal in de week in het morgenuur, vóór het begin der lessen volgens het officieel programma, onderricht gegeven in de muziek (theorie en zang), welk onderricht geheel vrijwillig en belangeloos door een der leeraressen, Mej. *A. M. Gerth van Wijk*, gegeven werd; terwijl de geringe kosten van huur eener piano, aankoop van muziek, enz. door eene uiterst geringe bijdrage van de leerlingen bestreden werden.

De in de verloopen *vijf* maanden van dat onderwijs verkregen resultaten mochten verrassend genoemd worden.

c. Onderwijzend personeel.

In het personeel kwam tot het einde van den cursus 1882/83 geene verandering.

Ten gevolge van de onder *b* hierboven vermelde aanwezigheid van een *derde* studiejaar en de splitsing van het *eerste* studiejaar in twee parallel-afdeelingen, — in verband met het aantal leerlingen, — bleek het personeel echter niet meer voldoende te zijn voor den cursus 1883/84.

Ingaande met dien cursus werden toen, met ontheffing van de tijdelijk daarvoor aangewezen leeraars van het Gymnasium *Willem III*, *P. Inklaar* en Dr. *H. Onnen*, de lessen in de beginselen der wiskunde en de kennis der natuur opgedragen aan Mej. *F. Jacobs*, in het bezit van eene akte voor het middelbaar onderwijs in de wiskunde, terwijl met het onderwijs in de geschiedenis en de aardrijkskunde, dat nu

niet meer aan de leeraressen voor de talen opgedragen kon blijven, tijdelijk belast werden de leeraars van het Gymnasium *Willem III* *L. B. Van der Kolk* en *M. A. Terwen.*

Voor genoemd tijdvak bestond het onderwijzend personeel derhalve uit *acht,* instede van *zeven* personen, als: eene directrice, drie leeraressen, eene tijdelijke leerares en drie tijdelijke leeraars.

2. Leerlingen.

a. Aantal.

Blijkens het vorig jaarverslag waren onder ultimo 1882 de leerlingen der school volgenderwijze verdeeld:

1e studiejaar	25
2e »	14
toehoorderessen	5
te zamen	44 leerlingen.

b. Vermeerdering en vermindering vóór de vacantie.

Van Januari tot Juni vermeerderde dit aantal met *ééne,* die in September 1882 met goed gevolg te *Semarang* het toelatingsexamen had afgelegd, doch niet in de gelegenheid geweest was om, aanstonds bij de opening der school, aan de lessen te komen deelnemen.

Daarentegen verminderde het aantal met *vijf,* waarvan *ééne* met hare moeder naar *Nederland* vertrok, *twee* wegens ziekelijkheid — en *twee* om onbekende redenen — de inrichting verlieten.

c. Resultaten der examens.

1. *Overgangsexamens:*

Het schooljaar sloot dus met 40 leerlingen, waarvan 37 aan de overgangsexamens deel namen. Van dezen werden tot hoogere klassen bevorderd:

van:	studiejaar:	onvoorwaardelijk:	voorwaardelijk:	niet:
24	1e	13	2	9
13	2e	12	—	1;

terwijl het College van Curatoren bepaalde, dat die ééne leerling van het laatstgenoemd studiejaar, die niet bevorderd had kunnen worden,

doordien zij door ernstige ziekte in de maand, waarin de examens gehouden werden, verhinderd was geweest daaraan deel te nemen, op grond van hare maandcijfers, alsnog voorwaardelijk naar het derde studiejaar zou overgaan.

2. *Herexamens.*

Bij de gehouden herexamens voldeden alle drie voorwaardelijk bevorderden aan de gestelde eischen, zoodat werkelijk bevorderd werden:

van 24 van het 1e studiejaar 15 of 62,5 %
» 14 » » 2e » 13 » 92,8 »

3. *Toelatingsexamens.*

Aan de toelatingsexamens, die op den 25en en 26en Juni gehouden werden, namen deel 18 candidaten, allen voor het 1e studiejaar, die ook allen slaagden. Bovendien meldden zich tot deelneming aan de lessen aan 2 dit jaar te *Semarang* geëxamineerde candidaten, beiden ook voor het eerste studiejaar.

Met inbegrip van de 40 oud-leerlingen waren er bij de opneming van den nieuwen cursus alzoo 60 leerlingen ingeschreven, volgenderwijze verdeeld:

1e studiejaar	28	
2e »	16	
3e »	13	
toehoorderessen	3	
te zamen als boven	60	leerlingen.

d. Vermeerdering en vermindering nà de vacantie.

Gedurende de eerste vijf maanden van het schooljaar 1883/84 verminderde dit aantal met 8, waarvan 6 van het *eerste* en 1 van het *derde* studiejaar, benevens eene toehoorderes; 2 van deze kwamen, in weerwil van vroegere toezegging, niet aan de lessen deelnemen; 2 verlieten de school wegens voortdurende ziekelijkheid; 2 om zich in andere richting verder te bekwamen, en 2 om te beproeven aan eene andere inrichting de haar tot het volgen van classicaal onderwijs nog ontbrekende ontwikkeling te verkrijgen.

Daarentegen vermeerderde het aantal leerlingen met 4, allen tot het eerste studiejaar toegelaten, 2 na (tusschentijds) afgelegd examen, en de 2 anderen overeenkomstig de verklaring der directrices van Nederlandsche hoogere burgerscholen, waar zij als leerlingen toegelaten waren geweest.

Op ultimo December 1883 was dus het aantal leerlingen 56, volgenderwijze verdeeld:

1e studiejaar	26
2e »	16
3e »	12
toehoorderessen	2
te zamen als boven	56;

en alzoo twaalf meer dan aan het eind van het vorig jaar.

e. Leeftijd.

De gemiddelde leeftijd der leerlingen en het aantal leerlingen van elken leeftijd in de verschillende klassen bij het eind van het verslagjaar blijkt uit de volgende tabel:

KLASSEN.	AANTAL LEERLINGEN									Gemiddelde leeftijd.
	beneden de 12 jaren.	van 12 tot 13 jaren.	van 13 tot 14 jaren.	van 14 tot 15 jaren.	van 15 tot 16 jaren.	van 16 tot 17 jaren.	van 17 tot 18 jaren.	boven de 18 jaren.	Totaal.	
1e studiejaar	—	1	3	8	9	3	2	—	26	15,1 jaar.
2e »	—	-	—	4	7	3	2	—	16	15,7 »
3e »	—	-	1	2	3	2	3	1	12	16,1 »

f. Schoolverzuim, gedrag en ijver.

Het schoolverzuim was in het verslagjaar buitengewoon veranderlijk. Met 1,34 als *laagste* percentage in Augustus en 10,10 in December als *hoogste*, bedroeg het gemiddeld 4,28 %. In Juni werden echter twee en in December twee andere meisjes door langdurige ziekte bijna de geheele maand verhinderd de lessen bij te wonen. Wanneer die maanden buiten rekening gelaten worden, bedraagt het gemiddeld schoolverzuim slechts 3,23 %.

Het gedrag en de ijver der leerlingen gaven, met zeer weinig uitzonderingen, reden tot tevredenheid.

3. Bibliotheek en verzamelingen.

Eene bibliotheek, hoe wenschelijk ook op letterkundig gebied, was nog niet aanwezig. Voorstellen waren echter in overweging om met den eersten aanleg van zoodanige verzameling een aanvang te maken.

Daarentegen werd gedurende het verslagjaar in drie bezendingen eene groote en uitgezochte hoeveelheid teekenvoorbeelden en modellen van gips en terra-cotta ontvangen en tevens eene keurige verzameling voorwerpen voor het natuurkundig kabinet aangebracht, waarmede op dit tweeledig gebied voorloopig op voortreffelijke wijze in de behoefte voorzien werd.

De hulpmiddelen voor het aardrijkskundig onderwijs vorderden daarentegen nog uitbreiding, waartoe een voorstel zoude worden gedaan.

4. Gebouwen.

De school was nog steeds gevestigd in het daartoe ingehuurde huis te *Rijswijk*, dat — als tijdelijk hulpmiddel — goed bleef voldoen.

Overgang der school naar eigene, geheel voor het doel gebouwde en ingerichte lokalen bleef niettemin zeer gewenscht.

C. Hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus te Semarang.

1. Algemeene mededeelingen.

a. Toezicht en beheer.

In het jaar 1883 — bij het besluit van 1 Juli n°. 2 — werden ook in de betrekkelijke artikelen van het reglement voor deze inrichting dezelfde wijzigingen gebracht, welke ten aanzien van de regeling der betaling van de verschuldigde schoolgelden en van de vacantiën, bij voormeld besluit voor de reglementen der overige hoogere burgerscholen voor jongens in *Nederlandsch-Indië* werden vastgesteld, en waarvan gewag wordt gemaakt onder I B en II A 1*a* hierboven.

In de commissie van toezicht werden, gedurende het verslagjaar, wegens overplaatsing naar *Batavia*, als lid eervol ontslagen de Heeren Mrs. *H. A. De Groot* en *W. De Gelder*, terwijl in hunne plaats tot lid werden benoemd de Heeren Jhr. Mr. *J. W. A. Von Schmidt auf Altenstadt* en *D. C. J. Ponse*.

b. Onderwijzend personeel.

Aan den leeraar in de natuur- en werktuigkunde *H. C. T. Van de Wall*, wien in de maand Maart, wegens ziekte, eerst een binnenlandsch verlof van drie maanden was toegestaan, moest in de maand Mei daaraanvolgende, tot herstel van gezondheid, een tweejarig verlof naar *Europa* verleend worden. Nadat de waarneming zijner betrekking aanvankelijk tijdelijk was opgedragen aan de Heeren Dr. *J. Haver Droese* en *L. Van der Elst*, werd, bij 's Gouvernements besluit van 21 Juni 1883 n°. 1, tijdelijk belast met de waarneming der betrekking van leeraar in de wis- en natuurkunde, de mechanica en mechanische technologie, de ambtenaar op nonactiviteit *H. J. Hardeman*, laatstelijk Directeur der hoogere burgerschool te *Semarang*.

In de plaats van den eervol ontslagen tijdelijken amanuensis aan deze inrichting, *A. Launspach*, werd in de maand Mei tot die betrekking definitief benoemd de Heer *J. Fransen*.

Gedurende het verslagjaar was de gezondheidstoestand van het personeel, aan de hoogere burgerschool te *Semarang* verbonden, over het algemeen niet gunstig, en werden verscheiden leeraren door ziekte genoodzaakt de lessen voor korteren of langeren tijd te staken.

2. Leerlingen.

a. Aantal.

Bij den aanvang van het verslagjaar waren 78 jongelieden als leerling ingeschreven en in de verschillende studiejaren geplaatst, zooals vermeld is in de betrekkelijke onder I E 4 hierboven voorkomende tabel.

b. Vermeerdering en vermindering vóór de vacantie.

Gedurende dat jaar werden nog 2 leerlingen — 1 tot het *tweede* en 1 tot het *eerste* studiejaar — toegelaten, welke in 1882 het toelatingsexamen hadden afgelegd, maar tot nog toe van hun daardoor verkregen recht geen gebruik gemaakt hadden.

Daarentegen werden afgeschreven 4 leerlingen, waarvan 2 van het *tweede* en 2 van het *derde* studiejaar.

c. Resultaten der examens.

1. *Overgangsexamen.*

Aan het overgangsexamen namen deel 70 leerlingen. *Eén* leerling van het *vierde* studiejaar trok zich, vóór het examen, wegens ziekte, terug. Tot een hooger studiejaar werden bevorderd:

	aantal leerlingen:			studiejaar:			percentage:	
van de	30	:	21	van het	1e	of ±	70	%
» »	19	:	13	» »	2e	» »	68	»
» »	14	:	10	» »	3e	» »	71	»
» »	8	:	5	» »	4e	» »	62.5	»;

alzoo in het geheel van de 71 leerlingen, die op het einde van den cursus in de 4 laagste studiejaren geplaatst waren, 49 of ± 69 %.

2. *Eindexamen.*

De 5 leerlingen van het *vijfde* studiejaar namen deel aan het eindexamen van de hoogere burgerscholen, dat in de maanden Juni en Juli te *Batavia* werd afgenomen. *Vier* hunner slaagden.

3. *Toelatingsexamen.*

Voor het toelatingsexamen, dat op den 14en Juni en volgende dagen afgenomen werd, meldden zich aan 36 candidaten, waarvan 33 voor het *eerste* en 3 voor het *tweede* studiejaar. Van de 32 (*een* der 33 werd gedurende het examen ziek), die het examen aflegden, slaagden 24; en van de 3 candidaten voor het *tweede* studiejaar 2, terwijl 1 afgewezen en tot het *eerste* studiejaar toegelaten werd.

d. Vermeerdering en vermindering nà de vacantie.

Van de geslaagde 24 voor het *eerste* studiejaar vertrokken 2 naar de hoogere burgerschool te *Batavia*, en maakte *één* van zijn verkregen recht eerst gebruik in de maand October, als wanneer hij als leerling werd ingeschreven te gelijk met den candidaat, die gedurende het admissie-examen ziek was geworden en later mondeling geëxamineerd werd. Verder werden nog ingeschreven als leerlingen: van het *eerste* studiejaar, een candidaat, die het toelatingsexamen te *Batavia* met gunstigen uitslag had afgelegd, en van het *vierde* studiejaar, een oudleerling van de hoogere burgerschool ter genoemde plaats. Overigens werden geen nieuwe leerlingen vóór het einde van 1883 meer ingeschreven.

Twaalf leerlingen, die gedurende het vorig schooljaar waren ingeschreven geweest, keerden bij het begin van den nieuwen cursus niet terug; terwijl 7 de school verlieten.

e. Aanwezig bij aanvang van den cursus 1883/84.

Bij het begin van den nieuwen cursus telde de inrichting 90 leerlingen, waarvan 26 voor de eerste maal waren ingeschreven, en welke in de verschillende studiejaren verdeeld waren, zooals vermeld in de bij I E 4 hiervoren voorkomende tabel. Van 52 dier leerlingen waren de ouders te *Semarang* — van 38 hunner waren die elders gevestigd.

f. Splitsing in parallel-klassen.

Het eerste studiejaar was in twee parallel-klassen verdeeld.

g. Aanwezig op ultimo 1883.

Op het einde van het jaar 1883 telde de school derhalve 85 leerlingen, verdeeld als is aangegeven in de hiervoren meergemelde tabel.

h. Inschrijving van nieuwelingen. Vermelding van klasse en leeftijd.

In het geheel werden, gedurende het jaar 1883, 29 leerlingen tot de lessen toegelaten, die nog niet op eene hoogere burgerschool waren ingeschreven geweest. Van deze waren er op het tijdstip hunner toelating 3 elf jaar - -, 2 twaalf —, 5 dertien —, 8 veertien —, 5 vijftien —, 4 zestien — en 2 zeventien jaar oud.

In het *tweede* studiejaar werden van evengenoemde 29 geplaatst 3 leerlingen, van welke 2 zestien — en 1 zeventien jaar oud; de overigen werden als leerlingen van het *eerste* studiejaar ingeschreven.

i. Schoolverzuim, gedrag en ijver. Ondersteunde leerlingen.

Omtrent het gemiddeld cijfer van het schoolverzuim, het gedrag en den ijver der leerlingen en het aantal dergenen, die uit het bijzonder fonds »*Midden-Java*" ondersteuning genoten, wordt verwezen naar het voorkomende onder I F G en J hiervoren.

3. Bibliotheek en verzamelingen.

De bibliotheek verkreeg weder eenige uitbreiding door den aankoop van enkele nieuwe boekwerken en de aanvulling van aanwezige tijdschriften.

Met het aanleggen van verzamelingen voor de leerlingen werd, op het einde van het jaar, een aanvang gemaakt.

De verzameling van physische instrumenten werd met verschillende uit *Nederland* aangevraagde en ontvangen instrumenten belangrijk verrijkt en verkeerde in gunstigen staat.

4. Gebouwen.

Hoewel het door de hoogere burgerschool te *Semarang* geoccupeerd gebouw in den loop van het verslagjaar door de Regeering werd aangekocht, was tot nog toe geen uitvoering gegeven aan de plannen tot verbouwing en bijbouwing.

D. Hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus te Soerabaja.

1. Algemeene mededeelingen.

a. Toezicht en beheer.

Ten aanzien van het reglement voor deze inrichting valt hetzelfde te vermelden als hierboven, onder § II C 1*a*, is medegedeeld omtrent het reglement voor de hoogere burgerschool te *Semarang*.

In de commissie van toezicht werd, gedurende het jaar 1883, de Heer *H. Wakkie* als lid vervangen door den Heer *J. Sluiter*; terwijl in de plaats van den Heer *F. Stokhuijzen*, die voor één jaar naar *Nederland* vertrok, gerekend van de maand Juni, de functiën van Secretaris werden waargenomen door den Heer *M. Couvée*.

In verband met deze mutatiën bestond de commissie onder ultimo December uit de Heeren: *J. R. De Jong*, als president, en Dr. *B. Th. W. Van Hasselt*, *K. G. Timmer*, Mr. *I. I. C. Enschedé* en *J. Sluiter*, als leden.

b. Programma en dienstregeling.

Gedurende het verslagjaar had het onderwijs geregelden voortgang. In het aftreden van den directeur — wegens vertrek naar *Nederland* — en in de kortstondige afwezigheid — wegens ziekte — van enkele leeraars der inrichting werd telkens voldoende voorzien, zooals bij de volgende § hieronder nader wordt vermeld.

Alléén de lessen in de praktische scheikunde konden niet gegeven worden wegens gemis eener daartoe geschikte localiteit, ten aanzien waarvan trouwens voorzieningsmaatregelen in overweging waren.

De twee laagste studiejaren waren ook dit jaar weder elk in twee parallel-afdeelingen gesplitst.

c. Onderwijzend personeel.

In het begin der maand April vertrok de directeur der school, Dr. *C. De Gavere,* wegens ziekte, met verlof naar *Nederland.* In zijne plaats trad als directeur op de Heer *H. I. C. Bonemeijer,* leeraar in de wiskunde en de cosmographie; terwijl ter vervanging van den Heer *De Gavere,* als leeraar in de natuurlijke historie, tot het geven der lessen in dat vak optraden diens opvolger als directeur, de Heer *Bonemeijer* en de Heer Dr. *A. I. Verweij,* tijdelijk leeraar in de wis- en plantenkunde. Eerstgenoemde bleef zich belasten met het geven der lessen, die hem als leeraar waren opgedragen (in de wiskunde en cosmographie) tot aan de groote vacantie; terwijl laatstgenoemde het onderwijs in de zoölogie op zich nam. Ter vervanging van den Heer *Bonemeijer* als leeraar werd de Heer Dr. *Verweij* als vast leeraar aan de inrichting aangesteld, terwijl tot tijdelijk leeraar (voor het onderwijs in de reken- en stelkunde en het lijnteekenen) de Heer *M. De Haas* benoemd werd.

Onder ultimo September aanvaardde de daartoe uit *Nederland* aangekomen leeraar *W. L. D. Onken* de hem wachtende taak van het onderwijs in de Duitsche taal- en letterkunde, in verband waarmede de leeraars *W. L. Megelink,* Mr. *C. A. Valk* en *F. A. Leroij* van de hun tijdelijk gedane opdracht tot het geven der lessen in die taal konden worden ontheven.

De Heer *H. F. I. A. Van der Pol,* die op zijn verzoek eervol was ontslagen als assistent bij het onderwijs in de natuur- en scheikunde, werd als zoodanig vervangen door den Heer *L. P. C. Bigôt.*

2. Leerlingen.

a. Aantal.

Op 1 Januari 1883 telde de school 91 leerlingen, waarvan de verdeeling in de verschillende studiejaren wordt aangegeven in de onder I E 4 hierboven opgenomen tabel.

b. Vermeerdering en vermindering voor den cursus 1883—84.

Na dien datum werden tot vóór het einde van den cursus 1882/83 nog toegelaten 4 leerlingen, namelijk: in het *eerste* studiejaar een oud-leerling van eene hoogere burgerschool te *Amsterdam*; in het *tweede* studiejaar 3 jongelieden, waarvan 2 oud-leerlingen dezer inrichting, van welke 1 zijne studiën om financieele redenen had moeten staken, en 1, die vroeger de school wegens vertrek naar elders had verlaten, en 1 oud-leerling van de hoogere burgerschool te *Semarang*. In dat tijdvak verlieten daarentegen de school 13 leerlingen, namelijk: 4 van het *eerste*, 3 van het *tweede*, 5 van het *derde* en 1 van het *vierde* studiejaar; en zulks om verschillende redenen en bestemmingen.

Bij het einde van den cursus 1882/83 waren alzoo aanwezig 82 leerlingen, in de verschillende studiejaren verdeeld op de wijze, als bij bovenbedoelde tabel vermeld.

c. Resultaten der examens.

1. *Toelatingsexamens.*

Voor de toelatingsexamens, die van 8 tot en met 15 Juni werden afgenomen, meldden zich aan 50 candidaten voor het *eerste* en 1 voor het *tweede* studiejaar, welke laatste echter niet op het examen verscheen. Van die 50 geëxamineerden waren 34 geslaagd, alzoo 68%.

2. *Overgangsexamens.*

Ten gevolge der gehouden overgangsexamens konden op dat tijdstip bevorderd worden tot een hoogere klasse:

22	van	de	29	leerlingen	van	het	1e	studiejaar,
17	»	»	33	»	»	»	2e	»
3	»	»	12	»	»	»	3e	»
3	»	»	4	»	»	»	4e	»

terwijl, bij het eindexamen der hoogere burgerscholen, van de op voormeld tijdstip in het *vijfde* studiejaar aanwezige 4 leerlingen 2 slaagden.

d. Vermeerdering en vermindering nà de opening van den nieuwen cursus.

Van hen, die aan het toelatingsexamen deelnamen, werden, bij het begin van den cursus 1883/84, 29 als leerlingen in het *eerste* studiejaar geplaatst.

Vóór de opening van dezen nieuwen cursus verlieten, behalve de 2 bij het eindexamen geslaagden, nog 18 leerlingen de inrichting, en zulks met verschillende bestemmingen. Aan 2 dier jongelieden, behoorende tot die leerlingen, die in het laatste overgangsexamen niet waren geslaagd, werd vergund als toehoorder, respectievelijk in het *derde* en *vierde* studiejaar de lessen bij te wonen, welke vergunning — voor de lessen in laatstgenoemd studiejaar — ook verleend werd aan een ondergeschikt ambtenaar (2e commies) bij den post- en telegraafdienst.

De nieuwe cursus begon alzoo met 91 leerlingen en 3 toehoorders, welke in de verschillende klassen verdeeld waren als voren vermeld, en bij den aanvang der lessen allen aanwezig waren met uitzondering van een leerling, die ten gevolge van ziekte, eerst in de maand November ter school kon komen. Tot ultimo December werden nog 5 jongelieden als leerling ingeschreven, namelijk: 3 in het *eerste* studiejaar, van welke 1 het toelatingsexamen had afgelegd, doch wegens ziekte niet tijdig ter school kon komen, 1 het toelatingsexamen elders had afgelegd (te *Batavia*), en 1 oud-leerling van de inrichting, die in het begin des jaars met zijne familie naar de buitenbezittingen was vertrokken; in het *derde* studiejaar een oud-leerling van het Gymnasium *Willem III* te *Batavia*; en in het *vierde* studiejaar 1 oud-leerling van de hoogere burgerschool te *Leiden*. Daarentegen werd de school vóór dat tijdstip, met verschillende bestemmingen, verlaten door 7 leerlingen, namelijk 1 uit het *eerste*, 3 uit het *tweede*, 2 uit het *derde* en 1 uit het *vierde* studiejaar, zoomede door 1 toehoorder uit het *derde* studiejaar.

Het aantal leerlingen bedroeg aldus op ultimo December 89 en 2 toehoorders.

e. Leeftijd.

De leeftijd dier jongelieden, op dat tijdstip in de verschillende klassen aanwezig, wordt vermeld in de onderstaande tabel, waarvan de cijfers in de bovenste horizontale rij den leeftijd aanduiden, die de leerlingen op 1 October bereikt hadden.

	12	13	14	15	16	17	18	19	Aantal leerlingen.
Eerste studiejaar	1	5	12	12	4	2	—	—	36
Tweede idem.	—	1	3	9	6	5	4	—	28
Derde idem.	—	—	1	3	6	4	2	2	18
Vierde idem.	—	—	—	1	—	1	—	—	2
Vijfde idem.	—	—	—	—	—	3	1	1	5
Samen.	1	6	16	25	16	15	7	3	89

De gemiddelde leeftijd was dus:

in het eerste studiejaar 14,5 jaar,
» » tweede » 15,8 »
» » derde » 16,5 »
» » vierde » 16,— »
» » vijfde » 17,6 »

f. Schoolverzuim.

Het schoolverzuim bedroeg in de verschillende studiejaren vóór de groote vacantie:

eerste studiejaar..... 5 %,
tweede » ..... 5,8 »
derde » ..... 11, »
vierde » ..... 5,3 »
vijfde » ..... 2, ».

Na de groote vacantie:

eerste studiejaar..... 3,5 %,
tweede » ..... 5,9 »
derde » ..... 5,2 »
vierde » ..... 5, »
vijfde » ..... 2, ».

Alzoo gemiddeld 6,3% vóór en 4,8% nà de groote vacantie; en over het geheele jaar berekend, 5.55%. De meeste leerlingen be-

zochten de school zeer geregeld en verzuimden die zelden of nooit. Gedurende meerdere dagen konden eenige leerlingen, te wier huize besmettelijke ziekten heerschten, niet op de school toegelaten worden. Enkelen moesten, wegens ziekte, gedurende ettelijke weken thuis blijven; één, van het tweede studiejaar, wegens ernstige ziekte, zelfs gedurende twee volle maanden (September en October). Wat de absentiën van korten duur betreft, deze waren grootendeels toe te schrijven aan eene groep leerlingen, wier namen vrij geregeld in het absentenboek terugkeerden. Het heette dan gewoonlijk dat ziekte de reden der afwezigheid was, doch in de werkelijkheid was zulks veelal zwakheid van de ouders of baatzuchtige gedienstigheid van commensalenhouders.

g. Gezondheidstoestand.

De gezondheidstoestand der leerlingen was over het algemeen gunstig te noemen.

h. Gedrag en ijver.

Het gedrag der leerlingen was goed; van het meerendeel hunner was ook de ijver — vooral nà de groote vacantie — voldoende.

1. Ongunstige resultaten van sommige overgangsexamens.

Dat gedrag en ijver vóór de vacantie bij velen te wenschen overliet, ligt als van zelf opgesloten in de minder gunstige resultaten der overgangsexamens, waarbij van 78 candidaten er slechts 45 slaagden. Vooral de resultaten der examens van de leerlingen van het *derde* studiejaar, waarvan slechts 3 van de 12 slaagden, moesten zeer onbevredigend genoemd worden en waren voornamelijk te wijten aan de omstandigheid, dat vele leerlingen onvoldoende onderlegd tot die klasse waren toegelaten, waardoor zij de lessen niet met vrucht konden volgen en — instede van er zich met energie op toe te leggen, om door buitengewonen ijver en krachtsinspanning aan te vullen, wat hun aan kunde ontbrak, — al spoedig berustten in het vooruitzicht, om na afloop van den cursus niet te worden bevorderd, en zich kenmerkten door geringen ijver en talrijke schoolverzuimen.

Ook de resultaten der examens van de leerlingen der 2e klasse, waar van 33 slechts 17 leerlingen slaagden, waren niet bemoedigend.

Het scheen dat het velen der leerlingen, weinig gewend aan orde en nauwgezetheid, vóór de vacantie aan den noodigen ernst bij hun studiën ontbrak.

Intusschen moet bij de beoordeeling dezer resultaten, — vooral wat de overgangsexamens van de leerlingen dezer klasse betreft, — rekening worden gehouden met de omstandigheid, dat dit jaar aan de gestelde eischen strenger de hand werd gehouden dan het vorig jaar.

Overigens moest de verklaring van het verschijnsel, — dat het aantal der leerlingen, die het tot de hoogste studiejaren brengen, zoo gering is, — voornamelijk gezocht worden in de volgende omstandigheden:

1e dat vele leerlingen, die op betrekkelijk hoogen leeftijd tot de school worden toegelaten, zich tevreden stellen met het onderwijs in de lagere studiejaren;

2e dat anderen, die overigens gaarne de hoogste studiejaren zouden willen doorloopen, hiervan moeten afzien omdat hun de daartoe noodige studietijd niet wordt gelaten, en zij zoo spoedig mogelijk in eigen onderhoud moeten voorzien;

3e dat weder anderen mindere vatbaarheid hebben voor de moeielijker studiën, die het programma van het onderwijs in de hoogere studiejaren medebrengt;

4e dat onder de leerlingen altijd achterlijken gevonden worden, hetzij ten gevolge van omstandigheden, aan henzelven te wijten, als traagheid, onverschilligheid, enz., hetzij, ondanks goeden wil, ten gevolge van beperkte geestvermogens.

Intusschen liet het zich reeds aanzien, dat voor den volgenden cursus eene gunstiger verhouding tusschen het aantal leerlingen der hoogere en dat der lagere studiejaren te verwachten was.

3. Bibliotheek en verzamelingen.

De bibliotheek verkreeg weder eenige uitbreiding door aankoop en schenking van boeken en tijdschriften en werd overigens aangevuld met de in het jaar verschenen afleveringen van tijdschriften, enz.

De catalogus werd geregeld bijgehouden.

Het scheikundig laboratorium bleef nog in den vroegeren voorloopigen toestand.

De hulpmiddelen voor het onderwijs in de natuurkunde waren zeer onvolledig en van dat weinige moest nog een deel afgekeurd worden. Intusschen was het noodige aangevraagd en werd de ontvangst daarvan met verlangen te gemoet gezien.

Van de hulpmiddelen voor het onderwijs in de natuurlijke historie werden enkele voorwerpen afgevoerd.

Ten behoeve van het onderwijs in het handteekenen werden ontvangen een aantal boekwerken, eene groote hoeveelheid platen, modellen, terracotta-vazen, gipsmodellen enz.

4. Meubilair.

Door kostbare reparatiën werd gedurende de vacantie het schoolmeubilair weder in bruikbaren toestand gebracht. Een gedeelte van dat meubilair, de kosten van reparatie niet waardig gekeurd, werd door nieuw vervangen.

5. Gebouwen.

Aan een gedeelte der gebouwen werden zeer noodzakelijke en doelmatige verbeteringen aangebracht. Voor het practisch scheikundig onderwijs en voor het onderwijs in de natuurlijke historie ontbraken nog steeds de vereischte lokalen. Voor het onderwijs in de gymnastiek zouden in het daartoe bestemd gedeelte van het hoofdgebouw der school de noodige toestellen worden aangebracht.

Ter voorziening in verschillende gebreken, welke den gebouwen der school aankleefden, was het project voor een nieuw schoolgebouw vervaardigd, volgens hetwelk aan alle behoeften op afdoende wijze zoude worden te gemoet gekomen, waartoe het uitgestrekte erf, door de gebouwen ingenomen, ruimschoots gelegenheid aanbiedt.

E. Burgeravondschool, verbonden aan de hoogere burgerschool te Soerabaja.

1. Algemeene mededeelingen.

a. Toezicht en beheer.

De commissie van toezicht bestond uit dezelfde Heeren, aan wie het toezicht op de hoogere burgerschool was toevertrouwd. Ten aanzien van de in het jaar 1883 in de samenstelling dier commissie voorgevallen mutatiën kan alzoo volstaan worden met eene verwijzing naar het voorkomende onder D 1 *a* hiervoren.

b. Onderwijzend personeel.

Bij ontstentenis van een leeraar in het boekhouden, was het onderwijs in dat leervak aanvankelijk opgedragen aan den leeraar der hoogere burgerschool *D. Kolling*, die van deze tijdelijke opdracht

ontheven werd toen de tot leeraar in het boekhouden aan de burgeravondschool benoemde Heer *E. Kieffer*, op 1 Maart die betrekking aanvaardde.

Toen de Heer Dr. *C. De Gavere* in de maand April, wegens ziekte, met verlof naar *Nederland* vertrok, werden de lessen in de stel- en meetkunde overgenomen door zijn opvolger, den Heer *H. J. C. Bonemeijer*, die tevens, tot aan de groote vacantie, de lessen in de natuur- en scheikunde bleef waarnemen. Het onderwijs in deze laatste vakken werd, gerekend van de maand Augustus, gegeven door de leeraars der hoogere burgerschool Dr. *J. J. Van Renesse* en *F. K. Van Velzen*.

c. Programma en dienstregeling.

Het onderwijs had geregelden voortgang. Alleen dat in de stel- en meetkunde had eenigszins te lijden onder den ziekelijken toestand, waarin de leeraar in die onderwijsvakken in den laatsten tijd, voorafgaande aan zijn vertrek met verlof naar *Europa*, verkeerde.

Het onderwijs in het lijnteekenen bepaalde zich niet tot bloote constructies; er werd tevens onderwijs gegeven in het bouwkundig en machineteekenen. De beschrijvende meetkunde, voor zoover die hiertoe noodig was, werd mede door den Heer *d'Arnaud Gerkens* onderwezen.

Ook werd den leerlingen het uitwerken en in teekening brengen van kleine projecten opgedragen.

De lessen werden over het algemeen zeer geregeld bezocht, zelfs bij slecht weder, ook door leerlingen, die zeer ver van de school woonden en door hen, die rechtstreeks van hun dagelijksche werkzaamheden zich daarheen moesten begeven.

2. Leerlingen.

a. Aantal.

Het aantal leerlingen was, bij den aanvang der verschillende kwartalen van dit verslagjaar, als volgt:

op	1°	Januari	52
»	1°	April	45
»	1°	Juli	41
»	1°	October	73
onder	ultimo	December	72

Uit bovenstaande cijfers blijkt alzoo, dat het aantal leerlingen met den nieuwen cursus aanzienlijk was toegenomen.

b. Vermeerdering.

Van bovenbedoelde op ultimo December aanwezige 72 leerlingen waren 50 nieuw ingeschreven. Van de overige 22 leerlingen woonden 11 de lessen voor de *tweede-*, 8 voor de *derde-* en 3 voor de *vierde* maal bij.

c. Indeeling.

Het aantal leerlingen was op ultimo December 1883 in de verschillende studiejaren, voor de verschillende leervakken op de volgende wijze verdeeld:

rekenkunde.....	30	1e	studiejaar,	17	2e	studiejaar; te zamen	47
stel- en meetkunde...	32	»		14	»	» »	46
natuur- en scheikunde	31	»		15	»	» »	46
lijnteekenen.....	33	»		9	»	» »	42
handteekenen.....	27	»		6	»	» »	33
boekhouden.....	26	»		6	»	» »	32

d. Aard der gekozen bestemming.

Van de leerlingen bekwaamden zich:

14 voor opzichter bij den waterstaat,
19 » machinist,
3 » teekenaar,
5 » telegrafist,
3 » landmeter,
23 » boekhouder; terwijl
5 hunner nog geen bepaalde bestemming hadden gekozen.

Van de 72 leerlingen oefenden reeds 58 een ambacht, handwerk of eenig beroep uit, als:

17 bij de staatsspoorwegen,
5 » het marine-etablissement,
8 » » marine-stoomwezen,
3 » den artillerie-constructiewinkel,
2 » den waterstaat,
3 » den post- en telegraafdienst,
8 als klerken op Gouvernements-bureaux,
2 bij de particuliere industrie,
10 als klerken op handelskantoren.

e. Leeftijd.

De gemiddelde leeftijd der leerlingen, waarvan 57 tusschen de 15 en 20, — 12 tusschen de 20 en 26, — 2 28 en 1 49 jaar oud waren, was 17,27 jaar, zijnde ruim 1 jaar meer dan gedurende het vorig verslagjaar. Bij de berekening hiervan is de leeftijd van den 49jarigen leerling, als te veel van het gemiddeld cijfer afwijkende, niet medegerekend.

f. Eischen voor de toelating.

De leerlingen, die tot de school werden toegelaten, waren voorzien van een bewijs van voldoend afgelegd klein-ambtenaarsexamen, of een getuigschrift van met vrucht genoten lager onderwijs; een hunner had voldaan aan het toelatingsexamen voor de hoogere burgerschool, terwijl 4 gewezen leerlingen van die school waren.

g. Gemaakte vorderingen.

Van het eerste tot het tweede studiejaar werden bevorderd:

voor de rekenkunde	12	leerlingen.
» » stel- en metkunde	4	
» » natuurkunde	9	
» het lijnteekenen	1	
» » handteekenen	2	
» » boekhouden	4	

h. Resultaten van het onderwijs.

Getuigschriften van met vrucht doorloopen tweejarigen cursus werden toegekend:

voor de rekenkunde aan ..... 4 leerlingen,
» » natuurkunde » ..... 5 »
» het lijnteekenen » ..... 2 »
» » handteekenen » ..... 3 »
en » » boekhouden » ..... 1 leerling,

welke laatste dan ook dientengevolge van commies tot boekhouder bij een der Weeskamers bevorderd werd.

Voorts werd door een der leerlingen met goed gevolg het examen voor opzichter bij den waterstaat afgelegd. Eenige andere leerlingen zouden ook eerlang daartoe bekwaam zijn. Van de meesten der

leerlingen, die zich voor dat vak bekwaamden, kon de verwachting gekoesterd worden, dat zij zouden slagen. Bovenal was dit het geval met hen, die zich voor de betrekking van machinist bekwaamden, daar vooral dezen met ernst en toewijding op hun doel afgingen.

Voor de stel- en meetkunde konden in dit verslagjaar geen getuigschriften uitgereikt worden, hetgeen voornamelijk te wijten was aan den hierboven vermelden ongunstigen invloed, op dat onderwijs uitgeoefend door den ziekelijken toestand van den betrokken leeraar.

3. Bibliotheek en verzamelingen.

Behalve de verzameling van modellen voor het bouwkundig teekenonderwijs, werd gebruik gemaakt van de aan de hoogere burgerschool aanwezige hulpmiddelen.

4. Meubilair.

De lampen in de voor het onderwijs in het teekenen gebezigde pendoppo werden grootendeels vernieuwd; terwijl daar voorts eenige witte schermen werden aangebracht tot het terugkaatsen van het licht, ten gevolge van welke voorzieningen het onderwijs zeer gebaat werd.

5. Gebouwen.

De gebouwen verkeerden in goeden staat; alleen de pendoppo ging nog aan het euvel mank, — in het laatste verslag reeds vermeld, — dat zij bij hevigen wind voor het teekenonderwijs niet bruikbaar was.

B.

LAGER ONDERWIJS

VOOR

EUROPEANEN EN MET DEZEN GELIJKGESTELDEN.

§ 1.

Mededeelingen van algemeenen aard.

De bepalingen op het lager onderwijs bleven onveranderd.

De vraag, of de regeling van het lager onderwijs in *Nederland*, ingevolge de wet van 17 Augustus 1878 (Nederlandsch Staatsblad n°. 127), aanleiding behoort te geven tot herziening der verordeningen, betreffende het lager onderwijs in *Nederlandsch-Indië*, is door de Regeering in ontkennenden zin beantwoord.

Daar gebleken was, dat de bepalingen op de toelating van kinderen van inlanders en met dezen gelijkgestelden op de openbare lagere scholen niet altijd behoorlijk werden nageleefd, noodigde de Directeur van Onderwijs, Eeredienst en Nijverheid, bij zijne circulaire van 5 October 1883 n°. 12500, aangevuld bij die van 31 October d. a. v. n°. 14730, de plaatselijke schoolcommissiën uit, de bepalingen zoo stipt mogelijk te doen opvolgen.

Door de Regeering werd machtiging verleend, (Gouv. besluit van 15 October 1883 n°. 31) om, evenals in 1880 en 1881 geschied was, aan elke openbare lagere school een exemplaar van den jaargang 1884 der te *Soerabaja* verschijnende kindercourant te verstrekken.

Aan eenige scholen moesten, wegens ziekte van het onderwijzend personeel, de lesuren tijdelijk gewijzigd worden.

§ 2.

Toezicht op het lager onderwijs.

De scholen werden — met uitzondering van enkele — door de inspecteurs bezocht.

Het toezicht, door de plaatselijke schoolcommissiën uitgeoefend, was, met zeer gunstige uitzonderingen, vaak van niet veel beteekenis.

Dit jaar hadden geene bijeenkomsten van de inspecteurs plaats.

§ 3.

Akten van bekwaamheid tot het geven van onderwijs.

Voor het afleggen van examens tot het verkrijgen van deze akten werd te *Batavia*, *Semarang* en te *Soerabaja* tweemaal, — te *Padang*, *Fort de Kock*, *Bandjermasin*, *Makasser*, *Amboina* en *Menado* eenmaal — gelegenheid gegeven. Van die te *Bandjermasin* werd geen gebruik gemaakt.

De hierbij gevoegde tabel L[a]. A bevat een vergelijkend overzicht van den uitslag der op genoemde plaatsen in de beide laatste jaren afgenomen examens.

De lessen aan de gouvernements-normaalschool te *Batavia* werden geregeld gegeven; in het onderwijzend personeel en in het bestuur kwam geene verandering.

Op 1° Januari waren 16 leerlingen ingeschreven, waarvan:

3 gouvernements-onderwijzers,
10 » onderwijzeressen,
2 particuliere onderwijzers, en
1 » onderwijzeres.

Van dezen werden in den loop van het jaar 7 afgeschreven:

5 (1 gouvernements-onderwijzer en 2 gouvernements-onderwijzeressen), wegens het verkrijgen der hoofdakte,
1 particulier onderrwijzer, wegens vertrek,
2 gouvernements-onderwijzeressen, wegens overplaatsing, en
1 gouvernements-onderwijzer, wegens overlijden.

Daarentegen werden toegelaten 12 leerlingen, als:

2 gouvernements-onderwijzers,
1 particulier onderwijzer en
9 gouvernements-onderwijzeressen.

Van dezen werden wederom twee gouvernements-onderwijzeressen afgevoerd, wegens overplaatsing, zoodat dus onder ultimo December 19 leerlingen waren ingeschreven, waarvan:

4 hulponderwijzer in gouvernements-dienst, en
12 hulponderwijzeressen in » »
2 hulponderwijzers in particulieren dienst, en
1 hulponderwijzeres » » »

Het meubilair en de leermiddelen verkeerden in goeden staat.

Het gebouw onderging reparatie.

De kosten der normaalschool bedroegen *f* 3048 tegen *f* 3040 in 1882.

§ 4.

Getal en aard der scholen.

Blijkens staat L^a. B bedroeg het aantal openbare lagere scholen op ultimo December 129, waarvan 22 alleen voor meisjes.

Het aantal bijzondere scholen vermeerderde van 17 tot 20, waarvan 14 als voor meer uitgebreid lager onderwijs zijn opgegeven.

De bijzondere school te *Garoet* genoot weder een subsidie uit 's lands kas.

In den loop van het jaar werden 8 nieuwe openbare scholen geopend:

ééne te *Onrust*,
» » *Ngandjoek*,
» » *Kotta Radja*,
» » *Gombong*, ook toegankelijk gesteld voor de leerlingen van het corps pupillen aldaar,
» » *Patjitan*,
» » *Bondowosso*,
» » *Bandjermasin*, en
» » *Tegal*.

De zes eerste zijn gemengde, de twee laatste meisjesscholen. Nog werd besloten tot de oprichting eener openbare lagere school te *Boeleleng*, welke echter onder ultimo December nog niet geopend was, evenmin als de reeds in vorige verslagen vermelde school, voor *Sampang* toegestaan.

De school te *Bima* werd tijdelijk gesloten, daar het aantal leerlingen tot 8 was gedaald.

Het aantal kinderen van Europeesche afkomst, tusschen 6 en 14 jaren oud, die geen onderwijs genoten, bedoeg 1199, waarvan op

Java en *Madoera* 817 en op de Buitenbezittingen 382. Van de eerstbedoelden bevonden zich 711 op de gewestelijke en afdeelingshoofdplaatsen, of in den omtrek daarvan, en 106 daarbuiten. Op de Buitenbezittingen waren die cijfers respectievelijk 315 en 67.

In den loop van het jaar werd de bijzondere school van Mevrouw *Vethake* te *Batavia* gesloten, daarentegen werden opgericht:

1 bijzondere school van den Heer *De Roock* te *Buitenzorg*;
1 » » » » Heer *Enserinck* te *Pamalang*;
1 » » » » Heer *Nanning* te *Prigen* (*Pasoeroean*);
1 » » » » Mevr. *Wijsman*, te *Probolinggo*.

De teekencursussen te *Batavia*, *Semarang* en *Soerabaja*, voor gouvernements-rekening aan leerlingen van openbare lagere scholen aldaar gegeven, werden onder ultimo December 1883 respectievelijk door 32, 102 en 29 leerlingen, of in het geheel door 163 leerlingen, gevolgd. De bijzondere teekenschool van den Heer *Von Juncker Bigatto* te *Pasoeroean* werd wegens gebrek aan deelneming gesloten.

De volgende inrichtingen van onderwijs zijn op staat L^n. B niet vermeld.

A. de namiddagscholen

1°. van den Heer *J. J. De Weijer* te *Batavia*, met 32 leerlingen;
2°. van den Heer *J. L. Regenhardt* te *Meester-Cornelis*, met 26 leerlingen;
3°. van den Heer *A. J. Ten Brink* te *Semarang*, met 10 leerlingen;
4°. van den Heer *J. E. C. Van Lookeren* te *Semarang*, met 10 leerlingen;
5°. van den Heer *L. G. Gerhard* te *Semarang*, met 12 leerlingen;
6°. van den Heer *H. Stoel* te *Semarang*, met 12 leerlingen;
7°. van de Heeren *G. Hemmes* en *J. Knaap* te *Soerakarta* (het getal leerlingen is niet opgegeven);
8°. van de Heeren *J. Van der Lof* en *G. J. Kerlen* te *Soerakarta*, met 50 leerlingen;
9°. van Mejuffrouw *M. L. Steinbuch*, met 11 leerlingen.

Al deze scholen werden gehouden door personen in 's lands dienst, en bijna uitsluitend bezocht door leerlingen van openbare lagere scholen; het onderricht bepaalde zich in den regel tot de vakken van het gewoon lager onderwijs; aan de sub 4° genoemde school werd ook tweemaal 's weeks onderricht gegeven in handarbeid naar de methode van *Clauson Kaas*.

In het Verzorgingsgesticht te *Soerakarta* werd eene ambachtsschool geopend, waar onderwijs gegeven wordt in timmeren, smeden en schrijnwerken; op het einde van het jaar volgden 9 leerlingen de lessen.

B. de gymnastiekscholen:

1°. te *Semarang*, met 47 leerlingen van de hoogere burgerschool en 42 leerlingen van de openbare lagere scholen;

2°. te *Soerakarta*, met 56 leerlingen, waaronder 18 meisjes;

3°. te *Djokjakarta*, met 67 leerlingen, waaronder 15 meisjes;

4°. te *Salatiga*, met 34 leerlingen.

C. de gouvernementsschool te *Magelang*, voor Christenkinderen van militairen, afkomstig uit de residentiën *Amboina*, *Ternate*, *Menado* en *Timor*.

Op het einde van het jaar telde deze school, aan welke twee onderwijzers werkzaam waren, 33 leerlingen (27 jongens en 6 meisjes) waarvan:

16 in de laagste klasse,
14 » » middelste »
3 » » hoogste »

Het gemiddeld schoolverzuim bedroeg $14^1/_2$ dag per leerling.

In den loop van het jaar vertrokken 12 leerlingen, waarvan één na het klein-ambtenaarsexamen met goed gevolg te hebben afgelegd.

Gelegenheid tot het ontvangen van voorbereidend (Fröbel-) onderwijs bestond:

te *Batavia:*

aan de school der Vereeniging tot het verschaffen van zoodanig onderwijs, hoofdzakelijk aan kinderen van minvermogenden; deze inrichting werd op ultimo December door 137 leerlingen bezocht (67 jongens en 70 meisjes); — aan voorbereidende klassen, verbonden aan de beide meisjesscholen der Zusters Ursulinen, welke klassen, bij het einde van het jaar, 151 leerlingen (53 jongens en 98 meisjes) telden; — en

aan eene kleine school van Mevrouw de Weduwe *Rietz*, met 10 kinderen;

te *Semarang:*

aan de Fröbelschool der Vrijmetselaarsloge aldaar, met 95 leerlingen (56 jongens en 39 meisjes);

aan die van de Zusters Franciscanessen, met 60 leerlingen;

aan de voorbereidende klassen van het Protestantsch en het Roomsch-Katholiek weeshuis, te zamen 49 leerlingen tellende;

te *Soerabaja*: aan twee Fröbelscholen;

te *Probolinggo*: aan eene voorbereidende klasse verbonden aan de bijzondere school van Mevrouw *Wijsman*;

te *Banda-Neira*: aan eene in het vorige jaar geopende Fröbelschool.

Omtrent de aantallen leerlingen, die de vier laatstgenoemde inrichtingen bezochten, zijn geene opgaven ontvangen.

Te *Salatiga* en te *Tegal* werd de oprichting van Fröbelscholen voorbereid. Voor die te *Tegal* zoude, ingevolge machtiging der Regeering, het ongebruikte gedeelte van het lokaal der openbare lagere meisjesschool aldaar tijdelijk worden afgestaan.

De bijzondere normaalschool te *Batavia* tot opleiding van onderwijzeressen bij het voorbereidende onderwijs, waarvan in vorige verslagen melding gemaakt is, werd op 1 April tijdelijk gesloten.

§ 5.

Omvang en toestand van het onderwijs.

In den omvang van het onderwijs kwam geene noemenswaardige verandering.

Aan de openbare scholen, waar de geregelde gang van het onderwijs geen stoornis onderging, werd voortdurend het door den Directeur van Onderwijs, Eeredienst en Nijverheid, bij zijn besluit van 13 September 1877 n°, 10026, voorgeschreven leerplan gevolgd. Ook verscheidene bijzondere scholen volgden in hoofdzaak dit leerplan.

De reeds herhaaldelijk aangeheven klachten over de nadeelige gevolgen van verzuimen bij onderwijzend personeel en leerlingen, van de voor hunne ontwikkeling minder gunstige omgeving, waarin vele leerlingen verkeeren, zijn ook voor het afgeloopen jaar van toepassing.

De toestand van het onderwijs was aan vele scholen bevredigend, aan andere minder gunstig, aan enkele ongunstig.

De wijze, waarop het onderricht in de verschillende vakken door het meer geoefend onderwijzend personeel werd medegedeeld, gaf over het algemeen redenen tot tevredenheid; ten aanzien van sommigen der jeugdige onderwijzeressen, wie het niet zelden aan physieke krachten ontbrak, kon dit nog niet gezegd worden.

Omtrent het onderwijs in de verschillende vakken kan verwezen worden naar hetgeen daarover in het vorige verslag is medegedeeld.

Van het lezen, de beginselen der Nederlandsche taal en het rekenen werd steeds veel werk gemaakt, — van aardrijkskunde, vormleer en schoonschrijven minder, — van de overige vakken slechts zooveel, als de krachten van het personeel en de ontwikkeling der leerlingen toelieten.

Bij ontstentenis of afwezigheid van een deel van het personeel bleef het onderwijs in geschiedenis, kennis der natuur en zang dikwijls achterwege.

§ 6.

Onderwijzend personeel.

Over het gedrag en den dienstijver van het onderwijzend personeel viel in algemeenen zin niet te klagen.

Verscheidene onderwijzers en onderwijzeressen toonden warme belangstelling in hun werk.

De onderwijzersvereenigingen te *Batavia, Semarang* en *Soerabaja* bleven bestaan; die te *Batavia* telde 26 leden; van de beide andere is het ledental niet opgegeven.

Uit staat L[a]. C blijkt, dat het onderwijzend personeel aan de openbare en bijzondere scholen op ultimo December 1883 was samengesteld als volgt:

a. aan de openbare lagere scholen:

107 hoofdonderwijzers (+ 5), (*)
22 hoofdonderwijzeressen (+ 2),
123 hulponderwijzers (+ 9),
111 hulponderwijzeressen (+ 3),
2 mannelijke kweekelingen (— 4), en
10 vrouwelijke kweekelingen (— 6);

b. aan de bijzondere scholen:

11 hoofdonderwijzers (+ 3),
9 hoofdonderwijzeressen (0),
15 hulponderwijzers (— 2),
59 hulponderwijzeressen (+ 4),
1 mannelijke kweekeling (+ 1), en
8 vrouwelijke kweekelingen (+ 2).

Verder blijkt uit staat L[a]. D, dat het onderwijzend personeel aan de openbare lagere scholen, met inbegrip van hen, die met verlof of op wachtgeld waren, op het einde van 1883 bestond uit:

65 onderwijzers der eerste klasse,
120 » » tweede »
46 » » derde » met acte van bekwaamheid als hoofdonderwijzer;

(*) De cijfers tusschen haakjes geven de vergelijking met 1882 aan.

39 onderwijzers der derde klasse, met akte van bekwaamheid als hulponderwijzer;
11 onderwijzeressen der eerste klasse,
27 » » tweede »
3 » » derde » met acte van bekwaamheid als hoofdonderwijzeres;
111 onderwijzeressen der derde klasse, met acte van bekwaamheid als hulponderwijzeres.

Bovendien waren nog aan verschillende scholen *zonder* bezoldiging werkzaam:

4 hulponderwijzeressen,
2 mannelijke kweekelingen,
10 vrouwelijke kweekelingen.

Het geheele onderwijzend personeel bestond dus — de onbezoldigden niet medegeteld — uit 422 personen:

270 onderwijzers, waarvan 231 of 85½ % in het bezit der hoofdacte,
152 onderwijzeressen, waarvan slechts 41 of 26 % in het bezit der hoofdacte.

Een jaar te voren waren deze cijfers totaal 408:

267 onderwijzers, waarvan 88% met de hoofdacte,
141 onderwijzeressen, waarvan 30% met de hoofdacte.

Op den staat L[a]. E, waaruit het volgend overzicht is getrokken, zijn de mutatiën van het onderwijzend personeel uitvoerig vermeld.

a. 3 hoofdonderwijzers, 2 hulponderwijzers, 2 hulponderwijzeressen — overleden,

b. 3 hoofdonderwijzers, 3 hulponderwijzers, 2 hoofdonderwijzeressen, 8 hulponderwijzeressen — werden eervol uit 's lands dienst ontslagen,

c. 3 hulponderwijzeressen werden eervol van hare tijdelijke opdracht ontheven,

d. 1 hulponderwijzer werd geplaatst bij het middelbaar onderwijs,

e. 3 hoofdonderwijzers, 3 hulponderwijzers, 1 hoofdonderwijzeres en 6 hulponderwijzeressen — vertrokken met verlof naar *Europa*,

f.	10 hoofdonderwijzers, 1 hulponderwijzer en 1 hulponderwijzeres	werden na terugkeer van verlof weder in dienst hersteld (één hoofdonderwijzer bij het inlandsch onderwijs gedetacheerd),
g.	14 onderwijzers en 26 onderwijzeressen	traden in dienst bij het openbaar lager onderwijs.

Uit de vergelijking van dezen staat met staat L[a]. E in het verslag van 1882 blijkt voor de aangegeven rubrieken:

a.	eene	vermeerdering van	1
b.	»	» »	1
c.	»	vermindering »	3
d.	»	» »	3
e.	bleef gelijk		
f.	eene	vermindering van	4
g.	»	» »	14.

§ 7.

Getal en aard der leerlingen.

Een overzicht van het aantal, den ouderdom en het geslacht der kinderen van Europeanen en met dezen gelijkgestelden, die op ultimo December 1883 de lagere scholen bezochten, wordt gegeven in de staten L[a]. F, G en H.

De openbare lagere scholen werden op dat tijdstip, blijkens staat L[a]. F, bezocht door 8852 Europeesche kinderen, (4922 jongens en 3930 meisjes) dat is 510 (337 jongens en 173 meisjes) meer dan in 1882; de bijzondere scholen door 1721 kinderen (515 jongens en 1206 meisjes) dat is 4 minder (38 jongens minder en 34 meisjes meer) dan in 1882;

alle lagere scholen te zamen door 10573 kinderen (5437 jongens en 5136 meisjes), dat is 506 (299 jongens en 207 meisjes) meer dan in 1882.

De staten L[a]. I en K bevatten voor elke school in het bijzonder — L[a]. I voor de openbare, — L[a]. K voor de bijzondere scholen — opgaven van onderwijzend personeel en leerlingen onder ultimo December 1883.

Aan de openbare lagere scholen werd door 363 personen, de kweekelingen niet medegerekend, onderwijs gegeven aan 9699 leerlingen, dat is gemiddeld één onderwijzer op 26,7 leerlingen, in 1882 was deze verhouding, een op 26,8.

Onder het aantal leerlingen kwamen 847 kinderen van Inlanders en Vreemde Oosterlingen voor, namelijk:

205 inlandsche Christenen (160 jongens en 45 meisjes),

395 inlanders, niet-Christenen (380 jongens en 15 meisjes),

247 Vreemde Oosterlingen (243 jongens en 4 meisjes).

Op het einde van 1882 bedroeg het getal Inlanders en Vreemde Oosterlingen op de scholen 852, dat is dus 5 meer dan in 1883.

Het aantal gratis-leerlingen beliep 4351 of 44,8% tegen 45,5% in het vorige jaar.

De leerlingen waren over de verschillende klassen verdeeld als volgt:

4910 in de laagste klasse,

3702 in de middelste klasse,

1087 in de hoogste klasse,

zijnde respectievelijk 172, 290 en 49 meer dan in 1882.

Het schoolverzuim bedroeg evenveel als in het vorige jaar, namelijk gemiddeld 23 dagen per leerling.

Van de 4161 leerlingen, die in den loop van 1883 de openbare lagere scholen verlieten, hadden 401 alle klassen doorloopen, dat is 245 en 37 meer dan een jaar te voren.

De op eenige plaatsen bestaande schoolkleêrenfondsen gingen voort aan arme kinderen kleeding te verschaffen. Voor rekening van de Vrijmetselaarsloge te *Semarang* werd aan de leerlingen der openbare 3e lagere school aldaar in den uitspanningstijd voedsel verstrekt.

Blijkens staat La. K werd aan de bijzondere scholen door 72 personen, de kweekelingen niet meêgerekend, onderwijs gegeven aan 1772 leerlingen, zijnde gemiddeld één onderwijzer op 24,6 leerlingen; deze verhouding is dus een weinig gunstiger dan die aan de openbare lagere scholen. In 1882 was de verhouding van onderwijzers op leerlingen aan de bijzondere scholen ruim 1 op 26.

Het aantal kinderen van Inlanders en Vreemde Oosterlingen bedroeg 51:

31 Inlanders, niet-Christenen (26 jongens en 5 meisjes),

20 Vreemde Oosterlingen, allen jongens.

Op het einde van 1882 was het aantal niet-Europeesche leerlingen 36, dus 15 minder dan in 1883.

De verdeeling der leerlingen over de klassen was als volgt:

797 in de laagste klasse,
608 in de middelste klasse,
367 in de hoogste klasse,

of respectievelijk 79 meer, 94 minder en 26 meer dan in 1882.

Omtrent het schoolverzuim en de aantallen leerlingen, die de school verlieten, zijn wederom onvolledige opgaven ontvangen.

§ 8.

Het aantal gouvernements schoolgebouwen werd in 1883 met vier vermeerderd, namelijk te *Rembang*, *Malang*, *Makasser* en *Patjitan*.

Het schoolmeubilair en de leermiddelen verkeerden over het algemeen in vrij goeden staat.

De inrichting der bijzondere scholen was over het algemeen voldoende, van enkele zelfs uitstekend.

De bestaande schoolbibliotheken werden onderhouden en uitgebreid; eenige nieuwe aangelegd.

Op ultimo December 1883 waren aan 91 scholen bibliotheken verbonden, te zamen 17344 werkjes bevattende.

Uitgaven en ontvangsten van het openbaar lager onderwijs in Nederlandsch-Indië gedurende 1883.

JAREN.	UITGAVEN.		ONTVANGSTEN.	VERSCHIL.	AANTAL LEERLINGEN.	GEMIDDELDE KOSTEN PER LEERLING.	*Aanmerkingen.*
1883	Aan tractementen, reiskosten enz. der inspecteurs	*f* 36810.—					
	» indemniteit voor schrijfloonen aan de plaatselijke schoolcommissiën.	» 2727.—					
	» tractementen en toelagen van onderwijzers	» 1029177.—					
	» aandeelen der onderwijzers in de schoolgelden	» 19254.—					
	» boeken, schoolbehoeften, meubilair, enz	» 50632.—					
	» opleiding van onderwijzers	» 3048.—					
	» subsidiën aan particuliere Europeesche scholen	» 1200.—					
	» onderhoud der gebouwen, vernieuwingen en nieuwe werken	» 171495.—					
	» locaalhuur	» 50980.—					
	» huishuur-indemniteit aan onderwijzers	» 266400.—					
	Totaal	*f* 1631723.—	*f* 184616 —	*f* 1447107 —	9699	*f* 149 19	
1882	Aan gezamenlijke uitgaven	» 1467655. (*)	» 170049 (*)	» 1297606 —	9201	» 141 99⁵	
	Meer / Minder in 1883	*f* 164068.— —	*f* 14567 — —	*f* 149501 — —	498 —	*f* 7 19⁵ —	(*) Herziene opgave.

L^a. **A.**

SOORT DER AKTEN VAN BEKWAAMHEID.	Batavia.		Semarang.		Soerabaja.		Padang.		Fort de Kock.		Menado.		Amboina.		Makasser.		TOTAAL.		Aanmerkingen.
	Toegelaten.	Afgewezen.	Toegelaten.	Afgewezen.	Toegelaten.	Afgewezen.	Toegelaten.	Afgewezen.	Toegelaten.	Afgewezen.	Toegelaten.	Afgewezen.	Toegelaten.	Afgewezen.	Toegelaten.	Afgewezen.	Toegelaten.	Afgewezen.	
I Hoofdonderwijzers	2	1	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»	1	»	»	»	4	2	
II Hoofdonderwijzeressen	2	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	»	
III Hulponderwijzers	»	»	»	1	»	»	»	»	2	»	»	»	1	»	»	»	3	1	
IV Hulponderwijzeressen	19	13	4	6	3	4	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	30	23	
V Onderwijzers in de Fransche taal	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	
V Onderwijzers in Engelsche taal	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	
V Onderwijzers in Hoogduitsche taal	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
V Onderwijzers in wiskunde	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1	
V Onderwijzers in landbouwkunde	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1	»	
V Onderwijzers in gymnastiek	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
V Onderwijzers in het teekenen	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
VI Onderwijzeressen in de Fransche taal	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	
VI Onderwijzeressen in Engelsche taal	2	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	»	
VI Onderwijzeressen in Hoogduitsche taal	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
VI Onderwijzeressen in het teekenen	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
VI Onderwijzeressen in rekenen	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
VI Onderwijzeressen in de vrouwelijke handwerken	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	
VI Onderwijzeressen in het schoonschrijven	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
TOTAAL IN 1883	28	14	5	8	7	4	1	»	2	»	1	1	4	»	1	»	49	27	
» » 1882	19	10	3	6	6	4	1	1	»	»	»	»	1	»	»	»	30	21	
Vermeerdering	9	4	2	2	1	»	»	»	2	»	1	1	3	»	1	»	19	6	
Vermindering	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	

L[a]. **B.**

Getal en aard der scholen in Nederlandsch-Indië onder ultimo December 1883.

GEWESTEN.	Openbare scholen.			Gesubsidiëerde bijzondere scholen.			Niet gesubsidieerde bijzondere scholen.			TOTAAL.		
	Gewoon lager onderwijs.	Meer uitgebreid lager onderwijs.	TOTAAL.	Gewoon lager onderwijs.	Meer uitgebreid lager onderwijs.	TOTAAL.	Gewoon lager onderwijs.	Meer uitgebreid lager onderwijs.	TOTAAL.	Gewoon lager onderwijs.	Meer uitgebreid lager onderwijs.	TOTAAL.
Bantam	1	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	1
Batavia	14	»	14	»	»	»	1	5	6	15	5	20
Krawang	1	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	1
Preanger-Regentschappen	3	»	3	1	»	1	»	»	»	4	»	4
Cheribon	3	»	3	»	»	»	»	»	»	3	»	3
Tegal	2	»	2	»	»	»	1	»	1	3	»	3
Pekalongan	2	»	2	»	»	»	»	»	»	2	»	2
Semarang	13	»	13	»	»	»	3	1	4	16	1	17
Japara	3	»	3	»	»	»	»	»	»	3	»	3
Rembang	3	»	3	»	»	»	»	»	»	3	»	3
Soerabaja	11	»	11	»	»	»	»	4	4	11	4	15
Pasoeroean	5	»	5	»	»	»	»	1	1	5	1	6
Probolinggo	3	»	3	»	»	»	»	1	1	3	1	
Besoeki	4	»	4	»	»	»	»	»	»	4	»	4
Banjoemas	4	»	4	»	»	»	»	»	»	4	»	4
Bagelen	4	»	4	»	»	»	»	1	1	4	1	5
Kadoe	2	»	2	»	»	»	»	»	»	2	»	2
Djokjakarta	3	»	3	»	»	»	»	»	»	3	»	3
Soerakarta	6	»	6	»	»	»	»	»	»	6	»	6
Madioen	3	»	3	»	»	»	»	»	»	3	»	3
Kediri	4	»	4	»	»	»	»	»	»	4	»	4
Madoera	3	»	3	»	»	»	»	»	»	3	»	3
Atjeh en Onderhoorigheden	2	»	2	»	»	»	»	»	»	2	»	2
Sumatra's Westkust	7	»	7	»	»	»	»	1	1	7	1	8
Benkoelen	1	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	1
Palembang	1	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	1
Transporteere	108	»	108	1	»	1	5	14	19	114	14	128

GEWESTEN.	Openbare scholen.			Gesubsidiëerde bijzondere scholen.			Niet gesubsidieerde bijzondere scholen.			TOTAAL.		
	Gewoon lager onderwijs.	Meer uitgebreid lager onderwijs.	TOTAAL.	Gewoon lager onderwijs.	Meer uitgebreid lager onderwijs.	TOTAAL.	Gewoon lager onderwijs.	Meer uitgebreid lager onderwijs.	TOTAAL.	Gewoon lager onderwijs.	Meer uitgebreid lager onderwijs.	TOTAAL.
Per transport.....	108	»	108	1	»	1	5	14	19	114	14	128
Lampongsche Districten.....	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Banka.....	1	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	1
Riouw en onderhoorigheden.....	1	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	1
Westerafdeeling van Borneo.....	1	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	1
Z. en O.afdeeling van Borneo.....	2	»	2	»	»	»	»	»	»	2	»	2
Bali en Lombok.....	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Celebes en Onderhoorigheden.....	6	»	6	»	»	»	»	»	»	6	»	6
Menado.....	4	»	4	»	»	»	»	»	»	4	»	4
Amboina.....	4	»	4	»	»	»	»	»	»	4	»	4
Ternate.....	1	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	1
Timor.....	1	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	1
TOTAAL IN 1883.....	129	»	129	1	»	1	5	14	19	135	14	149
» » 1882.....	122	»	122	1	»	1	4	12	16	127	12	139
Vermeerdering.....	7	»	7	»	»	»	1	2	3	8	2	10
Vermindering.....	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»

L.a. **C.**

Onderwijzend personeel bij de lagere scholen in Nederlandsch-Indië onder ultimo December 1883.

GEWESTEN.	Bij de openbare scholen.						Bij de bijzondere scholen.						TOTAAL.					
	Hoofdonderwijzers.	Hulponderwijzers.	Kweekelingen (mannelijke).	Hoofdonderwijzeressen.	Hulponderwijzeressen.	Kweekelingen (vrouwelijke).	Hoofdonderwijzers.	Hulponderwijzers.	Kweekelingen (mannelijke).	Hoofdonderwijzeressen.	Hulponderwijzeressen.	Kweekelingen (vrouwelijke).	Hoofdonderwijzers.	Hulponderwijzers.	Kweekelingen (mannelijke).	Hoofdonderwijzeressen.	Hulponderwijzeressen.	Kweekelingen (vrouwelijke).
Bantam.....	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»
Batavia.....	10	13	»	4	31	4	4	6	»	2	22	4	14	19	»	6	53	8
Krawang....	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»
Preanger-Regentschappen	3	1	»	»	4	»	1	»	»	»	»	»	4	1	»	»	4	»
Cheribon....	2	3	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	2	3	»	1	1	»
Tegal.....	1	2	»	1	1	»	1	»	»	»	»	»	2	2	»	1	1	»
Pekalongan'..	2	1	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	2	1	»	»	1	»
Semarang...	10	15	»	3	16	1	2	1	1	2	9	3	12	16	1	5	25	4
Japara.....	3	3	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	3	»	»	»	»
Rembang...	3	3	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	3	3	»	»	1	»
Soerabaja...	9	14	»	2	14	»	2	5	»	2	8	»	11	19	»	4	22	»
Pasoeroean..	3	3	»	2	5	»	1	»	»	»	»	»	4	3	»	2	5	»
Probolinggo.	2	2	»	1	1	»	»	»	»	1	»	1	2	2	»	2	1	1
Besoeki.....	4	3	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	4	3	»	»	»	»
Banjoemas..	4	3	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	4	3	»	»	1	»
Bagelen.....	4	8	»	»	1	»	»	1	»	1	»	»	4	9	»	1	1	»
Kadoe.....	1	2	»	1	2	»	»	»	»	»	»	»	1	2	»	1	2	»
Djokjakarta..	2	5	»	1	5	»	»	»	»	»	»	»	2	5	»	1	5	»
Soerakarta..	5	5	»	1	7	»	»	»	»	»	»	»	5	5	»	1	7	»
Madioen....	3	2	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	3	2	»	»	1	»
Kediri.....	4	2	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	4	2	»	»	1	»
Madoera....	3	2	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	3	2	»	»	1	»
Transporteere	80	93	»	17	95	5	11	13	1	8	39	8	91	106	1	25	134	13

GEWESTEN.	Bij de openbare scholen.						Bij de bijzondere scholen.						Totaal.					
	Hoofdonderwijzers.	Hulponderwijzers.	Kweekelingen (mannelijke).	Hoofdonderwijzeressen.	Hulponderwijzeressen.	Kweekelingen (vrouwelijke).	Hoofdonderwijzers.	Hulponderwijzers.	Kweekelingen (mannelijke).	Hoofdonderwijzeressen.	Hulponderwijzeressen.	Kweekelingen (vrouwelijke).	Hoofdonderwijzers.	Hulponderwijzers.	Kweekelingen (mannelijke).	Hoofdonderwijzeressen.	Hulponderwijzeressen.	Kweekelingen (vrouwelijke).
Per transport	80	93	»	17	95	5	11	13	1	8	39	8	91	106	1	25	134	13
Atjeh en Onderhoorigh.	2	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	2	»
Sumatra's Westkust..	6	4	»	1	5	1	»	»	»	1	»	»	6	4	»	2	5	1
Benkoelen...	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»
Palembang..	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»
Lamp. Distr.	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Banka.....	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»
Riouw.....	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»
Westerafdeeling v. Borneo	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»
Z.- en O.-afd. van Borneo..	1	2	»	1	2	»	»	»	»	»	»	»	1	2	»	1	2	»
Bali en Lombok.....	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Celebes en Onderhoorigheden .	5	6	1	1	3	3	»	»	»	»	»	»	5	6	1	1	3	3
Menado.....	3	5	»	1	2	»	»	»	»	»	»	»	3	5	»	1	2	»
Amboina....	3	6	1	1	2	1	»	»	»	»	»	»	3	6	1	1	2	1
Ternate.....	1	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	2	»	»	»	»
Timor.....	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»
Totaal in 1883.	107	123	2	22	111	10	11	13	1	9	39	8	118	136	3	31	150	18
» » 1882.	102	114	6	20	108	16	8	15	»	9	35	6	110	129	6	29	143	22
Vermeerdering.	5	9	»	2	3	»	3	»	1	»	4	2	8	7	»	2	7	»
Vermindering .	»	»	4	»	»	6	»	2	»	»	»	»	»	»	3	»	»	4

La. D.

Nominatieve staat der inspecteurs, onderwijzers, onderwijzeressen en kweekelingen bij het openbaar lager onderwijs in Nederlandsch-Indië onder ultimo December 1883.

DOORLOOPEND NUMMER.	NAMEN.	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.
		Inspecteurs.	
1	W. Van der Lee.	Inspecteur in de 1e afdeeling.	4 Jan. 1877
2	J. M. Rosskopf.	» » » 2e »	6 Mei 1880
3	H. Meijll.	» » » 3e »	2 Feb. 1877
		Onderwijzers der 1e klasse.	
1	A. De Bruijn Mz.	Hoofdonderw. 2e school Batavia.	14 Jan. 1878
2	J. J. De Weijer.	» 1e » A Batavia.	14 » »
3	J. C. Tamson.	» 3e » »	11 Feb. 1876
4	N. Pol.	Met verlof in Nederland.	
5	J. A. Bakhoven.	Hoofdonderw. 4e school Batavia.	19 Sept. 1877
6	J. F. W. Winterberg.	» » Rembang.	3 Maart 1883
7	W. H. Heijtman.	» » Magelang.	10 Dec. 1880
8	E. Asbeck Brusse.	» » Poerworedjo.	7 Juli 1881
9	R. Burg.	» 5e » Soerabaja.	22 April 1875
10	J. A. Olt.	» » Cheribon.	17 Oct. 1882
11	J. L. Regenhardt.	» » Mr.-Cornelis.	29 Jan. 1878
12	H. R. A. Vechtman.	Met verlof in Nederland.	
13	N. Stark.	Idem.	
14	D. M. Kruseman.	Idem.	
15	G. Koldewijn.	Hoofdonderw. 3e school Soerabaja.	22 Nov. 1883
16	J. J. Fontein.	» 1e » B Batavia.	23 Dec. 1880
17	G. Van der Kaaden.	» » Gombong.	13 Juli 1883
18	A. C. Tjebbes.	» » Buitenzorg.	20 Juni 1883
19	J. Valk.	» 1e » B Semarang.	17 » 1881
20	W. F. Den Broeder.	» 1e » Padang.	28 Maart 1878
21	A. Bommel.	Gedetacheerd b/h Inlandsch onderwijs.	
22	J. C. Rikkers.	Hoofdonderw. 1e school Djokjakarta	16 Jan. 1877
23	G. Lavell.	Op nonactiviteit.	
24	W. F. G. L. Haanstra.	Hoofdonderw. 2e school Makasser.	6 April 1880
25	D. G. Sigmond.	» 2e » Semarang.	5 » »

DOORLOOPEND NUMMER.	NAMEN.	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.
26	D. C. J. Kool.	Hoofdonderw. 1e school Makasser.	30 Sept. 1875
27	A. M. Van Schaik.	» 2e » Soerakarta.	21 Mei 1883
28	L. Hovenkamp.	» » Malang.	1 Aug. »
29	J. J. Cleijpool.	» » Pekalongan.	14 Mei 1881
30	H. P. Julsing.	» 2e » Soerabaja.	22 Nov. 1883
31	J. De Quant.	» » Bandoeng.	9 Oct. 1877
32	D. Feikema.	Met verlof in Nederland.	
33	L. H. Kramer.	Hoofdonderw. 1e school A Soerabaja.	16 Feb. 1881
34	H. B. H. Horsker.	» » Amboina.	17 Mei 1879
35	J. J. Looijé.	» » Neira.	22 Nov. 1883
36	K. J. Razelius.	» 1e » B Soerabaja.	10 Oct. 1880
37	W. A. G. Bakker.	» 2e » Padang.	28 Maart 1881
38	R. Metelerkamp.	Met verlof in Nederland.	
39	M. Ten Cate.	Hoofdonderw. 1e school Salatiga.	10 Aug. 1878
40	L. Franken.	» 6e » Batavia.	31 Oct. 1883
41	C. Wegenaar.	» » Probolinggo.	3 April »
42	L. P. C. Roskott.	Gedetacheerd b/h Inlandsch onderwijs.	
43	H. J. Zuiderhoek.	Hoofdonderw. 2e school Djokjakarta.	13 Oct. »
44	J. Van den Bos.	» » Ambarawa.	1 Maart 1879
45	F. J. Bosch.	» » Modjokerto.	7 Juni »
46	A. Den Hamer.	» 3e » Semarang.	10 Nov. 1882
47	A. J. Bieshaar.	» » Madioen.	31 Aug. 1883
48	Th. J. C. Klaar.	» » Tegal.	31 Oct. »
49	B. Stoutjesdijk.	Gedetacheerd b/h Inlandsch onderwijs.	
50	H. W. Beck.	Hoofdonderw. school Kediri.	6 Jan. 1881
51	J. G. Theunissen.	Gedetacheerd b/h Inlandsch onderwijs.	
52	D. A. P. Kok.	Met verlof in Nederland.	
53	J. Dekker.	Idem.	
54	J. Ros.	Hoofdonderw. school Menado.	16 Feb. 1881
55	J. Van der Lof.	» 3e » Soerakarta.	20 Jan. »
56	J. W. Van Leeuwen.	» 1e » Kotta-Radja.	25 Aug. 1883
57	D. W. Lantermans.	Op nonactiviteit.	
58	H. Van Bergen.	Hoofdonderw. 2e school Salatiga.	21 Sept 1881
59	J. Van Heek.	» » Bandjermasin.	3 Dec. »
60	J. Westerbeek.	» » Soemenep.	6 Jan. 1882
61	J. Kastelijn.	» » Ternate.	31 Aug. 1883
62	W. J. R. Zieck.	» » Pasoeroean.	19 April 1882
63	J. G. Van der Heijden.	» 4e » Soerabaja.	19 » »
64	G. Hemmes.	» 1e » Soerakarta.	19 » »
65	J. Verheul.	» 1e » A Semarang..	21 Dec. 1883

DOORLOOPEND NUMMER.	NAMEN.	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.
	Onderwijzers der 2e klasse.		
1	L. E. Boijer.	Hoofdonderw. school Toeban.	28 April 1872
2	N. Laseur.	Met verlof in Nederland.	
3	H. Spönhoff.	Hoofdonderw. school Pontianak.	4 Maart 1881
4	H. Goedhart.	» » Tjandi (Semarang).	7 Sept. »
5	H. G. P. Obdeijn.	Met verlof in Nederland.	
6	P. Schippers.	Hoofdonderw. school Toeloengagoeng.	4 Feb. 1879
7	W. F. Commerell.	» » Patjitan.	7 Sept. 1883
8	W. Teunissen.	1e hulponderw. 2e school Soerabaja.	15 Jan. »
9	J. F. Den Hollander.	1e hulponderw. 1e » A Semarang.	13 Sept. 1880
10	E. G. A. Taenzer.	Hoofdonderw. » Tondano.	11 Jan. 1877
11	J. W. Spekschot.	» 5e » Batavia.	13 Juli 1883
12	J. Verschuil.	1e hulponderw. 3e » »	26 Aug. 1881
13	J. Knaap.	1e » 1e » Soerakarta.	21 Maart 1882
14	J. Oostenbroek.	Hoofdonderw. » Soekaboemi.	3 Aug. 1880
15	B. IJspeert.	1e hulponderw. » Madioen.	31 » 1883
16	L. J. Idsinga.	Hoofdonderw. » Pati.	8 Maart 1879
17	L. Van Leeuwen.	» » Saparoea.	13 Oct. 1880
18	G. Plantema.	» » Benkoelen.	12 Sept. 1883
19	P. Veen.	» » Wonosobo.	9 Feb. »
20	L. H. Verhoog.	1e hulponderw. 1e » B Semarang.	6 Nov. »
21	A. M. Overeijnder.	Hoofdonderw. » Bojolali.	3 Aug. 1881
22	G. J. Van Essel.	1e hulponderw. 2e » Djokjakarta.	4 Maart »
23	W. Meijer.	Op nonactiviteit.	
24	J. Uhl.	Hoofdonderw. » Batang.	23 Mei 1883
25	C. G. Wemmerslager.	» » Koedoes.	9 Juni 1881
26	C. Van Duuren.	» » Bangil.	26 Feb. 1883
27	A. Van Moerkerken.	1e hulponderw. » Neira.	11 Jan. 1879
28	W. J. Stok.	Met verlof in Nederland.	
29	H. S. Blekkink.	Hoofdonderw. school Tjilatjap.	9 Feb. 1883
30	B. Japikse.	» » Serang.	2 Oct. »
31	J. W. Te Kolsté.	» » Besoeki.	1 April 1878
32	C. Van der Wende.	» » Tjiandjoer.	29 Dec. 1881
33	C. Prins.	» » Padang-Pandjang.	23 Aug. 1880
34	J. Kluiver.	Gedetacheerd b/h Inlandsch onderwijs.	
35	P. M. Heijmans.	Hoofdonderw. school Riouw.	29 Sept. »
36	L. J. Westrik.	» » Bonthain.	24 Dec. 1879
37	H. J. H. Bockmeulen.	1e hulponderw. » Bandjermasin.	23 Aug. 1876
38	H. Grondijs.	1e » » Modjokerto.	14 Sept. 1883
39	J. W. H. Muller.	1e » 2e » Padang.	20 Aug. 1881
40	J. A. J. Vorderman.	1e » 3e » Soerabaja.	29 April 1879

DOORLOOPEND NUMMER.	NAMEN.	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.
41	W. H. A. Van Meerkerk.	Hoofdonderw. school Poerwakarta	20 Jan. 1881
42	K. M. Hage.	1e hulponderw. 1e » B Batavia.	2 Oct. 1883
43	S. J. H. Van Merkom.	1e » » Ambarawa.	29 Sept. 1880
44	J. Van der Woude.	Hoofdonderw. » Fort de Kock.	4 Juli 1881
45	P. Lakeman.	1e hulponderw. » Ternate.	29 Oct. »
46	G. Brinks.	1e » 6e » Batavia.	8 Maart 1883
47	J. H. Damman.	Hoofdonderw. » Bangkalan.	8 » »
48	J. B. Kampschuur.	1e hulponderw. » Bandoeng.	4 Juli 188
49	H. H. Slangen.	Met verlof in Nederland.	
50	E. A. Reisig.	Hoofdonderw. school Kendal.	1 Sept. »
51	H. Volten.	» » Muntok.	3 Oct. 1878
52	G. Reeman.	1e hulponderw. 1e school B Soerabaja.	11 Juni 1881
53	A. J. Verbeek.	Hoofdonderw. » Pamekasan.	20 Juli 1882
54	H. F. Weehuizen.	1e hulponderw. 2e » Soerakarta.	24 » 1883
55	A. Schouten.	1e » 1e » Djokjakarta.	8 Juni 1878
56	P. Van Vlodrop.	1e » 4e » Batavia.	28 April 1882
57	D. Vooren.	Gedetacheerd b/h Inlandsch onderwijs.	
58	E. A. Haitink v. d. Heijde.	Hoofdonderw. school Sidhoardjo.	31 Aug. 1883
59	A. Nuijsink.	1e hulponderw. » Gombong.	3 Dec. »
60	P. A. Burger.	Met verlof in Nederland.	
61	H. P. F. Witkamp.	1e hulponderw. school Poerworedjo.	28 Feb. 1881
62	M. P. Bogaard.	Hoofdonderw. » Onrust.	25 » 1883
63	A. Baars Wzn.	1e hulponderw. » Cheribon.	13 Oct. 1882
64	D. Harting Pzn.	1e » 1e » Salatiga.	1 Sept. 1881
65	G. Olierhoek.	Hoofdonderw. » Oenarang.	24 Dec. 1880
66	W. F. Fels.	» » Indramajoe.	29 April 1879
67	J. Veltens.	1e hulponderw. » Pekalongan.	28 Aug. 1883
68	C. Stolp.	1e » » Pasoeroean.	8 Juli 1880
69	H. Sonius.	Hoofdonderw. » Bodjonegoro.	26 Aug. 1879
70	F. J. Hanjoel.	Met verlof in Nederland.	
71	A. Boender.	Idem.	
72	W. E. Endert.	Hoofdonderw. school Grisee.	28 April 1882
73	G. Adams.	» » Blitar.	6 Jan. 1881
74	H. Zeger de Beijll.	» » Bondowoso.	11 Oct. 1883
75	J. J. Cuijle.	1e hulponderw. » Menado.	26 Feb. »
76	S. A. Van der Kolff.	1e » 2e » Batavia.	17 Juni 1881
77	A. J. J. H. Van Riemsdijk.	1e » » Probolinggo.	7 Sept. 1883
78	W. P. Hillen.	Hoofdonderw. » Banjoewangi.	4 Maart 1881
79	J. J. A. Van Gogh.	» » Banjoemas.	24 Dec. 1879
80	S. Van Rijnbach.	» » Japara.	9 Juni 1881
81	J. Postma.	» school Padang-Sidempoean.	27 Feb. 1882

DOORLOOPEND NUMMER.	NAMEN.	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.
82	H. O. Van der Meij.	1e hulponderw. 1e school Padang.	19 April 1880
83	W. Van der Veen.	1e » » Buitenzorg.	21 Mei »
84	A. Knoppert.	Hoofdonderw. » Poerbolinggo.	22 Nov. 1882
85	C. W. Mulder.	Met verlof in Nederland.	
86	W. H. Pieters.	Op nonactiviteit.	
87	A. Van Nieuwenhuijzen.	Hoofdonderw. school Gorontalo.	6 Jan. 1882
88	W. Nieuwenhuis.	1e hulponderw. 4e » Soerabaja.	18 Oct. 1880
89	J. F. Visser.	Hoofdonderw. » Klatten.	24 Sept. 1883
90	G. J. Kerlen.	1e hulponderw. 3e » Soerakarta.	20 Jan. 1881
91	H. F. Aukes.	1e » 5e » Soerabaja.	11 » »
92	W. Kooiman.	1e » » Mr.-Cornelis	27 » »
93	J. Borgesius.	Hoofdonderw. » Ngawi.	22 April »
94	J. J. Werst.	» » Kraksaän.	11 Mei »
95	D. J. Pont.	Met verlof in Nederland.	
96	A. C. J. Fournier.	1e hulponderw. school Tegal.	31 » 1883
97	M. Scheele.	Hoofdonderw. » Bandjarnegara.	29 Oct. 1881
98	J. Luitjes.	1e hulponderw. » Kotta-Radja.	22 Nov. 1882
99	T. Kromhout.	1e » 1e » Makasser.	16 Juni 1881
100	H. D. J. Rijnenberg.	Hoofdonderw. » Boelecomba.	16 Sept. »
101	G. Tacoma.	1e hulponderw. 2e » Salatiga.	21 » »
102	J. L. Van der Made.	Gedetacheerd b/h Inlandsch onderwijs.	
103	H. C. De Vletter.	1e hulponderw. school Amboina.	21 Nov. »
104	M. H. Burger.	1e » » Magelang.	28 Aug. 1883
105	M. P. L. G. Hansen.	Hoofdonderw. » Palembang.	7 Feb. 1882
106	J. Van Leeuwen.	1e hulponderw. 2e » Semarang.	6 Nov. 1883
107	W. Schuit.	1e » » Kediri.	23 Mei »
108	D. A. Detmar.	Met verlof in Nederland.	
109	H. Van Bockel.	Hoofdonderw. school Ngandjoek.	14 Sept. »
110	H. Schaap.	1e hulponderw. 1e » A Soerabaja.	28 April 1882
111	G. Valk.	1e » » Rembang.	16 Juni »
112	P. Backum Pastoor.	Hoofdonderw. » Keboemen.	16 » »
113	D. T. Visser.	1e hulponderw. 2e » Makasser.	16 » »
114	J. E. G. Van Lookeren.	1e » 3e » Semarang.	10 Aug. »
115	A. Roose.	1e » » Soemenep.	10 » »
116	G. R. Le Bruijn.	Hoofdonderw. » Maros.	10 » »
117	A. Verdam.	1e hulponderw. » Malang.	8 Maart 1883
118	C. J. F. Gaillard.	Hoofdonderw. » Sitoebondo.	21 Juli »
119	P. Koornstra.	» » Priaman.	12 Sept. »
120	P. F. H. Ockers.	» » Koepang.	14 » »

DOORLOOPEND NUMMER.	NAMEN.	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.
	Onderwijzers der 3e klasse, met akte van bekwaamheid als hoofdonderwijzer.		
1	M. P. Van Lierop.	Met verlof in Nederland.	
2	F. H. Leroij.	Tijd. middelbaar onderwijs.	
3	L. Van der Est.	Idem.	
4	H. Voskuil.	Hulponderw. 2e school Makasser.	11 April 1883
5	G. Bakker.	» 2e » Padang.	28 » 1880
6	M. Wiessing.	» » Soemenep.	24 Mei 1883
7	H. Van Goor.	» 1e » Djokjakarta.	4 Maart 1881
8	H. W. De Vriendt.	Met verlof in Nederland.	
9	A. Van Limborgh.	Hulponderw. school Probolinggo	8 Juli 1880
10	H. Stoel.	» » Tjandi.	24 Mei 1883
11	W. Van der Spek.	» » Amboina.	30 Aug. 1880
12	P. Ch. W. Bopp.	» » Wonosobo.	15 Nov. 1883
13	R. A. H. Thierbach.	» » Bonthain.	15 Aug. 1882
14	J. Kaptijn.	» » Koedoes.	21 Nov. »
15	J. Lammens.	» » Malang.	10 Mei 1883
16	A. J. Pontier.	» » Tegal.	21 Sept. 1881
17	L. Visser.	» » Ternate.	14 Nov. 1882
18	G. B. Feekes.	» » Gombong.	23 Aug. 1883
19	A. Van der Kolff.	» » Modjokerto.	22 Juni 1882
20	Th. P. Rienstra.	» » Bodjonegoro.	4 Maart 1881
21	L. De Pagter.	» 1e » Salatiga.	10 Nov. »
22	J. B. Meerkerk.	Met verlof in Nederland.	
23	D. Koumans.	Hulponderw. school Muntok.	5 Jan. 1883
24	W. Grondijs.	» » Koepang.	6 » 1882
25	P. Prins.	» » Menado.	6 » »
26	R. A. Schoonhoven.	» 1e » B Samarang.	22 Juli »
27	R. Smit.	» » Ambonia.	6 Jan. »
28	J. Poetsma.	» » Blitar.	6 » »
29	S. Hermanides.	» » Poerworedjo.	23 » »
30	D. H. Van der Maaten.	» » Gombong.	3 Dec. 1883
31	H. H. Muntinghe.	» 1e » Djokjakarta.	3 Juni 1882
32	E. Vogelzang.	» 2e » »	1 Aug. »
33	J. Jaspers.	Gedetacheerd b/h Inlandsch onderwijs.	
34	J. W. Enklaar.	Tijdelijk hulpond. 1e school Soerabaja.	27 Jan. 1883
35	F. J. Eijsenburger.	Hulponderw. 2e school Salatiga.	10 Oct. »
36	O. Van Ganswijk.	» » Magelang.	4 Sept. 1882
37	W. J. Gerards.	» 3e » Soerakarta.	20 » »
38	B. G. Hogewind.	» » Menado.	11 Oct. »
39	M. De Haas.	Tijdelijk middelbaar onderwijs.	

DOORLOOPEND NUMMER.	NAMEN.	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.
40	J. Oudkerk.	Tijdelijk hulponderw. school Saparoea.	1 Dec. 1882
41	P. A. Biegman.	Hulponderw. 3e school Semarang.	15 Nov. 1883
42	H. P. Enklaar.	Gedetacheerd b/h Inlandsch onderwijs.	
43	A. J. D. J. Jans.	Hulponderw. school Palembang.	20 Sept. »
44	J. J. F. Krügers.	» » Pati.	29 Nov. »
45	C. Blom.	» » Buitenzorg.	3 Dec. »
46	A. H. Gerard.	Tijdelijk hulponderw. school Madioen.	29 Nov. »

Onderwijzers der 3e klasse,

niet bezittende eene akte van bekwaamheid als hoofdonderwijzer.

1	L. A. De la Croix.	Hulponderw. 2e school Semarang.	24 Mei 1883
2	L. Jollij.	» 5e » Soerabaja.	11 Juni 1881
3	A. M. Le Cluse.	» » Oenarang.	1 Sept. »
4	Th. A. Den Daas.	» » Sitoebondo.	9 Aug. 1883
5	H. Vanger.	Hulponderw. aan de sch. voor Inlandsche geneeskundigen te Weltevreden.	
6	L. Vree.	Hulponderw. 3e school Soerabaja.	28 Sept. 1880
7	L. R. Reijckers.	» » Banjoewangi.	22 Dec. 1878
8	H. E. Böck.	Op wachtgeld.	
9	A. C. Kienitsz.	Hulponderw. school Bandjermasin.	12 Maart 1880
10	W. Rijst.	» » Besoeki.	11 Aug. 1881
11	D. Schoondermark.	Gedetacheerd b/h Inlandsch onderwijs.	
12	W. Hiemstra.	Hulponderw. 1e school Padang.	16 Juni 1882
13	H. W. De Beijl.	» » Serang.	17 Aug. »
14	A. Bijvoet.	» 4e » Batavia.	29 Sept. »
15	J. H. F. Fitter.	Met verlof in Nederland.	
16	A. J. H. M. De Smit.	Tijdelijk hulpond. school Bandjarnegara.	27 Juni »
17	D. K. N. Selier.	Hulponderw. school Cheribon.	12 Sept. 1883
18	W. L. Vogelesang.	» » Poerbolinggo.	22 Juli 1882
19	A. Van Dissel.	» » Bojolali.	21 Nov. »
20	L. G. Gerhard.	» 1e » A Semarang.	26 Aug. »
21	A. E. J. Roskott.	» » Toeban.	21 Mei 1883
22	L. Valk.	» 1e » Makasser.	12 Aug. 1882
23	J. Boekstal.	Tijd. » » Maros.	30 Juni 1881
24	Th. Luijtjes.	» » Benkoelen.	27 Maart »
25	Th. W. Rocs.	» 1e » A Batavia.	20 Sept. 1883
26	L. C. Van de Woestijne.	» 1e » A Batavia.	28 Feb. »
27	L. Stroband.	» » Japara.	7 Nov. 1882
28	E. F. Moll.	» » Sidhoardjo.	9 Dec. 1881
29	E. Blok.	» » Neira.	16 » »

DOORLOOPEND NUMMER.	NAMEN.	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.
30	L. W. F. J. Romans van Schaik.	Hulponderw. school Gorontalo.	10 Jan. 1883
31	H. H. Buijs.	» » Menado.	10 » »
32	C. A. Van der Reest.	» 1e » B Soerabaja.	17 Aug. »
33	F. W. Krüss.	» 2e » Batavia.	13 Juni »
34	B. De Vries.	» » Gombong.	7 Juli »
35	T. F. Viersen.	» » Gombong.	7 » »
36	A. R. Van Nerum.	Tijd. » » Grisee.	9 Aug. »
37	C. Van der Velde.	» » Indramajoe.	13 » »
38	P. Van de Steeg.	Tijd. » » Pontianak.	30 » »
39	J. P. Van Ekris.	» » Tjilatjap.	7 Sept. »

Onderwijzeressen der 1e klasse.

1	C. H. Verwohlt.	Hoofdonderw. meisjesschool Batavia.	20 Feb. 1879
2	M. L. Schäfer.	» » Padang.	2 April 1879
3	M. L. Steinbuch.	» » Soerakarta.	25 Juli »
4	B. A. H. Van Charldorp.	» 2e » Batavia.	8 Aug. »
5	J. E. Van Oeveren, geb. Van Schaik.	Met verlof in Nederland.	
6	R. A. Krull.	Hoofdonderw. meisjesschool Djokjakarta.	8 Juli 1880
7	H. Sevensma.	» 2e » Soerabaja.	22 Nov. 1881
8	E. C. Gossler.	Met verlof in Nederland.	
9	L. E. Meijer Cluwen.	Hoofdonderw. meisjesschool Semarang.	6 Maart 1882
10	W.A.P.De Bruijn Ouboter.	» » Makasser.	27 Juni »
11	S. E. Geraud.	» 1e » Soerabaja.	13 Sept. »

Onderwijzeressen der 2e klasse.

1	M. M. E. C. Tijdeman.	Met verlof in Nederland.	
2	N. G. S. Lambregts.	Hoofdonderw. meisjesschool Salatiga.	13 Sept. 1882
3	M. Nauta.	Met verlof in Nederland.	
4	C. C. Van Geuns.	Idem.	
5	A. C. A. Nieuwenhuijs.	Hoofdonderw. meisjesschool Ambarawa.	31 Mei 1881
6	D. P. Fol.	» » Menado.	9 Feb. 1883
7	A. E. Stolp, geb. Hoekstra.	» » Pasoeroean.	8 Juli 1880
8	E. A. Van der Meijden.	Met verlof in Nederland.	
9	M. F. Der Kinderen.	1e hulponderw. meisjesschool Soerakarta.	31 Mei 1881

DOORLOOPEND NUMMER.	NAMEN.	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.
10	M. S. C. Bruno.	Hoofdonderw. meisjesschool Bandaneira.	24 Nov. 1881
11	A. H. Janssen.	» » Mr.-Cornelis.	22 » »
12	M. G. Meijer.	» » Tegal.	16 » 1883
13	M. Koopal.	» » Cheribon.	5 Dec. 1881
14	B. W. C. Gerlings.	1e hulpond. 2e » Soerabaja.	9 Oct. 1883
15	N. F. E. Filet.	Hoofdonderw. » Buitenzorg.	31 Dec. 1881
16	E.C.J.C. Graadt v. Roggen.	1e hulpond. 1e » Soerabaja.	9 Oct. 1883
17	B. H. J. Scherer.	Met verlof in Nederland.	
18	E. Van Loon.	Hoofdonderw. meisjesschool Malang.	9 Feb. 1882
19	C. G. Van Thielen.	Met verlof in Nederland.	
20	E. M. Ranneft.	Hoofdonderw. meisjesschool Magelang.	2 Aug. »
21	M.C. v. Ameijden v. Duijm.	1e hulponderw. 2e » Batavia.	11 » »
22	A. Weits.	Hoofdonderw. » Probolinggo.	11 » »
23	E. C. Tak.	1e hulponderw. » Padang.	7 Juli 1883
24	C. H. A. Merz.	1e » » Djokjakarta.	29 Aug. »
25	M. J. Van Lessen.	Hoofdonderw. » Bandjermasin	9 Oct. »
26	H. C. Sandt van Nooten.	1e hulponderw. 1e » Batavia.	16 Nov. »
27	J. Boeglos.	1e » » Semarang.	16 » »

Hulponderwijzeressen

met akte van bekwaamheid als hoofdonderwijzeres.

1	J. J. C. Nagel, geb. Bouman.	Hulponderw. school Kendal.	18 Juli 1881
2	A. J Rosskopf.	» 3e » Semarang.	10 Oct. 1883
3	L. M. Janssen, geboren Andeweg.	» » Mr.-Cornelis.	13 Maart »

Hulponderwijzeressen

niet bezittende eene akte van bekwaamheid als hoofdonderwijzeres.

1	M. J. Hellendoorn.	Hulponderw. 2e school Batavia.	18 Aug. 1877
2	L. Heijnneman.	» meisjesschool Padang.	8 Nov. 1882
3	W. A. De Jong.	» 2e » Batavia.	9 Mei 1881
4	A. P. Frölich.	Met verlof in Nederland.	
5	E. d'Ablaing.	Hulponderw. 2e school Makasser.	4 Jan. »
6	C. L. Homburg.	» meisjesschool Menado.	4 Aug. 1882
7	A. Immink.	» » Malang.	22 Nov. 1883
8	A. M. Hoogenstraaten.	» » Magelang.	30 Juli 1878
9	S. E. Wijnveldt.	» 5e school Soerabaja.	19 Dec. 1879

DOORLOOPEND NUMMER.	NAMEN.	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.
10	E. M. Sexauer.	Hulponderw. 1e school Soerakarta.	22 Nov. 1883
11	A. Fol.	» 2e » Djokjakarta.	12 Dec. 1881
12	M. C. Van Epen.	Met verlof in Nederland.	
13	H. G. Smits.	Hulponderwijzeres school Salatiga.	10 Juni 1880
14	M. E. F. Hageman.	Hulponderw. 1e meisjess. Batavia.	20 April 1881
15	C. C. Van Emmerik.	» school Pekalongan.	24 Dec. 1880
16	L. H. Beunis.	Met verlof in Nederland.	
17	M A. L. Sibenius Trip.	Hulponderw. 3e school Batavia.	24 Juni 1881
18	C. M. A. Van den Berg.	Met verlof in Nederland.	
19	A. W. H. S. Muller, geb. Kobold.	Hulponderw. 1e school A Semarang.	22 Feb. 1882
20	E. A. Sacré.	» » Pasoeroean.	1 Mei 1883
21	H. Ch. Rosskopf.	» 1e » B Semarang.	1 Sept. 1881
22	H. G. Nooij.	» 2e meisjesschool Soerabaja.	9 Maart 1883
23	W. P. L. De Roos.	» 1e school Salatiga.	10 Oct. »
24	F. A. Heijnneman.	» 2e » Semarang.	21 Nov. 1882
25	C. C. C. Gude.	» » Pasoeroea.	17 Juni 1881
26	M. L. Breijmann.	» » Fort de Kock.	16 » 1882
27	H. M. Karsen.	Met verlof in Nederland.	
28	J. Lagaunne.	Hulponderw. school Ngawi.	20 Oct. »
29	E. M. D. Gude.	» 1e » Djokjakarta.	1 Aug. »
30	M. J. Bertling.	» meisjesschool Probolinggo.	15 Dec. 1881
31	C. E. Süverkropp, geb. Arnold.	» school Bandjermasin.	17 Oct. 1882
32	A. V. Kalshoven.	Met verlof in Nederland.	
33	J. A. F. Maijer.	Hulponderw. school Bandoeng.	10 Mei 1883
34	D. E. J. Van der Werf.	» meisjesschool Tegal.	4 Dec. »
35	C. B. Van Heuckelum.	» 6e school Batavia.	31 Jan. 1881
36	A. C. Scheltema.	Op wachtgeld.	
37	S. A. Müller.	Hulponderw. 2e school Batavia.	9 Oct. 1883
38	J. E. M. Masthoff.	» » Banjoemas.	11 Juli 1881
39	C. A. G. Van Limborgh, geb. Berghuis.	Op wachtgeld.	
40	C. J. Kuipers.	Hulpond. 1e meisjesschool Soerabaja.	22 Nov. »
41	R. R. Kuipers.	» school Malang.	26 Juli 1882
42	L. Ch. Slot.	» 1e » Kota-Radja.	8 Oct. 1883
43	J. J. W. Hageman.	Tijd. hulpond. 4e » Batavia.	1 Mei 1883
44	M. A. 's Graeuwen.	» 1e meisjes. »	14 April 1882
45	A. G. W. Sol.	Met verlof in Nederland.	
46	M. Burgdorffer.	Hulponderw. school Buitenzorg.	23 Jan. 1882
47	J. P. M. Kamerling.	» 6e » Batavia.	13 Juni »

DOORLOOPEND NUMMER.	NAMEN.	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.
48	A. M. J. Vrendenberg.	Hulponderw. meisjesschool Banda.	11 Dec. 1882
49	B. Vrendenberg.	» school »	11 » »
50	A. M. Bouwmeester.	Met verlof in Nederlrnd.	
51	E. Joostensz.	Hulponderw. 2e school Batavia.	4 Mei 1883
52	M. M. Van der Bijll.	» 1e » Makasser.	9 Aug. »
53	A. M. Verhoeff.	» 1e » B Batava.a.	15 Dec. »
54	H. C. L. Kiersch.	» meisjesschool Cheribon.	8 Maart »
55	L. C. J. Van Renesse.	» 2e school Soerabaja.	19 Jan. 1882
56	J. J. Ankringa.	» » Pasoeroean.	11 Dec. »
57	Mevr. J. J. Everts, geb. Soeters.	» » Pamekasan.	16 Sept. »
58	M. A. Copper.	» meisjesschool Semarang.	17 Jan. 1883
59	J. P. S, B. Van Eersel.	Tijd. » school Ambarawa.	16 Mei 1882
60	F. M. Binnendijk.	» » Buitenzorg.	5 Oct. 1883
61	H. Loreij.	» 2e » Soerakarta.	9 Mei »
62	E. C. Wagenaar.	» 2e » Soerabaja.	29 Nov. »
63	M. A. W. Breijmann.	» 1e » Padang.	10 Juli »
64	J. C. Cramer, geboren Dibbets.	Tijd. » » Poerwakarta.	5 Jan. »
65	E. A. Snijdewint.	» » 1e meisjesschool Batavia.	21 Aug. 1882
66	S. Wartena.	» » 3e school Soerabaja.	10 Mei 1883
67	E. C. Agerbeek.	» » 2e » Semarang.	26 April 1882
68	A. F. S. Kessler.	» meisjesschool Buitenzorg.	3 Oct. 1883
69	A. M. T. Von Faber.	Tijd. » school Mr.-Cornelis.	21 Juli 1882
70	A. M. Rosskopf.	» 2e » Semarang.	15 Sept. 1883
71	Ph. Kilian.	Tijd. » 1e » A Batavia.	11 Aug. 1882
72	C. A. Munk.	» » » Soekaboemi.	9 Oct. 1883
73	D. A. Van Holst Pellekaan.	» 2e » Soerabaja.	31 Aug. 1882
74	J. E. De Graaf.	Tijd. » » Mr.-Cornelis.	15 Sept. »
75	A. W. Humme.	» » 1e » A Soerabaja.	16 » »
76	F. W. D. E. Scheltema Beduin.	» » 1e » A Batavia.	29 » »
77	J. A. F. Zelle.	» » Magelang.	7 Nov. 1882
78	A. M. Swerver.	» 4e » Batavia.	28 Feb. 1883
79	A. M. Smulders.	Tijd. » meisjesschool Padang.	15 Nov. 1882
80	M. L. Visscher van Gaasbeek.	» » Soerakarta.	18 » »
81	J. C. Termijtelen.	Tijd. » 4e school Batavia.	28 » »
82	S. J. C. Bosscher.	» meisjesschool Djokjakarta.	4 Jan. 1883
83	A. M. Verhoeff.	Tijd. » 2e » Soerakarta.	7 Dec. 1882
84	M. C. Gauw.	» » Buitenzorg.	24 Feb. 1883

DOORLOOPEND NUMMER.	NAMEN.	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.
85	J. W. Slot.	Hulponderw. school Kota-Radja.	17 Oct. 1882
86	A. C. Collard.	» meisjesschool Makasser.	6 Jan. 1883
87	F. H. Buning.	Tijd. » 1e school A. Semarang.	17 » »
88	T. E. A. Van Bloemen Waanders.	» » » Keboemen.	9 Feb. »
89	F. Bansch.	» » » Klatten.	24 » »
90	H. E. Michaelis.	» » » Bandoeng.	26 » »
91	J. H. A. Swaving.	» » » Ambarawa.	12 Maart »
92	I. A. G. Arndt.	» » » Tondano.	9 » »
93	C. H. Cantervisscher.	» » 1e » B Semarang	1 April »
94	C. A. H. De Rooij.	» » » Toeloengagoeng.	25 April »
95	M. T. M. Vogelzang.	» » 3e » Batavia.	1 Mei »
96	W. C. Sluiter.	» » 1e » A Soerabaja.	16 » »
97	W. M. H. Okhuijsen.	» » 1e » B »	10 » »
98	M. J. A. De Boer.	» » 2e meisjesschool »	10 » »
99	Th. C E. Olivier.	» » Ambarawa.	15 Dec. »
100	E. H. Van Steeden.	» 2e » Soerabaja.	7 Juli »
101	C. Kilian.	» » 1e school B Batavia.	7 » »
102	H. W. M. Hoffmann.	» » » Rembang.	7 » »
103	E. M. G. P. Versteegh.	» » 3e » Soerakarta.	22 Nov. »
104	D. Haertlein.	» » 2e meisjess. Batavia.	14 Juli »
105	J. H. Beukhof.	» » school Tjiandjoer.	9 Aug. »
106	A. P. L. Van den Ham.	» » 2e » Djokjakarta.	29 » »
107	H. M. E. Broers.	» » meisjesschool Bandjermasin.	9 Oct. »
108	E. C. Du Mosch.	» » 1e school B Batavia.	10 Maart »
109	J. C. Hageman.	» » 5e » »	13 Dec. »
110	M. C. Frölich.	» » meisjesschool Mr.-Cornelis	17 » »
111	A. Nijland.	» » school Blitar.	20 » »
112	P. M. In der Maur,	onbez. » 1e meisjess. Batavia.	18 Aug. »
113	C. A. Buning,	» » 2e school Batavia.	21 » »
114	J. A. Frölich.	» » 3e » »	8 » »
115	M. C. Van Beuningen van Helsdingen.	» » 4e » »	5 Oct. »

DOORLOOPEND NUMMER.	NAMEN.	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.
	Kweekelingen.		
1	Mej. E. Berkholst. onbez.	1e meisjesschool te Batavia.	11 Aug. 1881
2	» E. Pietersz. »	School » Amboina.	13 » »
3	» J. C. Boers. »	1e » A » Semarang.	27 » »
4	R. C. G. Trouerbach. »	1e » » Makasser.	8 Feb. 1882
5	Mej. C. E. Fischer. »	4e » » Batavia.	30 Juni »
6	» C. M. Van Goens. »	Meisjesschool » Mr.-Cornelis.	26 Sept. »
7	» M. Eeg. »	5e school » Batavia.	2 Nov. »
8	M. G. Den Hartog. »	School » Amboina.	10 Mei 1883
9	Mej. E. Kloer. »	2e school » Makasser.	7 Juni »
10	» H. C. Van Manen. »	Meisjesschool » Padang.	8 Aug. »
11	» A. C. Roosenboom »	1e school » Makasser.	29 Dec. »
12	» J. C. Berends. »	2e » » »	29 » »

L^a. E.

Mutatiën onder het onderwijzend personeel van de openbare lagere scholen in Nederlandsch-Indië, gedurende het jaar 1883.

Onderwijzers en onderwijzeressen.

OVERLEDEN:

L. C. Polderman,	laatst hoofdonderwijzer 2e school	Djokjakarta.
W. Tinge,	» gedetacheerd bij het Inlandsch onderwijs.	
W. Briel,	» hoofdonderwijzer 2e school	Soerakarta.
S. C. Pieterse,	» hulponderwijzer »	Pontianak.
J. Strijkers,	» » »	Klatten.
J. W. De Vletter,	» hulponderwijzeres 1e »	B Batavia.
M. H. J. Blankenbijl,	» » 4e »	Soerabaja.

ONTSLAGEN:

Eervol uit 's lands dienst:

G. Ter Marsch,	met verlof in Nederland.
J. A. Vermeulen,	hoofdonderwijzer school Rembang.
F. L. H Goossens,	1e hulponderwijzer school Gombong.
J. H. Roduner,	met verlof in Nederland.
H. Van Berne,	idem idem.
A. F. Gossiaux,	hulponderwijzer school Padang-Pandjang.
Mevr. A. J. Veltman, geb. Moreau,	op nonactiviteit.
O. H. G. Van Ophuijzen, geb. Van Steeden,	op wachtgeld.
F. H. W. Van Slee,	1e hulponderwijzeres meisjesschool Padang.
J. J. C. Van der Willigen,	1e hulponderwijzeres meisjesschool Djokjakarta.
C. Mouteban,	hulponderwijzeres school Malang.
Mej. J. M. C. Kotting,	op wachtgeld.
A. M. Suur,	hulponderwijzeres school Riouw.
C. Wagenaar,	» 3e » Soerabaja.
J. M. G. De Waal,	hulponderwijzeres school Indramajoe.
M. A. B. De Klerck,	» meisjess. Ambarawa.

EERVOL ONTHEVEN:

Van de tijdelijke tewerkstelling als:

Tijdelijke hulponderwijzeres	school	Toeban,	J. W. C. De Gelder.
»	»	Soekaboemi,	G. L. Van Ham.
»	3e »	Semarang,	H. C. Guijot.

OVERGEGAAN IN ANDERE BETREKKINGEN:

M. De Haas, tijd. hulponderwijzer, tijd. geplaatst bij het middelbaar onderwijs.

MET VERLOF NAAR EUROPA VERTROKKEN:

R. Metelerkamp, hoofdonderwijzer school Buitenzorg.
D. A. P. Kok, » 1e » A Semarang.
J. Dekker, » » Probolinggo.
H. G. P. Obdeijn, 1e hulponderwijzer » Menado.
P. A. Burger, hoofdonderwijzer » Benkoelen.
F. J. Hanjoel, 1e hulponderwijzer 2e » Soerabaja.
A. Boender, hoofdonderwijzer » Sitoebondo.
D. J. Pont, 1e hulponderwijzer 6e » Batavia.
K. W. De Vriendt, » » Sitoebondo.
J. B. Meerkerk, » 1e » A Soerabaja.
C. C. Van Geuns, 1e hulponderwijzeres 1e meisjesschool Batavia.
E. A. Van der Meijden, hoofdonderwijzeres » Menado.
L. H. Beunis, hulponderwijzeres school Toeloengagoeng.
H. M. Karsen, » » Sumenap.
A. V. Kalshoven, » » Pasoeroean.
A. G. W. Sol, » 1e » B Batavia.
A. M. Bouwmeester, » » Tjandi (Semarang).

AANGESTELD, NA TERUGKEER VAN VERLOF:

J. F. W. Winterberg, hoofdonderwijzer school Rembang.
A. C. Tjebbes, » » Buitenzorg.
A. M. Van Schaik, » 2e » Soerakarta.
C. Wegenaar, » » Probolinggo.
H. J. Zuiderhoek, » 2e » Djokjakarta.
J. G. Theunissen, gedetacheerd bij het Inlandsch onderwijs.
J. Verheul, hoofdonderwijzer 1e school A Semarang.
B. Japikse, » » Serang.
A. Nuijsink, 1e hulponderwijzer » Gombong.
H. Zeger de Beijll, hoofdonderwijzer » Bondowosso.
D. K. N. Selier, hulponderwijzer » Cheribon.
A. Immink, hulponderwijzeres meisjesschool Malang.

IN DIENST GETREDEN:

Onderwijzers:

A. J. D. J. Jans.
J. J. F. Krügers.
C. Blom.
A. H. Gerard.
L. W. F. J. Romans van Schaik.
H. H. Buijs.
C. A. Van der Reest.
F. W. Krüss.
B. De Vries.
T. F. Viersen.
A. R. Van Nerum.
C. Van der Velde.
P. Van de Steeg.
J. P. Van Ekris.

Onderwijzeressen:

J. Boeglos.
A. C. Collard.
F. H. Buning.
T. E. A. Van Bloemen Waanders.
F. Bausch.
H. E. Michaelis.
J. H. A. Swaving.
C. A. H. De Rooij.
M. T. M. Vogelzang.
W. C. Sluiter.
W. M. H. Okhuijsen.
M. J. A. De Boer.
Th. C. E. Olivier.
E. H. Van Steeden.
C. Kilian.
H. W. M. Hoffmann.
E. M. G. P. Versteegh.
D. Haertlein.
J. A. Beukhof.
A. P. L. Van den Ham.
H. M. E. Broers.
E. C. Du Mosch.
J. C. Hageman.
M. C. Frölich.
A. Nijland.

La. F. Staat van den ouderdom der kinderen van Europeanen en met dezen gelijkgestelden, die onder

GEWESTEN.	6 jaar.		7 jaar		8 jaar		9 jaar		10 jaar		11 jaar	
	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.
Bantam	—	1	1	5	4	3	3	3	1	5	1	1
Batavia	56	38	98	90	115	78	103	86	128	90	99	103
Preanger-Regentschap.	6	9	10	12	11	8	13	9	15	8	11	14
Krawang	—	2	2	—	2	3	3	—	1	2	4	—
Cheribon	4	3	9	9	13	3	12	5	11	8	9	12
Tegal	3	3	8	4	7	5	3	11	6	5	7	5
Pekalongan	2	2	4	11	5	10	7	6	6	5	3	2
Semarang	43	32	58	46	91	47	69	59	74	49	74	54
Japara	2	5	6	11	11	6	10	5	8	8	3	4
Rembang	6	8	18	3	8	12	11	13	8	8	7	1
Soerabaja	50	32	80	49	94	52	73	60	72	52	53	66
Pasoeroean	17	7	23	23	28	22	24	15	13	21	19	13
Probolinggo	5	5	8	7	9	6	13	9	5	10	12	2
Besoeki	9	5	10	5	8	6	12	5	5	4	10	3
Bali en Lombok	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kediri	15	13	8	10	10	14	8	8	7	10	10	7
Madioen	3	8	3	10	14	8	7	6	7	7	6	4
Soerakarta	21	13	29	25	26	23	31	30	41	33	23	19
Djokjakarta	7	5	20	14	26	19	30	21	12	18	21	17
Kedoe	4	5	8	7	5	12	9	8	9	7	5	9
Bagelen	6	2	10	3	27	12	28	4	24	6	55	9
Banjoemas	12	4	7	6	13	9	8	7	5	7	7	11
Madoera	3	7	6	6	6	11	7	6	9	5	6	6
Atjeh en Onderhoorigh.	6	7	2	5	6	10	3	7	6	4	5	3
Sumatra's Westkust..	14	20	28	18	24	27	24	25	30	20	23	22
Benkoelen	2	1	1	3	2	1	1	1	2	1	—	1
Palembang	—	2	—	1	2	4	3	1	4	3	1	3
Transporteere...	296	239	457	383	567	411	515	410	509	396	474	391

ultimo December 1883 de openbare lagere scholen in Nederlandsch-Indië bezochten.

12 jaar		13 jaar		14 jaar		15 jaar		16 jaar		Totaal		Totaal Generaal.
jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	
2	—	1	—	—	1	—	1	—	—	13	20	33
90	84	96	85	67	61	40	37	15	18	907	770	1677
8	8	9	7	10	3	10	7	2	1	105	86	191
1	4	—	1	4	—	3	1	—	—	20	13	33
8	8	5	8	5	4	3	1	—	—	79	61	140
5	8	11	7	6	1	5	2	2	—	63	51	114
13	7	6	3	4	3	3	—	1	—	54	49	103
59	54	60	44	37	34	36	27	9	7	610	453	1063
6	2	7	4	4	2	3	1	—	—	60	48	108
3	10	8	5	5	7	4	4	—	1	78	72	150
80	64	56	58	41	40	33	21	7	7	639	501	1140
11	17	18	15	18	17	8	4	5	6	184	160	344
4	8	9	3	5	3	3	5	3	4	76	62	138
6	2	5	2	7	2	4	1	—	—	76	35	111
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10	8	11	5	11	2	7	1	3	—	100	78	178
4	2	4	3	3	1	2	1	—	—	53	50	103
30	22	26	22	16	15	20	13	2	4	265	219	484
22	18	16	21	14	5	13	10	5	5	186	153	339
5	9	10	7	6	1	1	2	1	5	63	72	135
43	4	30	3	8	1	10	—	6	—	247	44	291
9	3	4	5	6	2	5	—	2	—	78	54	132
3	4	5	8	6	5	3	5	1	—	55	63	118
2	3	2	4	1	—	3	—	—	—	36	43	79
30	19	14	13	8	21	13	14	13	4	221	203	424
1	1	—	—	4	—	—	—	2	—	15	9	24
3	2	2	1	1	3	1	—	—	—	17	20	37
458	371	415	334	297	234	233	158	79	62	4300	3389	7689

GEWESTEN.	6 jaar		7 jaar		8 jaar		9 jaar		10 jaar		11 jaar	
	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.
Per transport.	296	239	457	383	567	411	515	410	509	396	474	391
Lamp. Districten....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Sumatra's Oostkust..	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Banka.....	2	5	4	6	2	6	1	3	1	—	2	1
Billiton.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Riouw.....	1	1	2	3	2	3	1	3	1	3	3	4
Westerafd. v. Borneo.	—	—	5	3	3	2	1	—	2	2	—	2
Z. en O. afd. v. Borneo.	6	11	7	4	6	8	7	8	8	3	5	9
Celebes en Onderhoorigheden.	27	17	18	25	32	13	11	24	21	21	16	18
Menado.....	11	6	8	6	10	10	9	6	8	3	5	14
Amboina.....	14	6	14	13	21	17	32	14	17	15	16	18
Ternate.....	4	—	5	—	2	3	—	4	5	4	1	3
Timor.....	—	1	2	—	1	—	3	2	2	1	2	2
TOTAAL IN 1883.	361	286	522	443	646	473	580	474	574	448	524	462
» 1882.	321	284	511	390	533	443	525	412	510	447	447	384
Vermeerdering...	40	2	11	53	113	30	55	62	64	1	77	78
Vermindering...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

12 jaar		13 jaar		14 jaar		15 jaar		16 jaar		Totaal		Totaal Generaal.
jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	
458	371	415	334	297	234	233	158	79	62	4300	3389	7689
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2	—	3	—	—	—	—	2	—	—	17	23	40
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1	2	—	3	—	1	—	—	—	—	11	23	34
1	1	—	1	1	1	—	—	1	—	14	12	26
1	4	6	8	6	7	4	2	1	—	57	64	121
15	10	12	18	11	10	20	15	14	7	197	178	375
13	10	7	9	5	8	9	6	10	2	95	80	175
30	5	16	14	15	15	11	9	2	9	188	135	323
6	1	—	1	—	—	1	—	—	—	24	16	40
3	2	1	1	4	—	1	1	—	—	19	10	29
530	406	460	389	339	276	279	193	107	80	4922	3930	8852
447	436	380	313	342	248	237	144	94	68	4347	3569	7916
83	—	80	76	—	28	42	49	13	12	575	361	936
—	30	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—

L^a. G. Staat van den ouderdom der kinderen van Europeanen en met dezen gelijkgestelden, die onder

GEWESTEN.	6 jaar		7 jaar		8 jaar		9 jaar		10 jaar		11 jaar	
	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.
Batavia	22	30	28	41	32	62	32	58	23	53	25	57
Preanger-Regentschappen.	—	2	—	1	—	—	1	1	—	—	—	—
Semarang	2	5	4	21	8	33	12	35	13	32	11	31
Tegal	1	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bagelen	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	1	2
Soerabaja	5	26	10	28	14	22	15	25	28	27	20	34
Pasoeroean	—	—	2	—	1	—	1	—	—	—	—	—
Probolinggo	—	5	—	6	—	9	—	6	—	2	—	2
Sumatra's Westkust	1	3	—	—	—	1	—	—	1	1	—	—
TOTAAL IN 1883.	31	72	46	97	55	127	61	123	67	115	57	126
» 1882.	42	65	50	77	59	116	51	119	63	116	63	129
Vermeerdering	—	7	—	20	—	11	10	4	4	—	—	—
Vermindering	11	—	4	—	4	—	—	—	—	1	6	3

ultimo December 1883 de bijzondere lagere scholen in Nederlandsch-Indië bezochten.

12 jaar		13 jaar		14 jaar		15 jaar		16 jaar		Totaal		Totaal Generaal.
jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	
30	53	12	46	9	52	9	38	3	49	225	539	764
—	1	1	1	2	—	—	—	—	—	4	6	10
14	29	11	33	9	39	4	32	2	46	90	334	424
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1	4
—	1	1	—	1	1	2	1	—	1	7	6	13
26	26	27	36	16	17	10	20	2	17	173	278	451
2	—	2	—	2	2	1	—	—	—	11	2	13
—	1	—	1	—	—	—	—	—	1	—	33	33
—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	2	7	9
72	113	54	117	39	111	26	91	7	114	515	1206	1721
77	130	59	122	48	103	35	94	16	117	563	1188	1751
—	—	—	—	—	8	—	—	—	—	—	18	—
5	17	5	5	9	—	9	3	9	3	48	—	30

L^a. H. Staat van den ouderdom der kinderen van Europeanen en met dezen gelijkgestelden, die onder

GEWESTEN.	6 jaar		7 jaar		8 jaar		9 jaar		10 jaar		11 jaar	
	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.
Bantam	—	1	1	5	4	3	3	3	1	5	1	1
Batavia	78	68	126	131	147	140	135	144	151	143	124	160
Preanger-Regentschap.	6	11	10	13	11	8	14	10	15	8	11	14
Krawang	—	2	2	—	2	3	3	—	1	2	4	—
Cheribon	4	3	9	9	13	3	12	5	11	8	9	12
Tegal	4	4	10	4	7	5	3	11	6	5	7	5
Pekalongan	2	2	4	11	5	10	7	6	6	5	3	2
Semarang	45	37	62	67	99	80	81	92	87	81	85	85
Japara	2	5	6	11	11	6	10	5	8	8	3	4
Rembang	6	8	18	3	8	12	11	13	8	8	7	1
Soerabaja	55	58	90	77	108	74	88	85	100	79	73	99
Pasoeroean	17	7	25	23	29	22	25	15	13	21	19	13
Probolinggo	5	10	8	13	9	15	13	15	5	12	12	4
Besoeki	9	5	10	5	8	6	12	5	5	4	10	3
Bali en Lombok	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kedir	15	13	8	10	10	14	8	8	7	10	10	7
Madioen	3	8	3	10	14	8	7	6	7	7	6	4
Soerakarta	21	13	29	25	26	23	31	30	41	33	23	19
Djokjakarta	7	5	20	14	26	19	30	21	12	18	21	17
Kedoe	4	5	8	7	5	12	9	8	9	7	5	9
Bagelen	6	2	10	3	27	12	28	4	26	6	56	11
Banjoemas	12	4	7	6	13	9	8	7	5	7	7	11
Madoera	3	7	6	6	6	11	7	6	9	5	6	6
Atjeh en Onderh.	6	7	2	5	6	10	3	7	6	4	5	3
Sumatra's Westkust.	15	23	28	18	24	28	24	25	31	21	23	22
Benkoelen	2	1	1	3	2	1	1	1	2	1	—	1
Palembang	—	2	—	1	2	4	3	1	4	3	1	3
Transporteere...	327	311	503	480	622	538	576	533	576	511	531	516

ultimo December 1883 de openbare en bijzondere lagere scholen in Nederl.-Indië bezochten.

12 jaar		13 jaar		14 jaar		15 jaar		16 jaar		Totaal		Totaal Generaal.
jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	
2	—	1	—	—	1	—	1	—	—	13	20	33
120	137	108	131	76	113	49	75	18	67	1132	1309	2441
8	9	10	8	12	3	10	7	2	1	109	92	201
1	4	—	1	4	—	3	1	—	—	20	13	33
8	8	5	8	5	4	3	1	—	—	79	61	140
5	8	11	7	6	1	5	2	2	—	66	52	118
13	7	6	3	4	3	3	—	1	—	54	49	103
73	83	71	77	46	73	40	59	11	53	700	787	1487
6	2	7	4	4	2	3	1	—	—	60	48	108
3	10	8	5	5	7	4	4	—	1	78	72	150
105	89	83	96	57	57	44	41	9	24	812	779	1591
13	17	20	15	20	19	9	4	5	6	195	162	357
4	9	9	4	5	3	3	5	3	5	76	95	171
6	2	5	2	7	2	4	1	—	—	76	35	111
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10	8	11	5	11	2	7	1	3	—	100	78	178
4	2	4	3	3	1	2	1	—	—	53	50	103
30	22	26	22	16	15	20	13	2	4	265	219	484
22	18	16	21	14	5	13	10	5	5	186	153	339
5	9	10	7	6	1	1	2	1	5	63	72	135
43	5	31	3	9	2	12	1	6	1	254	50	304
9	3	4	5	6	2	5	—	2	—	78	54	132
5	4	5	8	6	5	3	5	1	—	55	63	118
2	3	2	4	1	—	3	—	—	—	36	43	79
30	21	14	13	8	21	13	14	13	4	223	210	433
1	1	—	—	4	—	—	—	2	—	15	9	24
3	2	2	1	1	3	1	—	—	—	17	20	37
529	483	469	455	336	345	260	249	86	176	4815	4595	9410

GEWESTEN.	6 jaar		7 jaar		8 jaar		9 jaar		10 jaar		11 jaar	
	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.
Per transport...	327	311	503	480	622	538	576	533	576	511	531	516
Lamp. Districten	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Sumatra's Oostkust..	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Banka.....	2	5	4	6	2	6	1	3	1	—	2	1
Billiton.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Riouw.....	1	1	2	3	2	3	1	3	1	3	3	4
Westerafd. v. Borneo.	—	—	5	3	3	2	1	—	2	2	—	2
Z. en Oosterafdeeling van Borneo.....	6	11	7	4	6	8	7	8	8	3	5	9
Celebes en Onderhoorigheden.....	27	17	18	25	32	13	11	24	21	21	16	18
Menado.....	11	6	8	6	10	10	9	6	8	3	5	14
Amboina.....	14	6	14	13	21	17	32	14	17	15	16	18
Ternate.....	4	—	5	—	2	3	—	4	5	4	1	3
Timor.....	—	1	2	—	1	—	3	2	2	1	2	2
TOTAAL IN 1883...	392	358	568	540	701	600	641	597	641	563	581	587
» » 1882...	363	349	561	467	592	559	576	531	573	563	510	513
Vermeerdering ...	29	9	7	73	109	41	65	66	68	—	71	74
Vermindering....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

12 jaar		13 jaar		14 jaar		15 jaar		16 jaar		Totaal		Totaal Generaal.
jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	
529	483	469	453	336	345	260	249	86	176	4815	4595	9410
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2	—	3	—	—	—	—	2	—	—	17	23	40
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1	2	—	3	—	1	—	—	—	—	11	23	34
1	1	—	1	1	1	—	—	1	—	14	12	26
1	4	6	8	6	7	4	2	1	—	57	64	121
15	10	12	18	11	10	20	15	14	7	197	178	375
13	10	7	9	5	8	9	6	10	2	95	80	175
30	5	16	14	15	15	11	9	2	9	188	135	323
6	1	—	1	—	—	1	—	—	—	24	16	40
3	2	1	1	4	—	1	1	—	—	19	10	29
601	518	514	508	378	387	306	284	114	194	5437	5136	10573
524	566	439	435	390	351	272	238	110	185	4910	4757	9667
77	—	75	73	—	36	34	46	4	9	527	379	906
—	48	—	—	12	—	—	—	—	—	—	—	—

L.a. I.

Staat van het onderwijzend personeel en van de leerlingen aan de openbare lagere scholen

SCHOLEN.	Aantal						Getal leerlingen	Getal leerlingen onder ultimo December 1883.							
					Kweekelingen			Europeanen		Inlanders Christenen		Inlanders niet Christ.		Vreemde Oosterl.	
	Hoofdonderwijzers.	Hoofdonderwijzeressen.	Hulponderwijzers.	Hulponderwijzeressen.	mannelijke.	vrouwelijke.	Ultimo December 1882.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.
															1e Inspectie-
Batavia 1e school A	1	»	3	2	»	»	218	178	36	»	»	»	»	4	»
» 1e » B	1	»	1	3	»	»	148	87	45	»	»	»	»	»	»
» 2e »	1	»	2	3	»	»	191	155	48	»	»	1	»	13	»
» 3e »	1	»	1	2	»	»	132	69	35	»	»	5	»	5	»
» 4e »	1	»	2	3	»	1	202	135	57	»	»	9	»	3	»
» 5e »	1	»	»	1	»	1	57	25	18	»	»	3	»	8	»
» 6e »	1	»	1	2	»	»	116	55	46	1	»	5	»	9	»
» 1e meisjesschool	»	1	»	4	»	1	159	»	162	»	»	»	»	»	»
» 2e »	»	1	»	3	»	»	117	»	120	»	»	»	»	»	»
Onrust	1	»	»	»	»	»	»	7	5	»	»	»	»	»	»
Meester-Cornelis	1	»	1	3	»	»	184	98	42	»	»	1	»	7	»
» meisjesschool	»	1	»	1	»	1	41	»	47	»	»	»	»	»	»
Buitenzorg	1	»	2	2	»	»	151	98	49	»	»	»	»	6	»
» meisjesschool	»	1	»	2	»	»	60	»	60	»	»	»	»	»	»
Poerwakarta	1	»	»	1	»	»	37	20	13	»	»	2	»	»	»
Bandoeng	1	»	1	2	»	»	99	62	43	»	1	2	»	»	»
Tjiandjoer	1	»	»	1	»	»	41	15	24	»	»	»	»	2	»
Soekaboemi	1	»	»	1	»	»	45	28	19	»	»	1	1	2	»
Cheribon	1	»	2	»	»	»	87	57	15	»	»	1	»	1	»
» meisjesschool	»	1	»	1	»	»	28	»	33	»	»	»	»	»	»
Indramajoe	1	»	1	»	»	»	37	22	13	»	»	»	»	»	»
Serang	1	»	1	»	»	»	33	13	20	1	»	»	»	1	»
Benkoelen	1	»	1	»	»	»	31	15	9	»	»	»	»	12	»
Padang 1e school	1	»	2	1	»	»	154	103	48	»	»	»	»	»	»
» 2e »	1	»	2	»	»	»	74	47	31	»	»	4	»	2	»
» meisjes »	»	1	»	3	»	1	100	»	81	»	»	»	»	»	»
Priaman	1	»	»	»	»	»	16	11	5	»	»	»	»	»	»
Transporteere	21	6	23	41	»	5	2558	1300	1124	2	1	34	1	75	»

in Nederlandsch-Indië, onder ultimo December 1883.

Totaal.	Waarvan gratis leerlingen.	Getal leerlingen in de laagste klasse.	Getal leerlingen in de midden klasse.	Getal leerlingen in de hoogste klasse.	Verzuimde schooldagen. Totaal in het jaar.	Verzuimde schooldagen. Gemiddeld per kind.	Getal leerlingen die de school verlieten, na al de vakken te hebben doorloopen.	Getal leerlingen die de school verlieten, om verschillende redenen.	*Aanmerkingen.*
afdeeling.									
218	»	104	79	35	3852	18	9	104	
132	5	47	60	25	2800	21	6	80	
217	172	122	79	16	7595	35	7	72	
114	80	55	39	20	3514	30	9	73	
204	135	102	81	21	5362	26	14	99	
54	36	39	15	»	2183	41	»	31	
116	62	71	34	11	3484	30	»	83	
162	»	»	118	44	2630	16	34	19	
120	82	»	103	17	2280	19	9	53	
12	1	7	1	4	176	15	»	4	Geopend 29 Maart 1883.
148	55	50	64	34	3686	25	10	42	
47	26	»	31	16	392	9	2	17	
153	75	95	44	14	3487	23	4	73	
60	26	»	47	13	1691	28	3	20	
33	19	19	12	4	622	17	2	7	
108	51	51	43	14	2346	22	1	31	
41	18	22	15	4	1310	32	2	8	
51	31	28	14	9	861	17	1	18	
74	22	44	25	5	5362	72	1	79	
33	11	»	29	4	839	27	»	7	
35	22	15	16	4	589	16	2	8	
35	21	24	9	2	862	24	1	23	
36	21	28	4	4	379	10	3	4	
151	»	90	36	25	4546	30	8	65	
84	73	59	22	3	3031	36	4	29	
81	30	»	61	20	2964	37	10	30	
16	4	5	5	6	96	6	»	4	
2437	1076	1077	1086	374	66939	27	142	1083	

SCHOLEN.	Aantal						Getal leerlingen	Getal leerlingen onder ultimo December 1883.							
					Kweekelingen.			Europeanen.		Inlanders Christenen		Inlanders niet Christ.		Vreemde Oosterlgn.	
	Hoofdonderwijzers.	Hoofdonderwijzeressen.	Hulponderwijzers.	Hulponderwijzeressen	mannelijke.	vrouwelijke.	Ultimo December 1882.	jongens	meisjes	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.
Per transport.....	21	6	23	41	»	3	2558	1300	1124	2	1	34	1	75	»
Fort de Kock.....	1	»	»	1	»	»	53	37	24	»	»	»	»	»	»
Padang-Pandjang.....	1	»	»	»	»	»	24	15	10	»	»	»	»	2	»
Padang Sidempoean.....	1	»	»	»	»	»	15	8	4	»	»	»	»	»	»
Kotta-Radja 1e school.....	1	»	»	1	»	»	»	27	33	»	»	»	»	»	»
» 2e »	1	»	»	1	»	»	93	9	10	18	1	»	»	»	»
Muntok.....	1	»	1	»	»	»	51	17	23	»	»	1	»	5	2
Palembang.....	1	»	1	»	»	»	34	17	20	»	»	1	»	»	»
Riouw.....	1	»	»	»	»	»	30	11	23	»	»	»	»	»	»
Pontianak.....	1	»	1	»	»	»	26	14	12	»	»	»	»	1	»
TOTAAL.....	30	6	26	44	»	5	2884	1455	1283	20	2	36	1	83	2
															2e Inspectie-
Semarang 1e school A.....	1	»	2	2	»	1	162	121	27	»	»	3	»	»	»
» 1e » B.....	1	»	2	2	»	»	151	86	43	»	»	1	»	»	»
» 2e »	1	»	2	3	»	»	200	128	49	»	»	9	»	1	»
» 3e »	1	»	2	1	»	»	111	57	39	16	3	7	»	»	»
» meisjes »	»	1	»	2	»	»	84	»	96	»	»	»	»	»	»
» te Tjandi	1	»	1	»	»	»	47	21	24	»	»	4	»	»	»
Salatiga 1e school	1	»	2	1	»	»	121	75	28	»	»	13	»	9	»
» 2e »	1	»	2	»	»	»	49	35	19	3	2	1	»	5	»
» meisjesschool	»	1	»	1	»	»	41	»	46	»	»	»	»	»	»
Ambarawa.....	1	»	1	2	»	»	104	61	29	12	3	2	»	3	»
» meisjesschool.....	»	1	»	1	»	»	33	»	34	»	»	»	»	»	»
Kendal.....	1	»	»	1	»	»	25	12	11	»	»	13	»	1	»
Oengaran	1	»	1	»	»	»	28	14	8	1	»	»	»	1	»
Pekalongan.....	1	»	1	1	»	»	71	43	39	»	»	2	»	»	»
Batang.....	1	»	»	»	»	»	16	11	10	»	»	»	»	1	»
Tegal.....	1	»	2	»	»	»	109	63	21	»	»	4	»	»	»
» meisjesschool.....	»	1	»	1	»	»	»	»	30	»	»	»	»	»	»
Koedoes.....	1	»	1	»	»	»	39	20	21	»	»	2	»	1	»
Japara.....	1	»	1	»	»	»	36	20	14	»	»	7	»	1	»
Pati.....	1	»	1	»	»	»	37	20	13	»	»	1	»	»	»
Transporteere.....	16	4	21	18	»	1	1464	787	601	32	8	69	»	23	»

Totaal.	Waarvan gratis leerlingen.	Getal leerlingen in de laagste klasse.	Getal leerlingen in de midden klasse.	Getal leerlingen in de hoogste klasse.	Verzuimde schooldagen. Totaal in het jaar.	Verzuimde schooldagen. Gemiddeld per kind.	Getal leerlingen die de school verlieten, na al de vakken te hebben doorloopen.	Getal leerlingen die de school verlieten, om verschillende redenen.	*Aanmerkingen.*
2537	1076	1077	1086	374	66939	27	142	1083	
61	35	28	26	7	864	14	3	32	
27	18	12	15	»	425	16	2	13	
12	2	2	9	1	210	17	»	10	
60	»	36	14	10	113	2	»	6	Geopend 1 September 1883.
38	38	36	2	»	1279	9	»	62	
48	25	29	15	4	501	10	3	16	
38	15	9	24	5	449	12	1	11	
34	7	14	13	7	329	9	»	5	
27	8	14	13	»	329	12	»	16	
2882	1224	1257	1217	408	71438	25	151	1254	
afdeeling.									
151	3	74	60	17	3675	24	15	110	
130	2	47	60	23	2849	22	13	77	
187	161	121	58	8	6572	35	3	74	
122	104	79	39	4	3339	27	»	58	
96	55	»	70	26	3684	38	3	32	
49	19	28	15	6	1844	37	»	25	
125	»	70	38	17	1962	16	6	50	
65	50	56	7	2	893	14	3	17	
46	15	»	28	18	545	12	3	15	
110	59	71	33	6	2806	25	2	84	
34	12	»	29	5	627	17	»	16	
37	12	24	12	1	482	13	»	12	
24	18	15	7	2	607	25	»	19	
84	46	33	44	7	1685	20	3	20	
22	6	10	12	»	416	19	»	8	
88	42	54	26	8	3239	39	3	62	
30	10	»	24	6	77	2	»	»	Geopend 1 December 1883.
44	7	26	17	1	1044	24	»	14	
42	23	31	10	1	1430	34	»	11	
34	23	21	10	3	592	15	2	31	
1520	667	760	599	161	38368	25	56	735	

SCHOLEN.	Aantal						Getal leerlingen.	Getal leerlingen onder ultimo December 1883.							
					Kweekelingen.			Europeanen		Inlanders Christenen		Inlanders niet Christ.		Vreemde Oosterl.	
	Hoofdonderwijzers.	Hoofdonderwijzeressen.	Hulponderwijzers.	Hulponderwijzeressen.	mannelijke.	vrouwelijke.	Ultimo December 1882.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.
Per transport.....	16	4	21	18	»	1	1464	787	601	32	8	69	»	23	»
Rembang.....	1	»	1	1	»	»	69	34	35	»	»	3	»	»	»
Toeban.....	1	»	1	»	»	»	30	17	12	»	»	5	»	»	»
Bodjonegoro.....	1	»	1	»	»	»	47	27	35	»	»	10	2	»	»
Banjoemas.....	1	»	»	1	»	»	47	27	15	»	»	10	»	»	»
Tjilatjap.....	1	»	1	»	»	»	48	28	23	»	»	1	»	3	»
Poerbolinggo.....	1	»	1	»	»	»	32	12	10	»	»	8	1	»	»
Bandjarnegara.....	1	»	1	»	»	»	39	11	6	»	»	14	»	»	»
Poerworedjo.....	1	»	2	»	»	»	86	38	19	»	»	13	»	4	»
Keboemen.....	1	»	»	1	»	»	43	7	18	»	»	19	»	»	»
Wonosobo.....	1	»	1	»	»	»	36	11	3	»	»	18	»	4	»
Gombong.....	1	»	5	»	»	»	»	191	4	»	»	7	»	»	»
Magelang.....	1	»	2	1	»	»	105	63	32	»	»	6	»	6	»
» meisjesschool.....	»	1	»	1	»	»	30	»	40	»	»	»	»	»	1
Djokjakarta 1e school.....	1	»	3	1	»	»	166	113	51	2	»	12	»	4	»
» 2e »	1	»	2	2	»	»	164	73	26	35	11	7	»	»	»
» meisjesschool.....	»	1	»	2	»	»	65	»	76	»	»	»	»	»	»
Soerakarta 1e school.....	1	»	1	1	»	»	78	52	16	»	»	»	»	»	»
» 2e »	1	»	1	2	»	»	150	86	38	1	1	»	»	»	»
» 3e »	1	»	2	1	»	»	140	81	51	»	»	3	»	4	»
» meisjesschool.....	»	1	»	2	»	»	79	»	84	»	»	»	»	»	»
Klatten.....	1	»	»	1	»	»	64	26	14	1	»	11	»	1	»
Bojolali.....	1	»	1	»	»	»	30	20	16	»	»	»	»	2	»
Madioen.....	1	»	2	»	»	»	46	29	28	»	»	6	»	1	»
Ngawi.....	1	»	»	1	»	»	42	16	13	»	»	7	»	»	»
Patjitan.....	1	»	»	»	»	»	»	8	9	»	»	1	»	»	»
Kediri.....	1	»	1	»	»	»	78	44	24	»	»	6	»	8	»
Blitar.....	1	»	1	»	»	»	50	34	25	»	»	8	1	»	»
Toeloeng-Agoeng.....	1	»	»	1	»	»	32	13	21	»	»	4	»	»	»
Ngandjoek.....	1	»	»	»	»	»	»	9	8	»	»	11	4	»	1
Bandjermasin.....	1	»	2	1	»	»	127	57	34	4	1	»	»	14	»
» meisjesschool.....	»	1	»	1	»	»	»	»	30	»	»	»	»	»	»
TOTAAL.....	43	8	53	39	»	1	3387	1914	1407	75	21	259	8	74	2

Totaal.	Waarvan gratis leerlingen.	Getal leerlingen in de laagste klasse.	Getal leerlingen in de midden klasse.	Getal leerlingen in de hoogste klasse.	Verzuimde schooldagen. Totaal in het jaar.	Verzuimde schooldagen. Gemiddeld per kind.	Getal leerlingen die de school verlieten, na al de vakken te hebben doorloopen.	Getal leerlingen die de school verlieten, om verschillende redenen.	*Aanmerkingen.*
1520	667	760	599	161	28368	25	56	735	
72	43	42	18	12	1633	23	1	24	
34	18	20	7	7	579	17	»	9	
64	28	44	16	4	1985	31	2	6	
52	21	25	19	8	789	15	3	11	
55	29	36	13	6	2676	48	1	16	
31	16	19	12	»	579	19	1	12	
31	6	17	14	»	466	15	»	14	
74	33	42	26	6	2738	36	3	36	
44	22	26	14	4	1098	25	»	17	
36	5	25	11	»	657	18	»	15	
202	192	104	98	»	2431	22	»	1	Geopend 14 Augustus 1883.
108	38	69	28	11	2322	20	2	31	
40	12	»	34	6	503	12	2	7	
182	3	115	48	19	3417	19	6	57	
152	131	111	39	2	3236	21	3	86	
76	16	»	54	22	1012	14	4	16	
68	»	35	26	7	1471	21	5	58	
126	88	101	18	7	3782	28	6	64	
139	73	84	45	10	2293	17	9	46	
84	26	»	64	20	1609	19	12	15	
53	26	31	20	2	630	12	»	34	
38	25	25	12	1	594	16	»	14	
64	19	32	30	2	1071	17	1	10	
36	17	26	8	2	731	20	»	18	
18	11	10	5	3	72	4	»	»	Geopend 31 September 1883.
82	41	41	32	9	2278	28	1	23	
68	25	36	27	5	1136	16	2	15	
38	16	23	11	4	1052	27	2	25	
33	2	33	»	»	139	4	»	3	Geopend 1 October 1883.
110	57	77	27	6	3924	36	7	60	
30	11	»	24	6	125	4	»	»	Geopend 1 November 1883.
3760	1717	2009	1399	352	85396	22	129	1498	

SCHOLEN.	Aantal						Getal leerlingen.	Getal leerlingen onder ultimo December 1883.							
					Kweekelingen.			Europeanen		Inlanders Christenen		Inlanders niet Christ.		Vreemde Oosterl.	
	Hoofdonderwijzers.	Hoofdonderwijzeressen.	Hulponderwijzers.	Hulponderwijzeressen.	mannelijke.	vrouwelijke.	Ultimo December 1882.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.
															3e Inspectie-
Soerabaja 1e school A.	1	»	2	2	»	»	174	162	45	»	»	»	»	»	»
» 1e » B.	1	»	2	1	»	»	134	87	64	»	»	»	»	»	»
» 2e »	1	»	1	2	»	»	112	83	25	»	»	1	»	»	»
» 3e »	1	»	2	2	»	»	162	110	36	»	»	2	»	6	»
» 4e »	1	»	1	»	»	»	54	36	26	»	1	»	»	»	»
» 5e »	1	»	2	1	»	»	123	94	23	»	»	»	»	»	»
» 1e meisjesschool	»	1	»	2	»	»	48	»	82	»	»	»	»	»	»
» 2e »	»	1	»	4	»	»	151	»	132	»	»	»	»	»	»
Grissee	1	»	1	»	»	»	46	13	25	»	»	7	»	»	»
Modjokerto	1	»	2	»	»	»	57	30	27	»	»	9	»	1	»
Sidho-ardjo	1	»	1	»	»	»	63	24	16	»	»	7	»	1	»
Pamekasan	1	»	»	1	»	»	39	20	23	»	»	3	»	2	»
Soemenep	1	»	2	»	»	»	65	30	32	»	»	»	»	»	»
Bangkalan	1	»	»	»	»	»	23	5	8	»	»	1	»	»	»
Pasoeroean	1	»	1	2	»	»	134	94	45	»	»	11	»	3	»
» meisjesschool	»	1	»	1	»	»	40	»	32	»	»	»	»	»	»
Malang	1	»	2	1	»	»	94	74	45	»	»	3	1	2	»
» meisjesschool	»	1	»	1	»	»	25	»	31	»	»	»	»	»	»
Bangil	1	»	»	»	»	»	17	16	7	»	»	6	»	3	»
Probolinggo	1	»	2	»	»	»	106	63	25	»	»	2	»	»	»
» meisjesschoot	»	1	»	1	»	»	36	»	30	»	»	»	1	»	»
Kraksaän	1	»	»	»	»	»	18	13	7	»	»	»	»	»	»
Besoeki	1	»	1	»	»	»	30	19	11	»	»	»	»	»	»
Sitoebondo	1	»	1	»	»	»	36	28	7	»	»	3	»	»	»
Banjoewangi	1	»	1	»	»	»	41	26	10	»	»	2	»	»	»
Bondowoso	1	»	»	»	»	»	»	3	7	»	»	»	2	3	»
Makasser 1e school	1	»	2	1	1	1	129	84	50	»	»	»	»	4	»
» 2e »	1	»	2	1	»	2	110	59	40	»	»	3	»	17	»
» meisjesschool	»	1	»	1	»	»	50	»	43	»	»	»	»	»	»
Maros	1	»	1	»	»	»	28	21	14	1	»	»	»	»	»
Bonthain	1	»	1	»	»	»	36	13	13	»	»	5	»	1	»
Transporteere	25	6	30	24	1	3	2181	1207	981	1	1	65	4	43	»

Totaal.	Waarvan gratis leerlingen.	Getal leerlingen in de laagste klasse.	Getal leerlingen in de midden klasse.	Getal leerlingen in de hoogste klasse.	Verzuimde schooldagen. Totaal in het jaar.	Verzuimde schooldagen. Gemiddeld per kind.	Getal leerlingen die de school verlieten, na al de vakken te hebben doorloopen.	Getal leerlingen die de school verlieten, om verschillende redenen.	*Aanmerkingen.*
afdeeling.									
207	»	125	48	34	4410	24	8	53	
151	»	80	60	11	3820	26	11	40	
109	91	69	30	10	3572	32	5	50	
154	114	113	39	2	6517	42	»	95	
63	25	46	16	1	1318	22	»	42	
117	82	69	27	21	3303	27	14	48	
82	»	»	54	28	493	8	3	25	
132	98	»	109	23	4868	36	7	63	
45	25	23	19	3	888	19	»	18	
67	32	37	23	7	930	14	»	37	
48	16	34	12	2	1104	22	3	32	
48	19	22	20	6	711	17	2	9	
62	44	37	19	6	1298	20	2	9	
14	8	7	6	1	878	40	»	14	
153	65	103	41	9	2889	24	6	35	
32	12	»	22	10	1114	22	»	18	
125	61	90	28	7	2579	22	5	35	
31	13	»	25	6	413	14	1	6	
32	16	21	10	1	782	31	»	9	
90	34	57	27	6	2165	22	5	39	
31	12	»	24	7	1013	33	1	29	
20	2	11	5	4	956	47	»	10	
30	13	16	10	4	826	27	»	18	
38	18	22	16	»	1853	55	2	10	
38	30	23	12	3	900	23	5	5	
15	6	11	4	»	»	»	»	»	In 1883 geopend.
138	1	78	41	19	1881	14	3	37	
119	77	88	20	11	2132	18	4	33	
43	21	»	24	19	1208	25	6	6	
36	30	19	17	»	447	14	2	1	
32	26	17	10	5	995	30	3	12	
2302	991	1218	818	266	56263	25	98	838	

SCHOLEN.	Aantal						Getal leerlingen.	Getal leerlingen onder ultimo December 1883.							
					Kweekelingen			Europeanen.		Inlanders Christenen		Inlanders niet Christ.		Vreemde Oosterl	
	Hoofdonderwijzers.	Hoofdonderwijzeressen.	Hulponderwijzers.	Hulponderwijzeressen.	mannelijke.	vrouwelijke.	Ultimo December 1882.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.
Per transport.....	25	6	30	24	1	3	2181	1207	981	1	1	65	4	43	»
Boelekomba.....	1	»	»	»	»	»	36	20	18	»	»	3	»	»	»
Bima.....	»	»	»	»	»	»	11	»	»	»	»	»	»	»	»
Menado.....	1	»	4	»	»	»	141	78	32	12	2	2	»	15	»
» meisjesschool.....	»	1	»	1	»	»	37	»	27	»	3	»	»	»	»
Tondano.....	1	»	»	1	»	»	36	9	15	14	2	»	»	»	»
Gorontalo.....	1	»	1	»	»	»	35	8	6	»	»	11	1	5	»
Amboina.....	1	»	3	»	1	1	154	91	71	4	4	2	1	1	»
Banda (Neira).....	1	»	2	1	»	»	103	79	11	12	»	»	»	»	»
» meisjesschool.....	»	1	»	1	»	»	41	»	39	»	»	»	»	»	»
Saparoea.....	1	»	1	»	»	»	45	18	14	12	4	1	»	»	»
Ternate.....	1	»	2	»	»	»	74	24	16	7	5	»	»	22	»
Koepang.....	1	»	1	»	»	»	36	19	10	3	1	1	1	»	»
TOTAAL.....	34	8	44	28	2	4	2930	1553	1240	65	22	85	6	86	»
															Recapi-
1e afdeeling.....	30	6	26	44	»	5	2884	1455	1283	20	2	36	1	83	2
2e »	43	8	53	39	»	1	3387	1914	1407	75	21	259	8	74	2
3e »	34	8	44	28	2	4	2930	1553	1240	65	22	85	6	86	»
TOTAAL IN 1883.....	107	22	123	111	2	10	9201	4922	3930	160	45	380	15	245	4
» » 1882.....	102	20	114	108	6	16	8664	4585	3757	184	61	358	5	222	29
Vermeerdering.....	5	2	9	3	.	.	557	337	173	.	.	22	10	21	.
Vermindering.....		.	.		4	6		.	.	24	16	.			25

Totaal.	Waarvan gratis leerlingen.	Getal leerlingen in de laagste klasse.	Getal leerlingen in de midden klasse.	Getal leerlingen in de hoogste klasse.	Verzuimde schooldagen. Totaal in het jaar.	Verzuimde schooldagen. Gemiddeld per kind.	Getal leerlingen die de school verlieten, na al de vakken te hebben doorloopen.	Getal leerlingen die de school verlieten, om verschillende redenen.	*Aanmerkingen.*
2302	991	1218	818	266	56263	25	98	838	
41	38	27	11	3	522	13	1	10	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	In 1883 gesloten.
141	91	100	33	8	1977	14	1	31	
30	17	»	25	5	847	28	4	9	
40	7	20	19	1	538	17	»	5	
30	10	17	12	1	959	28	»	17	
174	110	96	62	16	263	13	2	33	
102	55	74	17	11	2359	24	8	27	
39	19	»	28	11	625	16	4	4	
49	26	34	15	»	705	16	»	5	
74	30	43	27	4	790	19	3	24	
35	18	15	19	1	842	24	»	5	
3057	1410	1644	1086	327	65690	24	121	1008	

tulatie.

2882	1224	1257	1217	408	71438	25	151	1254
3760	1717	2009	1399	352	85396	22	129	1498
3057	1410	1644	1086	327	65690	24	121	1008
9699	4351	4910	3702	1087	222524	23	401	3760
9201	4082	4738	3422	1038	209583	23	364	3552
498	269	172	290	49	12941	»	37	208
»	»	»	»	»	»	»	»	»

Ls. K.

Staat van het onderwijzend personeel en de leerlingen aan de bijzondere lagere

SCHOLEN.		Aantal.						Getal leerlingen onder ultimo December 1882.	Getal leerlingen onder ultimo					
						Kweekelingen.			Europeanen.		Inlanders Christenen.		Inlanders niet Christenen.	
WAAR.	VAN WIEN.	Hoofdonderwijzers.	Hoofdonderwijzeressen	Hulponderwijzers.	Hulponderwijzeressen.	Mannelijke.	Vrouwelijke.		Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.
1e Inspectie-														
Batavia	R. J. L. Weijhenke	1	»	1	»	»	»	46	22	»	»	»	»	»
»	J. Thie	1	»	4	»	»	»	118	113	»	»	»	2	»
»	Mej. Philipsen (Ursulinen)	»	1	»	9	»	»	173	13	188	»	»	»	»
»	« v. d. Werdt (idem)	»	1	»	11	»	4	344	26	327	»	»	»	»
»	Mevr. Vethake (1)	»	»	»	»	»	»	26	»	»	»	»	»	»
»	J. Beck	1	»	1	2	»	»	61	48	22	»	»	»	»
Buitenzorg	De Roock	1	»	»	»	»	»	»	3	2	»	»	»	»
Garoet	J. Van Ham	1	»	»	»	»	»	17	4	6	»	»	4	5
Padang	Mej. Van Haastert	»	1	»	»	»	»	15	2	7	»	»	»	»
	Totaal	5	3	6	22	»	4	800	231	552	»	»	6	5
2e Inspectie-														
Semarang	R. C. Weeshuis	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	Jongensschool	1	»	»	»	1	»	40	36	»	»	»	»	»
»	Meisjesschool	»	1	»	4	»	1	145	»	141	»	»	»	»
»	Protest. Weeshuis	1	»	1	1	»	1	116	54	65	»	»	»	»
»	De Zusters Franciscanessen	»	1	»	4	»	1	116	»	128	»	»	»	»
Poeworedjo	Mevr. J. H. H. Witkamp Thissen	»	1	1	»	»	»	14	7	6	»	»	3	»
Pemalang	W. K. Enserinck	1	»	»	»	»	»	»	3	1	»	»	14	»
	Totaal	3	3	2	9	1	3	431	100	341	»	»	17	»

scholen in Nederlandsch-Indië onder ultimo December 1883.

December 1883.			Getal leerlingen in de			Verzuimde schooldagen.		Getal leerlingen die de school verlieten.		*Aanmerkingen.*
Vreemde Oosterlingen.										
Jongens.	Meisjes	Totaal.	laagste klasse.	midden klasse.	hoogste klasse.	Totaal in het jaar.	Gemiddeld per kind.	Na al de vakken te hebben doorloopen.	Om verschillende redenen.	
fdeeling.										
6	»	28	10	12	6	312	11	16	8	(1) In Mei gesloten.
»	»	115	26	45	44	500	4	22	23	
»	»	201	102	51	48	603	4	2	45	
»	»	353	151	146	56	1890	5	10	76	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
»	»	70	20	25	25	†	†	†	†	† Opgaven ontbreken.
2	»	7	7	»	»	†	†	†	†	
»	»	19	1	9	9	393	20	†	†	
	»	9	6	3	»	24	3	»	6	
8	»	802	323	291	188	»	»	»	»	
fdeeling.										
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
»	»	36	15	15	6	442	11	3	15	
»	»	141	72	43	26	1480	11	15	6	
»	»	119	52	49	18	1348	11	10	10	
»	»	128	60	40	28	1923	16	3	45	
1	»	17	3	8	6	307	21	4	1	Geopend 1 Augustus 1883.
1	»	19	»	3	16	*	*	*	*	(*) Niet opgegeven.
2	»	460	202	158	100	5500	12	35	77	

SCHOLEN.		Aantal						Getal leerlingen onder ultimo December 1882.	Getal leerlingen onder ultim				
						Kweekelingen.			Europeanen.		Inlanders Christenen.		Inlander niet Christene
WAAR.	VAN WIEN.	Hoofdonderwijzers.	Hoofdonderwijzeressen.	Hulponderwijzers.	Hulponderwijzeressen.	Mannelijke.	Vrouwelijke.		Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.	Jongens.
3e Inspect													
Soerabaja.....	K. J. Teppers, (geestelijke broeders).	1	»	4	»	»	»	150	153	»	»	»	
»	Mej. M. M. Demarteau, (geestelijke zusters).....	»	1	»	7	»	»	251	»	250	»	»	
»	Mej. K. J. Almerood, (meisjesschool).	»	1	»	1	»	»	†	»	28	»	»	»
»	Kalshoven, (jongensschool).....	1	»	1	»	»	»	†	20	»	»	»	»
Pasoeroean.....	K. Nanning, (pensionaat te Prigen).	1	»	»	»	»	»	†	11	2	»	»	»
Probolinggo....	Mevr. Wijsman, (dag en kostschool).	»	1	»	»	»	1	†	»	33	»	»	»
	Totaal.....	3	3	5	8	»	1	401	184	313	»	»	
Recap													
1e Inspectie-afdeeling		5	3	6	22	»	4	800	231	552	»	»	
2e idem.		3	3	2	9	1	3	431	100	341	»	»	
3e idem.		3	3	5	8	»	1	401	184	313	»	»	
	Totaal in 1883.....	11	9	13	39	1	8	1632	515	1206	»	»	2
	» » 1882.....	8	9	15	35	»	6	1820	553	1172	2	»	
	Vermeerdering.....	3	»	»	4	1	2	»	»	34	»	»	21
	Vermindering	»	»	2	»	»	»	188	38	»	2	»	»

December 1883.			Getal leerlingen in de			Verzuimde schooldagen.		Getal leerlingen die de school verlieten.		*Aanmerkingen.*
Vreemdo Oosterlingen.										
Jongens.	Meisjes.	Totaal.	laagste klasse.	midden klasse.	hoogste klasse.	Totaal in het jaar.	Gemiddeld per kind.	Na al de vakken te hebben doorloopen.	Om verschillende redenen.	
fdeeling.										
—	»	»	156	84	48	24	1069	7	17	42	Nog een schrijfmeester, 1 teekenmeester en 1 gymnastiek instructeur.
a	»	»	250	136	84	30	700	7	5	35	Nog 5 onderwijzeressen en 3 Fröbelonderwijzeressen.
	»	»	28	17	»	11	†	†	†	†	Nog 1 Fröbelonderwijzeres en 1 helpster.
	10	»	30	10	11	9	†	†	†	†	
	»	»	13	4	7	2	27	2	†	†	Geopend den 1sten October 1883.
	»	»	33	21	9	3	†	†	1	4	Nog 1 bewaarjuffrouw.
	10	»	510	272	159	79	1796	†	23	81	
	tie.										
—	8	»	802	523	291	188	†	†	†	†	
	2	»	460	202	158	100	5500	12	35	77	
	0	»	510	272	159	79	1796	†	23	81	
	20	»	1772	797	608	367	7296	†	58	158	
a	24	»	1761	718	702	341	15300	9	78	346	
	»	»	11	79	»	26	»	»	»	»	
	4	»	»	»	94	»	»	»	»	»	